

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TELEVİZYON PROGRAMLARINDAKİ ŞİDDETİN
YETİŞTİRME ETKİSİ: KONYA LİSE ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hasan Hüseyin TAYLAN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet KALENDER

Konya/2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan Hüseyin TAYLAN	
	Numarası	084105002005	
	Anabilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒
	Tezin Adı	Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hasan Hüseyin Taylan

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan Hüseyin TAYLAN		
	Numarası	084105002005		
	Anabilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒	
	Danışman	Prof. Dr. Ahmet KALENDER		
Tezin Adı	Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma			

Hasan Hüseyin TAYLAN tarafından hazırlanan “Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma 14/02/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet KALENDER

Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN

Prof. Dr. Mustafa AYDIN

Doç. Dr. Bünyamin AYHAN

Doç. Dr. Zülfikar DAMLAPINAR

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Televizyon ve şiddet bağının özellikle de gençler özelinde düşündüğümüzde önemli bir sorun alanı oluşturduğunu ve konuyla ilgili epeyce yayın bulunduğunu görmek mümkündür. Fakat yayınların bilimsel yayın olanlarının sayısının az olduğu ve bilimsel olanlarının da çok azının araştırmaya ya da veriye dayalı olduğu muhakkaktır. Araştırmaya ya da veriye dayalı bilimsel yayınların da önemli kısmı televizyon ve şiddet ilişkisini ani ve kısa dönemli, etki-tepki modeline dayalı ve davranış değişikliğine odaklı yayınlardan oluşmaktadır. *Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* adını taşıyan bu çalışma, televizyon şiddetine maruz kalmanın kısa değil, uzun dönemli etkilerini temel alan Yetiştirme Kuramı perspektifinden ele alınmaktadır.

Söz konusu bu doktora tezimin oluşmasında katkıları ve desteği için danışmanım Prof. Dr. Ahmet Kalender'e; Sosyoloji Bölümünden hocam Prof. Dr. Mustafa Aydın'a; Prof. Dr. Çağatay Ünüsan'a; Doç. Dr. Ertan Özensel'e ve Doç. Dr. Zülfikar Damlapınar'a; katkıları için müteşekkirim.

Bu arada süreç içinde farklı katkılarından dolayı dostlarım; başta Y. Doç. Dr. Gürsoy Akça'ya; Dr. Gürcan Ş. Avcıoğlu'na; Mehmet Ali Aydemir'e; Uğur Çağlak'a ve Sosyoloji Bölümündeki diğer çalışma arkadaşlarıma; okullarında anket yapılmasına izin veren okul yöneticileri ve öğretmenlerine teşekkür ederim.

En önemlisi de onlara ayıracağım vakti teze ayırmış olduğumdan dolayı ihmal ettiğim çocuklarım Emine Şevval ve Mustafa Kerem'e ve eşime şükranlarımı sunuyorum.

Hasan Hüseyin Taylan
Şubat 2011, Selçuklu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan Hüseyin TAYLAN		
	Numarası	084105002005		
	Anabilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒	
	Danışman	Prof. Dr. Ahmet KALENDER		
	Tezin Adı	Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma		

ÖZET

Televizyon programlarındaki şiddetin Ortaöğretim öğrencileri üzerindeki Yetiştirme etkisinin incelendiği bu çalışmada, televizyon programlarındaki şiddetin Yetiştirme etkisi, Gerbner ve arkadaşlarının Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında ortaya çıkan Yetiştirme Kuramı açısından ele alınmıştır.

Çalışmada, Ortaöğretim öğrencilerinin televizyon izleme ve şiddet yoğun bir içeriğe sahip yerli bir televizyon dizisi olan Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleme pratiklerinin, öğrencilerin sosyal gerçekliğe ilişkin algılamaları (acımasız ve tehlikeli dünya algısı, şiddet algısı, suç korkusu, toplumdaki şiddetin ve toplumdaki suçlu oranının tahmini) üzerindeki etkisinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Konya İl Merkezindeki Ortaöğretim Okullarını temsilen seçilen sekiz lisede öğrenim gören 640 öğrenci üzerine soru formu yardımıyla uygulanan saha araştırmasında elde edilen veriler, SPSS yardımıyla Ki-Kare, T-Testi, ANOVA, Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi ve Lojistik Regresyon Analizi istatistik teknikleriyle yorumlandı.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; Lise öğrencilerinin televizyonu çok izleyenlerinin az izleyenlerden; daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına, daha fazla şiddet algısına, daha fazla suç korkusuna sahip olduğu; toplumdaki şiddet oranını ve toplumdaki suçlu oranını daha fazla gösterdiği;

Kurtlar Vadisi Pusu dizisini çok izleyenlerinin, hiç izlemeyenlere ve az izleyenlere göre; daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına ve suç korkusuna sahip olduğu; Televizyon izleme süresinin, Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleme pratiklerinin (çok izleyenlerin hiç izlemeyenlere ve az izleyenlere göre) ve cinsiyetin (erkeklere göre kızlar) acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde Yetiştirme etkisi gösterdiği ve Televizyon izleme süresinin, Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleme pratiklerinin (çok izleyenlerin hiç izlemeyenlere ve az izleyenlere göre) ve cinsiyetin (erkeklere göre kızlar) suç korkusu üzerinde Yetiştirme etkisi gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Şiddeti; Yetiştirme Kuramı; Yetiştirme Etkisi; Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı; Suç Korkusu; Lise Öğrencileri

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan Hüseyin TAYLAN		
	Numarası	084105002005		
	Anabilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒	
	Danışman	Prof. Dr. Ahmet KALENDER		
	Tezin Adı	The Cultivation Effect of Violence in Television Programmes: A Study on High School Students in Konya		

SUMMARY

This study, which aims to investigate the cultivation effect of violence in television programmes on Secondary Education students, has dealt with the cultivation effect of violence in television programmes in terms of Cultivation Theory, which emerged within the scope of Cultural Indicators Project developed by Gerbner et al.

The present study intends to reveal the effects of Secondary Education students' television viewing in general and their viewing practices of a TV series entitled "Valley of Wolves", which features intensive violence, on students' perceptions of social reality (Mean World Syndrome), perception of violence, fear of crime, estimation of violence rate within society and crime rate within society.

The data, which were obtained from a field study that was conducted via a questionnaire administered to 640 students who attended 8 high schools selected to represent Secondary Education Schools in the city of Konya, were interpreted using statistical techniques of Chi Square, ANOVA, Hierarchical Multiple Regression Analysis and Logistical Regression Analysis by the help of SPSS software.

According to the findings of the study, it was determined that high school students who watched television longer had more mean world syndrome, more perception of

violence and more fear of crime than those who watched shorter and exhibited higher rate of violence in society and higher crime rate in society.

It was also determined that those who watched “Valley of Wolves” a lot had more perception of mean world syndrome and fear of crime than those who watched less or did not watch at all.

It was found that duration of television viewing, viewing practices of “Valley of Wolves” (the proportion of those watched a lot to those who watched little or did not watch at all) and gender (girls relative to boys) exhibited cultivation effect on mean world syndrome.

Finally, it was determined that duration of television viewing, viewing practices of “Valley of Wolves” (the proportion of those watched a lot to those who watched little or did not watch at all) and gender (girls relative to boys) exhibited cultivation effect on fear of crime.

Keywords: Television Violence; Cultivation Theory; Cultivation Effect; Mean World Syndrome; Fear of Crime; High School Students.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulguların Özeti	62
Tablo 2: Konya İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinin Okullara Göre Dağılımı ve Seçilen Örneklem Sayıları	73
Tablo 3: Araştırmanın Uygulandığı Okullar ve Sayıları.....	74
Tablo 4: Konya ve Türkiye Şehir Asayiş Suç Sayısı	78
Tablo 5: 2010 Yılı Sabıkalı Sayısı ve 2009 ADNS Sonucu	79
Tablo 6: Okul Türleri	85
Tablo 7: Anne ve Baba Eğitim Durumu	86
Tablo 8: Ortalama Gelir ve Haftalık Harçlık Durum Ortalaması	87
Tablo 9: Ortalama Gelir ve Haftalık Harçlık Durumu.....	87
Tablo 10: Evdeki Televizyon Sayısı	88
Tablo 11: Televizyon İzleme Süresi Ortalaması.....	89
Tablo 12: Televizyon İzleme Süresi	89
Tablo 13: Televizyon İzlenen Saat Dilimleri (Ortalaması).....	90
Tablo 14: Televizyon İzlenen Saat Dilimleri	91
Tablo 15: En Çok İzlenen Televizyon Kanalları.....	92
Tablo 16: Televizyon Programları İzlenme Sıklıkları	93
Tablo 17: En Çok Tercih Edilen İçerikler.....	94
Tablo 18: En Çok Tercih Edilen Yerli Diziler	96
Tablo 19: Kurtlar Vadisi Diziğini İzleme Sıklığı.....	97
Tablo 20: Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Ortalamaları	98
Tablo 21: Şiddet Algısı	99
Tablo 22: Şiddet Korkusu	100

Tablo 23: Toplumdaki Şiddet Oranının Tahmini.....	100
Tablo 24: Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini.....	101
Tablo 25: Az ve Çok Televizyon İzleyenlerin Sosyo-Demografik Göstergelere Göre Dağılımı	103
Tablo 26: Cinsiyet İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları	105
Tablo 27: Yaş İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları	105
Tablo 28: Gelir İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları	106
Tablo 29: Okul Türü İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı ANOVA Bulguları.....	107
Tablo 30: Okul Türü İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısının Farklılaşmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları.....	108
Tablo 31: Cinsiyet ile Şiddet Algısı İlişkisi	109
Tablo 32: Yaş ile Şiddet Algısı İlişkisi	110
Tablo 33: Gelir ile Şiddet Algısı İlişkisi	110
Tablo 34: Okul Türleri ile Şiddet Algısı İlişkisi	111
Tablo 35: Cinsiyet ile Suç Korkusu İlişkisi	112
Tablo 36: Yaş ile Suç Korkusu İlişkisi	113
Tablo 37: Gelir ile Suç Korkusu İlişkisi	114
Tablo 38: Okul Türü ile Suç Korkusu İlişkisi.....	115
Tablo 39: Cinsiyet ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini	116
Tablo 40: Yaş ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini.....	117
Tablo 41: Gelir ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini.....	118
Tablo 42: Okul Türü ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini	119
Tablo 43: Cinsiyet ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini	121
Tablo 44: Yaş ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini.....	122
Tablo 45: Gelir ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini.....	123

Tablo 46: Okul Türü ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini	124
Tablo 47: TV İzleme İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırması	126
Tablo 48: Cinsiyete Göre Az ve Çok TV İzleyenlerin Yetiştirme Farkı	127
Tablo 49: Yaşa Göre Az ve Çok TV İzleyenlerin Yetiştirme Farkı	128
Tablo 50: Gelire Göre Az ve Çok TV İzleyenlerin Yetiştirme Farkı	128
Tablo 51: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırması	129
Tablo 52: ANOVA Tamhane's T2 Testi Bulguları	130
Tablo 53: Televizyon İzleme İle Şiddet Algısı Karşılaştırması	131
Tablo 54: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Şiddet Algısı Karşılaştırması	132
Tablo 55: Televizyon İzleme İle Suç Korkusu Karşılaştırması	133
Tablo 56: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Suç Korkusu Karşılaştırması.....	134
Tablo 57: Televizyon İzleme İle Toplumdaki Şiddetin Tahmini Karşılaştırması.....	135
Tablo 58: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Toplumdaki Şiddetin Tahmini Karşılaştırması	136
Tablo 59: Televizyon İzleme İle Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırması	137
Tablo 60: Kurtlar Vadisi Dizisini İzleme İle Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırması	138
Tablo 61: Pearson Korelasyon Sonuçları.....	140
Tablo 62: Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	142
Tablo 63: Lojistik Regresyon için Modelin Omnibus Testi Sonucu	149
Tablo 64: Lojistik Regresyon için Sınıflandırma Tablosu	150
Tablo 65: Lojistik Regresyon Denklemindeki Değişkenler.....	150

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Tez Kabul Formu.....	iii
Önsöz ve Teşekkür.....	iv
Özet.....	v
Summary	vii
Tablolar Listesi	ix
İçindekiler	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

MEDYA ETKİ ARAŞTIRMALARI VE TELEVİZYON ŞİDDETİNİN ETKİLERİ

1.1. Kitle İletişim Araçları ve Toplumsallaşma İşlevi	9
1.2. Medya Etki Araştırmaları	15
1.2.1. Birinci Aşama: Kısa Süreli ve Güçlü Medya Dönemi	18
1.2.2. İkinci Aşama: Zayıf Medya Etkileri Dönemi.....	21
1.2.3. Üçüncü Aşama: Güçlü ve Uzun Süreli Etkiler Dönemi.....	23
1.3. Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyon ve Etkileri.....	24
1.3.1. Televizyon	24
1.3.2. Televizyonun Etkileri	28
1.4. Televizyon Şiddeti ve Etkileri.....	31
1.4.1. Saldırganlık ve Saldırgan Davranış.....	39
1.4.2. Duyarsızlaştırma.....	40
1.4.3. Korku.....	41
1.4.4. Acımasız Dünya Sendromu.....	42
1.4.5. Saldırganlığı Azaltma (Katharsis) Etkisi.....	42

1.5. Televizyon Şiddetiyle İlgili Yaklaşımlar	43
1.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	44
1.5.2. Yetiştirme Kuramı	46

İKİNCİ BÖLÜM:

KÜLTÜREL GÖSTERGELER PROJESİ VE YETİŞTİRME KURAMI

2.1. Tarihsel Arkaplan: Kültürel Göstergeler Projesi	47
2.2. Yetiştirme Kuramı	48
2.2.1. Yetiştirme Kuramının Teorik Yapısı I: Temel Kavramlar	50
2.2.2. Yetiştirme Kuramının Teorik Yapısı II: Temel Varsayımlar	55
2.2.3. Yetiştirme Kuramının Metodolojisi	57
2.3. Dünya’da Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulgular.....	60
2.4. Türkiye’de Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulgular.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Soruları ve Hipotezler	71
3.2. Evren ve Örneklem	73
3.3. Soru Formunun Tanıtılması	75
3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikleri.....	80
3.4.1. Ki-Kare Testi	80
3.4.2. Bağımsız Örneklem T-Testi	80
3.4.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA).....	81
3.4.4. Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi	81
3.4.5. Lojistik Regresyon Analizi.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Sosyo-Demografik Göstergeler.....	85
4.2. Televizyon İzleme Eğilimleri.....	88
4.3. Sosyal Gerçeklik Algıları.....	98
4.4. Sosyo-Demografik Göstergeler İle Sosyal Gerçeklik Algıları Karşılaştırmaları.....	103
4.4.1. Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırmaları	105
4.4.2. Şiddet Algısı Karşılaştırmaları	109
4.4.3. Suç Korkusu Karşılaştırmaları	112
4.4.4. Toplumdaki Şiddet Tahmini Karşılaştırmaları.....	116
4.4.5. Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırmaları.....	121
4.5. Hipotez Testleri.....	125
4.5.1. Yetiştirme Farkına İlişkin Hipotezlerin Testleri	125
4.5.2. Yetiştirme Etkisine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	139
4.5.3. Yetiştirme Etkisine İlişkin Lojistik Regresyon Analizi	147
4.6. Genel Değerlendirme ve Bulguların Özeti.....	152
4.6.1. Genel Bulguların Özeti.....	152
4.6.2. Hipotez Testlerinin Özeti	154
SONUÇ	161
 Kaynaklar.....	 163
Ek 1: Soru Formu.....	179
Özgeçmiş	185

GİRİŞ

Televizyon, günümüzde en kolay ulaşılabilen, en yaygın kullanılan ve en etkili görsel ve işitsel bir kitle iletişim aracıdır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayatımıza giren televizyon, gittikçe yaygınlaşmış, yaşam tarzımızı belirleyen, algılarımızı yönlendiren, tutum, değer ve davranışlarımızı etkileyen önemli bir güç; temel bir toplumsallaşma aracı ve yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Evin doğal bir üyesi haline gelen televizyon, bir yandan bireyler için, eğlendirme, haber ve bilgi verme, eğitime ve toplumsallaştırma işlevlerini yerine getirirken, diğer taraftan sosyal kontrol sağlamada, sosyal gerçekliğin oluşumunda ve kamuoyu oluşturmada etkin bir güç haline gelmiştir.

İzleyicilerini etkileyebilme gücüne sahip televizyonun ilk ortaya çıktığından beri ilginin odağında olması şaşırtıcı değildir. Ancak neredeyse tüm ilgi onun kötülükleri üzerine olmuştur. Bu görüşlere göre televizyon, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde şiddet ve saldırganlık, ahlaki değerler, cinsellik gibi konularda olumsuz etkilere sahiptir. Kuşkusuz bu görüşlerin haklılık payı vardır. Burada bahsedilen ‘korku’ları haklılaştıracak ölçüde televizyon, ilk yaygınlaşmasından beri içeriğinin çoğunluğunu (neredeyse üçte ikisi) şiddet ve cinsellik oluşturmaktadır. İlk dönemlerdeki ve hatta sonrasında bile televizyonun etkileri üzerine yürütülen çalışmaların çoğunluğu televizyon ve şiddet ilişkisine dairdir. Televizyon ve şiddet ilişkisine yönelik ilk yürütülen çalışmaların bir kısmı, daha çok televizyondaki şiddetin tespitine yöneliktir. Televizyondaki şiddet sayımıyla ilgili gerek içerik analiziyle gerekse de genel gözlemlerle televizyon programları içeriğinin yoğun biçimde şiddet sahneleriyle dolu olduğu; bu nedenle de televizyon programlarındaki yoğun şiddet içeriğini vurgulamak için “televizyon şiddeti” kavramı kullanılmıştır.

Televizyon programlarındaki içeriğin özellikle şiddet dolu olması ona maruz kalan çocuk, genç ve yetişkin kadın-erkek tüm izleyicilerin bir şekilde ondan etkilenmeleri kaçınılmazdır. Fakat televizyon şiddeti diye tabir edilen televizyon

programlarındaki şiddet yoğun içeriğin ne tür ve nasıl etkileri olduğu bilim insanlarıncı hala tartışmalıdır. Kaldı ki televizyondaki şiddetin (arındırma vb. gibi) olumlu işlevleri olduğunu ifade edenleri bile mevcuttur.

Televizyon programlarındaki şiddet içeriğinin ya da diğeri bir kullanımila televizyon şiddetinin etkileri duygusal, bilişsel ve davranışsal etkiler şeklindeki ayrımlarla tartışılır. Davranışsal, duygusal ve bilişsel etkileri de kapsayan televizyon şiddetinin etkileri ise uzun ve kısa dönemli ve dolaylı ve dolaysız olmak üzere genel hatlarıyla; saldırganlığı arttırma ve saldırgan davranışı model alma, anti-sosyal davranış ya da sapma davranışına neden olma; sürekli bir şiddete uğrama korkusu duyma ya da mağdur olma korkusu hissetme; çevresindeki ya da ekrandaki şiddete karşı duyarsızlaşma; dünyanın acımasız ve tehlikelerle dolu olduğu algısına sahip olma, diğeriğine karşı güvensizlik; dünyanın şiddet dolu olduğu algısı ya da çarpık bir sosyal gerçeklik algısı ve saldırganlığı azaltma ya da arındırma (katharsis) etkisi şeklinde sıralanabilir. Televizyon şiddetinin etkileriyle ilgili burada ifade edilen her bir etki üzerine birçok araştırma yapılmış ve elde edilen bulgulara dayanarak bazı kuramsal yaklaşımlar oluşmuştur.

Televizyon şiddetinin etkileriyle ilgili en önemli yaklaşımlardan birisi belki de en önemlisi Yetiştirme Kuramıdır. Yetiştirme Kuramı, televizyondaki şiddetin etkileriyle ilgili A.B.D. hükümeti tarafından desteklenen Gerbner ve arkadaşlarının yürüttüğü bir proje kapsamında ortaya çıkmıştır. İlk çalışmaları, daha çok televizyondaki şiddetin boyutlarını, içeriğini tespit etmeye yöneliktir. Kuram, her ne kadar televizyon ve şiddet ilişkisine dair araştırmalarıyla adını duyursa da kolay ulaşılabilmesi ve daha güçlü etkileyebilme gücünden dolayı diğeri kitle iletişim araçlarından ayrı tuttukları televizyonun genel etkilerine yönelik çalışmalarıyla yaygınlık kazanmıştır. Yetiştirme Kuramı, medya etki araştırmaları geleneği içerisinde değerlendirilmektedir. Kuram, televizyonun (daha genel kullanımila kitle iletişim araçlarının) etkilerini uzun dönemli, birikimsel ve dolaylı biçimde açıklayan teorik ve metodolojik olarak geniş bir perspektife sahiptir.

Yetiştirme Kuramı televizyonu, toplumsallaşma ve sosyal kontrol aracı olarak tanımlamaktadırlar. Televizyon, sosyal gerçekliğin kurulumunda başat bir roldedir. En temel hipotezi, televizyona çok maruz kalanların (televizyonu çok izleyenlerin),

televizyona az maruz kalanlardan (televizyonu az izleyenlerden) daha fazla televizyonun sosyal gerçeklikle ilgili algısına uygun bir algılamaya (televizyon cevabı) sahip olacaktır. Böylece kurama göre televizyon, izleyicilerin sosyal gerçeklik algılarına etki etmektedir ki bu etkinin adını Gerbner ve arkadaşları, Yetiştirme (cultivation) etkisi olarak tanımlamaktadırlar.

Yetiştirme Kuramı, Yetiştirme etkisini, televizyon dünyasından *medya sistem analizi* yardımıyla (içerik analizi yardımıyla) elde edilen bulgular ile saha araştırmasıyla (survey) izleyiciler üzerinde soru formlarıyla elde edilen bulguların karşılaştırılması yoluyla ortaya koyar. Yetiştirme teorisyenleri bu aşamaya *Yetiştirme analizi* aşaması adını koymaktadırlar. Yetiştirme analizi, gerçek dünyaya (ya da diğer bir ifadeyle sosyal gerçekliğe ilişkin) ilişkin oluşturulmuş sorulara katılımcıların cevaplarını incelemekte ve elde edilen cevaplarla televizyon dünyasının yanıtları arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır.

Gerbner ve arkadaşlarına göre televizyon, şiddet yoğun bir içeriğe sahip olduğundan televizyon izlemek, bir bakıma televizyon şiddetini izlemektir. O yüzden şiddet içerikli televizyon programları (filmler, diziler vd. gibi) izlemeyi yani “tür etkisi”ni önemsemezler. Onlara göre, televizyonun kendisi başlı başına şiddet imgeleri, imajları ve sahneleriyle doludur. Yürüttükleri birçok çalışmayla da televizyonun şiddet dolu dünyasını ortaya koymuşlardır. Yetiştirme Kuramına göre, televizyonu çok izlemek, şiddet özelinde, izleyicilerinde diğerlerine karşı güvensizliği artırdığı, dünyanın acımasız ve tehlikeli olduğu algısını ektiği, toplumdaki şiddeti olduğundan (ya da toplumdaki gerçek şiddetten) daha yüksek algılamasına neden olmaktadır ve bu etki, yavaş yavaş, birikimli, uzun süreli, çevresel faktörler ve sosyo-demografik değişkenlerle de etkileşimli bir biçimde oluşmaktadır.

Televizyonun Yetiştirme etkisini, şiddet özelinde, Yetiştirme Kuramının teorik ve metodolojik perspektifine uygun olarak ortaya koymayı amaçlayan “Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” adını taşıyan bu çalışmada, Konya’daki Ortaöğretim öğrencilerinin televizyon izleme alışkanlıklarının, sosyal gerçeklik algılamaları üzerindeki Yetiştirme etkisi konu edinmektedir.

Türkiye’de ilk yayınından itibaren televizyon, gündelik yaşamda bir eğlence aracı olarak hanelerin vazgeçilmez bir aracı olmuştur. 1990’lara kadar TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) tarafından yürütülen televizyon yayıncılığı, 1990’dan sonra özel televizyonların katılımıyla *çok çeşitli bir niteliğe bürünmüştür*. Özellikle 90’larda televizyon daha da yaygınlık kazanmış ve yaşamla daha fazla iç içe olmaya başlamıştır. Günümüzde ise televizyon neredeyse günün dört-beş saatini alan bir boş zaman değerlendirme aracı niteliğinden sıyrılıp, bilgilenmek ve haberdar olmak üzere kullanılan bir bilgi aracı hüviyetine bürünmüştür.

Türkiye’de, RTÜK’ün (2009) yayınladığı 2008 yılındaki verilere göre, hafta içi ortalama 4,3 saat, hafta sonu ise ortalama 4,6 saat televizyon izlendiği tespit edilmiştir. Gençler açısından düşünüldüğünde ise yine aynı araştırmaya göre, 15–20 yaş aralığındaki gençler, hafta içi ortalama 4,1 saat ve hafta sonu ortalama 4,5 saat televizyon izledikleri bulgulanmıştır. Buna göre, Türkiye’de gençler, günde ortalama 4,3–4,6 saat televizyon izlemektedir. Ayrıca 15–20 yaş aralığındaki gençler, en çok prime-time izleme kuşağını (Ana Yayın Kuşağı/18–24 saatleri arası) tercih etmektedir.

Ana Yayın Kuşağının (prime-time) temel özelliği, diğer izleme dilimlerine göre bu saat diliminin daha yoğun şiddet içeriğine sahip olmasıdır. Aile Araştırma Kurumu tarafından iki özel kanal (ATV ve SHOV TV) üzerinde yapılan bir çalışmaya göre şiddet içeren programların en yoğun yayınlandığı yayın kuşağı, prime-time (% 38,3), gece kuşağı (%36,7), öğlen kuşağı (%15,7) ve sabah kuşağı (%10) olarak saptanmıştır (Görmez vd. 1998: 232).

Türkiye’de, televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyini araştıran bir başka çalışmada (Ayrancı vd., 2004), beş özel televizyon kanalında, hafta içi 16.00-21.30 ve hafta sonu 09.00-21.30 saatleri arasında yayınlanan 80 filmde, toplam 5 bin 600 saniyenin izlenmesi sonucunda, bu filmlerdeki şiddet oranının yüzde 33.1 olduğu, toplam sürenin yüzde 13.8’ini fiziksel şiddetin (vurma, yaralama, öldürme), yüzde 10.9’unu sözel şiddetin, yüzde 8.4’ünü ise psikolojik şiddetin oluşturduğu belirlenmiştir.

Benzer bir çalışmada ise Özer (2004; 2005c), Kültürel Göstergeler Projesinin ikinci uygulama alanı olan Mesaj Sistem Analizini kullanarak, 5 büyük televizyon kanalının ana haber bültenlerinde yer alan şiddet içerikli haberlerin oranlarını incelemiştir. Televizyon kanalları arasında farklar bulunmakla birlikte, bu oranın yüzde 30'ları geçtiği görülmüştür. Bu oranın gerçek yaşamda karşılaşılan şiddetin çok üstünde olduğu muhakkaktır. Bu sonuçlara göre, televizyon dünyasının genel olarak şiddet yoğun bir dünya olduğunu söylemek mümkündür (Özer, 2005c). Yine Özer'in çalışmasına göre, kan davası, mafya-devlet ilişkilerini vb. konu alan ve doğrudan şiddet üzerine kurulu olduğu söylenebilecek programlar çok fazladır. Programlarda yer verilen şiddetle ilgili önemli bir nokta, devam eden bazı programlarda (örneğin yerli diziler), şiddet giderek yoğunlaşmaktadır. Televizyonlarda sunulan şiddetin önemli bir yönü, "iyi"yi temsil edenlerin uyguladıkları şiddetin "meşru" olarak sunulmasıdır. Örneğin bir dizide, bir "kötü" karakterin uyguladığı şiddet "meşru" olarak sunulmazken, aynı kişiye -yasa dışı yollardan uygulanan- şiddet, bunu uygulayanlar meşru güvenlik güçleri olmasa bile, meşru olarak sunulabilmektedir. Başrollerde oynayanların uyguladıkları şiddet de genellikle benzer şekilde "meşru" olarak gösterilmektedir (Özer, 2005c).

2 yaşından 18 yaşına gelene kadar gençler, yaklaşık 16 yıl ortalama 3-4 saat televizyon seyrettiği düşünüldüğünde, neredeyse 17.000 saat televizyon izlemektedirler. Bu süre zarfında da binlerce kez şiddet sahnesine maruz kalmış bulunmaktadır. Ayrıca televizyon karşısında geçirilen süre, okulda geçirdikleri süreden daha fazla olmaktadır. Morgan'a (2002: 11) göre gençler, bir yıl içinde televizyonda yaklaşık 10.000 şiddet eylemi görmekte; 18-20 yaşına kadar bir genç, yaklaşık 40.000 cinayet/adam öldürme olayına tanık olmaktadır. ABD Senatosu Adli Kurulunun açıkladığı 1999 yılındaki bir raporda ise (aktaran Trend, 2008: 11), bir gencin 18 yaşına gelene kadar 200.000 simülasyon şiddet hareketi ve 16.000 öldürme sahnesi gördüğünü iddia edilmektedir.

Bütün bunlar özellikle kimlik edinme çağlarında olan ve diğer yaş kategorilerine göre nispeten duygusal olarak daha zayıf olan çocukların ve gençlerin (ergenlerin) sosyal gerçeklik algılamaları üzerinde televizyonun, televizyon programlarındaki şiddetin ve de şiddet yoğun bir içeriğe sahip televizyon türlerinin

(diziler özellikle de mafya dizileri ve filmlerin) ne tür bir etki oluşturduğunu soruşturmak oldukça önemlidir. Bu çalışma, televizyonun izleyiciler üzerindeki Yetiştirme etkisinin araştırıldığı bir çalışma olarak, televizyonun sosyalleştirici bir etkisinin tezahürü olarak, sosyal çevresi ve şiddet algılamasına yönelik tutumların oluşmasında televizyon programları aracılığıyla aktarılan mesajların ve görüntülerin (ve özellikle de şiddet içerikli mesaj ve görüntülerin) önemi üzerinde düşünmeye ve televizyon dünyasından yansıyan mesaj ve imgelerin ne gibi etkilere yol açtığını sorgulamaya yöneliktir.

Araştırmanın temel amacı televizyon şiddetinin lise öğrencileri üzerindeki Yetiştirme etkisini ortaya koymaktır. Söz konusu amaca uygun olarak da ilk önce, televizyonu (ve de şiddet içerikli bir televizyon program olan bir diziyi) az izleyenler ile çok izleyenlerin sosyal gerçekliğe ilişkin verdikleri cevaplara ilişkin Yetiştirme farkının olup olmadığı kurulan hipotezler yardımıyla analiz edilecektir. İkinci olarak da televizyonu (ve de şiddet içerikli bir televizyon program olan bir diziyi) az ve çok izlemenin sosyal gerçekliğe ilişkin algılamalar üzerindeki Yetiştirme etkisi hipotezler yardımıyla ortaya konulacaktır. Buna göre araştırmada üç temel soru ve bağlantılı 15 hipotez test edilecektir.

Araştırma, Yetiştirme etkisinin Yetiştirme analiziyle ortaya koymak amacıyla oluşturulan Soru Formu, 2010 yılının Nisan ayının ilk haftasında Konya il merkezindeki Ortaöğretim Okullarında eğitim ve öğretim gören lise öğrencilerini temsilen dört okul türü olan Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri; Genel Liseler; Meslek ve Teknik Liseleri ve Özel Liselerinden 640 lise öğrencisine uygulanmıştır. Lise öğrencilere anket tekniğiyle uygulanan saha araştırmasından elde edilen bulgular ise istatistik teknikleri yardımıyla çözümlenmiştir. Çalışmada, başta belirtilen amaca uygun olarak kurulan hipotezleri test etmek üzere Ki-Kare, Bağımsız Örneklem T-Testi (Independent Sample T-Test), Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi ve Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Hipotez testlerinin kullanılmadığı durumlarda da frekans tabloları, karşılaştırmalı tablolar ve aritmetik ortalama gibi betimleyici istatistikler kullanılmıştır.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, kitle iletişim araçlarının etkileri ve medya etki araştırmalarının tarihine; bir kitle iletişim aracı olan televizyonun etkilerine, televizyon ile şiddet ilişkisine ve televizyon şiddetinin etkilerine; televizyon şiddetinin etkileriyle ilgili yaklaşımlara kısaca yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan Yetiştirme Kuramının tarihsel arka planına; temel kavramlarına ve temel varsayımlarına; metodolojisine ve Dünya’da ve Türkiye’de televizyon şiddetinin Yetiştirme etkileriyle ilgili yürütülen araştırmaların bulgularına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın nasıl yapıldığı; örnekleminin nasıl seçildiği; soruların neleri ölçtüğü; araştırmanın temel soruları ve hipotezlerinin neler olduğu ve elde edilen bulguların hangi istatistik teknikleriyle yorumlandığı konularını içeren araştırmanın metodolojisi ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde ise araştırmada elde edilen genel bulgular ve araştırma hipotezlerinin testi ve yorumlamalarından oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYA ETKİ ARAŞTIRMALARI VE TELEVİZYON ŞİDDETİNİN ETKİLERİ

1.1. Kitle İletişim Araçları ve Toplumsallaşma İşlevi

Kitle iletişim araçları (mass media) için “iletişim medyası (communication media)” terimini kullanan Thompson (2008: 18), ‘kitle iletişimi’ (mass communication) kavramının sorunlu olduğuna vurgu yapar. Thompson (2008: 46–47)’a göre, kitle iletişimin ‘kitle’si iki noktadan yanlıcıdır. İlki, kavram milyonlarca bireyi kapsayan büyük izleyici çoğunluğunu çağrıştırmaktadır. Ki, bazı ürünlerde günümüz için doğru olsa da, geçmişte ve şimdi bazı ürünlerde bu doğru değildir. Örneğin 1900’lü yılların başında Avrupa’da çıkarılan bir dergiyi kimler okuyordu? Kısacası her zaman medyanın çok sayıda (niceliksel açıdan) kitlesi yoktur bu anlamda. Burada önemli olan nokta, çok sayıdaki izleyicinin ürünleri tüketmesi/alması değil, ürünlerin ilkesel olarak alımlayıcılar/tüketiciler çokluğuna ulaşmasıdır. Diğer bir nokta, kitle teriminin medyaya karşı ürünlerinin alımlayıcılarının pasif ve kayıtsız bireylerden oluştuğuna yönelik tanımlanmasıdır.

Yukarıdaki son vurgu, kitle kültürü ya da kitle toplumu eleştirileriyle bağlantılı vurgudur. Bu düşünceye göre, kitle iletişimi, modern toplumsal yaşamda genelde olumsuz etkiler yaratmıştır. Kitle iletişimi, homojen bir kültür yaratmıştır. Bireyler, bu kültürel oluşuma karşı kayıtsız ve tepkisizdir, yani pasiftir. Hatta kitle iletişim araçları, bu kişileri endüstrisiyle eğlendirerek ‘uyuşturmuştur’ (Thompson, 2008: 47).

Kitle kadar iletişimi de sorunludur. Çünkü kitle iletişimini içeren iletişim, diğer iletişimlerden ve genel iletişim anlayışından farklıdır. Diğer iletişimlerden söz gelimi sözlü iletişim, karşılıklı etkileşime dayanan bir iletişim türüdür; oysaki kitle iletişimin çoğu ağırlıklı olarak tek yönlüdür. Böylece Thompson (2008: 48–49)

medya iletilerini, iletişim yerine “iletim”, “yayma” terimleriyle kullanılmasını ve kitle iletişimi (mass communication) yerine, medya (media, mass media) kavramını önerir.

Kitle iletişim araçları ise, İletişim Bilimci George Gerbner (2005: 80)’e göre, “mesajların karakteristiklerine sahip olan veya mesajları ileten biçimleri benimseyebilen araç veya taşıtlardır”. Gerbner, *A Dictionary Of The Social Sciences*’ın kitle iletişim araçları tanımına (görsel ve/veya sesli mesajların direkt olarak izlerkitlelere iletiildiği tüm kişisel olmayan iletişimin teknik araçlarıdır) vurgu yaparak, kitle iletişim araçlarının buradaki tanımındaki iki özelliğe dikkat çeker: Biri, iletişimin teknik araçlarıdır; diğeri de izleyicilerin (izlerkitlenin) mahiyetidir. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarını diğeri iletişim araçlarından ayıran temel özellikler, bu araçların, teknik/teknolojik araçlar olması ve izleyicilerin kitlesel oluşu; yani birbirinden habersiz, ortak amacı bulunmayan, edilgen izleyicilere hitap etmesi özelliğidir.

C. Wright (1959: 15) ise, kitle iletişimini; a) görece büyük, homojen olmayan ve kim oldukları belli olmayan izleyicilere yönelik olan, b) iletilerin açıkça iletiildiği ve genellikle izleyicilerin çoğunluğuna aynı anda ulaşacak şekilde ayarlanan ve geçici olan, c) masraflı ve karmaşık bir örgüt olma ya da karmaşık bir örgütsel yapı içinde faaliyet gösterme eğiliminde olan olarak tanımlamaktadır.

Türkçede ‘medya’ ya da ‘kitle iletişim araçları’ olarak kullanılan, İngilizcedeki ‘media’ sözcüğü, *araç, orta, ortam, aracı* anlamlarına gelen ‘medium’ (Latince *medius*) sözcüğünün çoğuludur (Nalçaoğlu, 2003: 43). Kavram birden çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı, basılı, işitsel ve görsel ortamları (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboardlar, radyo, film, televizyon) ve internet gibi çoklu medya ortamlarını içeren kitle iletişimini gerçekleştiren teknolojik araçları kapsar (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 19; Nalçaoğlu, 2003: 44; Jensen ve Rosengren, 2005).

Kitle iletişiminin yukarıda sıralanan teknolojik araçlarının, tarihsel süreç içerisinde sosyal, kültürel ve teknolojik gelişime bağlı olarak nihayetinde (şimdiki

haliyle) internetle ortaya çıkan ama en temelde telefon, telgraf ve televizyonla güçlenen elektronik araçların ortaya çıkmasıyla gelişen bir çizgisi vardır.

En eski kitle iletişim aracının kitap olduğunu ileri süren yazarların varlığına rağmen, modern anlamda kitle iletişim araçlarının tarihi genellikle gazetelerle başlatılır. Çünkü kitle iletişim araçları denildiğinde seri üretim ve tüketimden bahsedilmektedir. Sırasıyla gazeteler, dergiler, sinema, radyo ve televizyon ve son olarak da “çoklu medya” (multimedia) olan internet, hatta popüler kitaplar ve videolar da kitle iletişimini gerçekleştiren teknolojik araçlar olarak bu tarihsel süreç içerisinde belirli bir yeri vardır.

Kitle iletişim araçlarının en önemli yanlarından birisi teknolojik olan bu araçların toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik ve enformasyon gibi birçok işlevi yerine getirmesidir. Kitle iletişim araçları, eski çağlardan beri bireyleri yetiştiren anlatıların, masalların yerini alan, ‘dinsel’ bir misyonu üstlenen, kendi ‘kamusunu’ yaratan, aynı zamanda eğlendiren, haber alma gereksinimini gideren, boş zamanlarını değerlendirme aracı olan vs. birçok görevi yerine getiren işlevleri vardır.

Kitle iletişim araçlarının işlevleri daha kapsamlı ve detaylı olarak UNESCO komisyonunca hazırlanan ve “McBride Raporu” olarak da adlandırılan *Many Voices, One World* başlıklı raporda sekiz başlık halinde sunulmuştur, bunlar: haber ve bilgi sağlama işlevi; toplumsallaştırma işlevi; güdüleme işlevi; tartışma ortamı hazırlama işlevi; eğitim işlevi; kültürün gelişmesine katkı işlevi; eğlendirme işlevi; bütünleştirme işlevi (aktaran Yüksel, 2001: 7–8). Çalışma açısından üzerinde durulacak işlev ise, kitle iletişim araçlarının en temel işlevlerinden biri olan toplumsallaştırma işlevidir.

Toplumsallaşma Aracı Olarak Medya

Bireyler, bir ailenin, toplumun ve kültürün üyesi olarak doğarlar ve içinde buldukları toplumun ve kültürün değerleri, sembolleri, yaşama biçimleri gibi

birçok özellikleri toplumsallaşma¹ (socialization) olarak ifade edilen süreçle birlikte kazanırlar. İnsan yaşamı ve toplumsal yaşam için en temel kurum olan aile, bireyin ilk toplumsallaşma mekânıdır. Okul ve arkadaş grubu bireylerin toplumsallaşmasında diğer önemli etmenlerdir. Günümüzde oldukça önemli bir toplumsallaşma aracı ise kitle iletişim araçlarıdır. Özellikle televizyonun ortaya çıkmasıyla birlikte bireyler, içinde televizyon seyredilen hanelerde doğmaktadırlar. Bir kitle iletişim aracı olarak televizyon hem hanedeki (ailedeki) çocukları hem de onları yetiştirecek aile üyelerini de yetiştirmektedir yani toplumsallaştırmaktadır.

İnsanın biyolojik varlık olmaktan çıkıp, sosyal bir varlık haline gelmesi -eş deyişle- toplumun bir üyesi olması, ancak toplumda önceden var olan kural, değer ve inançları öğrenmesi, benimsemesi, onaylaması ve kendisine verilen rolleri gerçekleştirilmesi ile olanaklıdır. Bireyin içinde yer aldığı toplumun üyesi olabilmesi için kat ettiği aşamalar ise “toplumsallaşma” (sosyalleşme) olarak adlandırılan süreç ile gerçekleşir (Aziz, 1982: 1). Toplumsallaşma süreci ise, yaşam boyu devam eden, derece derece gerçekleşen bir süreçtir (Akan, 2003: 98).

Toplumsallaşmayla birey sadece toplumun kurallarını, değerlerini, inançlarını kazanmaz aynı zamanda birey içinde bulunduğu toplumun/kültürün dünyaya bakış açısını da *içselleştirir*. Bireyin dünyayı anlamlandırması ve anlamı inşa etmesinde toplumsallaşmanın önemli bir yeri vardır. Berger ve Luckmann (2008), bireyin toplumun bir üyesi olarak doğmadığını fakat sosyalliğe hazır halde doğduğunu ve böylelikle toplumun üyesi haline geldiğini ve sürecin başlangıç noktasının da nesnel dünya gerçekliğini içselleştirme olduğunu vurgular. Nesnel dünya gerçekliğinin içselleştirilmesi de aynı zamanda bireyin sosyal gerçekliği anlamlandırmasında

¹ Toplumsallaşmanın bazı kavramlarla (kültürleme, dünya görüşü oluşumu, yetiştirme/ekme) ilişkisi vardır ve bazen de birbirleri yerine kullanılıp karıştırılabilirse de benzer durumları vurgulaması bakımından önemlidir: Antropolojide kültürleştirme (culturization) ya da kültürleme (enculturation) kavramları, sosyoloji ve sosyal psikolojinin kullandığı haliyle toplumsallaştırma ya da toplumsallaşma (socialization) kavramının yerine kullanılmaktadır (Whitting, 1968: 545’den aktaran Zıllıoğlu, 1986: 26). Kültürleme, bir kültürde egemen *dünya görüşünün* sürdürülmesi ve yeni kuşaklara aktarılmasında belirleyici olan bir süreçtir (Zıllıoğlu, 1986: 29). Toplumsallaşma da benzer olarak toplumun sosyo-kültürel devamlılığı için hayati bir süreçtir. Aslında aynı şeyleri ifade etmektedirler. Belki aralarında küçük ayrımlar vardır. Yetiştirme veya ekme kavramı (cultivation) ise, “kültür” eksenli bir kavramdır ve toplumun ana değerlerinin, algılarının ve temel görüşünün sürdürülmesini içeren bir kavram olarak toplumsallaşma sürecinin bir boyutu olarak görülebilir.

önemli bir etkidir. Berger ve Luckmann (2008: 191) şöyle der: “Birey, ancak bu içselleştirme derecesine ulaştığı zaman, bir toplumun üyesi olur. Buna yol açan ontogenetik süreç, sosyalizasyondur: böylelikle sosyalizasyon, bireyin bir toplumun ya da toplumun bir kesitinin nesnel dünyasına kapsamlı ve tutarlı şekilde girmesi olarak tanımlanabilir”. Berger ve Luckmann, (2008: 190)’a göre içselleştirme, ilk olarak bir bireyin kendi hemcinsini (ötekisini) anlamasında, ikinci olarak da bu dünyanın anlamlı ve sosyal bir gerçeklik olarak kavranmasında temeldir.

Diğer yandan toplumsallaşma toplum açısından bir sosyal kontrol süreci ve toplumsal yaşamda düzenlilik sağlama yolu (Fichter, 1994: 23) olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle toplum açısından bakılınca toplumsallaşmayı *toplumsallaştırma* olarak tanımlamak mümkündür. Toplum açısından toplumsallaşma, bir sosyal kontrol sürecidir (Fichter, 1994: 25).

Toplumsallaşma ilk olarak ailede başlamaktadır. Daha sonra bireyin sosyalleşmesi eğitim-öğretim kurumlarında (okul) devam eder. Birey, toplumsallaşmasında birçok farklı faktörün etkisi altındadır. Aile ve okul kadar kitle iletişim araçları da bireyin toplumsallaşmasında önemli bir yere sahiptir. Sinema, televizyon, tiyatro, gazete, kitaplar gibi kitle iletişim aygıtları da günümüzde bireylerin toplumsallaşmasında önemli işlevler görmektedirler.

Kitle iletişim araçları, sosyalleşme araçlarından² (kaynaklarından) biridir. Son yıllarda kitle iletişim araçları bireylerin yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle son zamanlarda bir kitle iletişim aracı olan televizyon baskın bir sosyalizasyon aracı olarak görülmektedir. Televizyonun özellikle çocuğun çevresini ve dünyayı tanimasında, anlamasında çok etkili olduğu bilinmektedir. Çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon seyretmekle geçirirler. Aslında televizyonun hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından yaygın olarak seyredilmesi, insanlar gerçekte var olmayan bir dünyaya sosyalleştirildikleri tartışmasını getirmektedir. Televizyon programlarının ağırlıklı olarak cinsellik ve şiddet içerikli

² Söz konusu bu araçlar, toplumsallaşma sürecinde en temel ayrımlardan biri olan “birincil” (asli) ve “ikincil” (tali) toplumsallaşma ayrımıyla bağlantılıdır. Birincil/asli ve ikincil/tali toplumsallaşma ayrımı, Cooley (1915)’in birincil grup ve ikincil grup ayrımına dayanır. Cooley (Aziz, 1982: 17; Marshall, 1999: 107) birincil grupları, yakın, candan, içten, yüz yüze ilişki ve işbirliği özelliklerini taşıyan gruplar olarak tanımlamaktadır. İkincil gruplar ise, sendika ve siyasal partiler gibi yakın, içten iletişimin olmadığı daha formel yapılardır.

olmasının çocukların sosyalizasyonu üzerindeki etkileri çeşitli ülkelerde araştırılmaktadır (Akan, 2003: 101).

Kitle iletişim araçlarının temel özelliği insanların düşüncelerini etkileyerek toplumda ortak bir bilinç yaratmak ve bu bilinci yeni nesillere aktarmaktır. Kitle iletişim araçları toplumun yaşam tarzını gençlere ileterek, onların toplumsallaşmasında önemli rol oynamaktadır. Toplumsallaşma, toplumun değişik kurumlarıyla ilişkili olarak süreklilik gösteren bir durumdur. Bugün gençlerin eğitim öğretim sürecine ailelerin ve okulun yanında kitle iletişim araçları da büyük etki yapmaktadır. Bauman'a göre (1998: 43), kitle iletişim araçları, "günün hâkim modasını ve en son üslupları muazzam bir hızla bize ve dünyanın en ücra köşelerine ulaştırır. Aynı şekilde, bu medya görsel olarak erişilebilir kıldığı kalıplar üzerinde otoritesini de kurar; kuşkusuz medyada gösterilmeye değer bulunan ve dünyanın her tarafında milyonlarca insan tarafından seyredilecek olan hayat tarzları, dikkate alınmaya ve eğer mümkünse taklit edilmeye değer tarzlarıdır".

Toplumsallaşma kuramı, televizyonun şiddet ve suç gibi olumsuz davranışları; cinsiyet rollerini, politik görüşler, etnik ve ırka ilişkin tutumlar hakkında bilgi sağlama yoluyla çocuk ve gençler için önemli bir toplumsallaşma aracı olarak hizmet ettiği fikrini tartışır. Televizyon, toplumun gerçekliğin bir sunumu olarak algılanırsa televizyondaki sosyal gerçekliğin sunumu, bir çocuğun ya da bir gencin gerçeklik algısının temeli haline gelebilir (Hepburn, 1998'den aktaran Adak, 2004: 30).

Kitle iletişim araçlarının toplumsallaşma aracı olarak nasıl bir role sahiptir sorusu medya etki araştırmalarında; şiddetin aşırı sunumu, sapkın cinsel davranış, saldırgan davranış gibi olumsuz etkiler üzerinden cevaplandırılmaya çalışılır (DeFleur ve Ball-Rokeach, 1988: 210). Konuyla ilgili ileride değinilecek olan A.Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ve Gerbner ve ekibinin Yetiştirme Kuramı, medyanın toplumsallaşma rolüyle ilgili açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

1.2. Medya Etki Araştırmaları

Etkiler Sorunu

Kitle iletişimi alanındaki araştırmalarında en çok üzerinde durulan ve de en az kesinliğin olduğu alan hiç kuşkusuz medyanın etkileridir. Kitle iletişim araştırmaları varlığını “en azından kısmen, bazen abartılı ve yanlı şekilde ortaya konan medya etkileri anlayışlarına borçludur” (Jensen ve Rosengren, 2005: 57). Hatta etki araştırmaları neredeyse kitle iletişim araştırmalarının eşanlamlısı haline geldiği söylenbilir (Fejes, 1999: 309; İnal, 2003: 59). McQuail (1983: 45), kitle iletişim araçlarının etkileri konusundaki bunca çok sorgulamanın yapılmasını, medya karşısında harcanan zaman ve medyanın üretim ve dağıtımına ayrılan kaynak miktarını gerekçe göstermektedir.

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda yapılan bunca yayının kaynağını sadece medyaya aktarılan kaynak miktarıyla açıklamak çok da yeterli bir yaklaşım değildir. Jensen ve Rosengren (2005: 57), medya etkileri konusundaki duyarlılığı, her bir aracın özellikle çocuklar, kadınlar ve eğitimsiz bireyler gibi zayıf kabul edilen zihinler üzerindeki zararlı etkileri konusunda duyulan korkuya bağlar. Kitle iletişimi araçlarının etkilerini inceleyen araştırmaların çoğu medya içeriğinin birey ve toplum üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı endişesinden dolayı gerçekleştirilmektedir. Bu durum, öncellikle şiddet ve cinsellik içerikli gösterimler için geçerli olsa da kuşkusuz başka içerikler için de geçerlidir (Kepplinger, 2003a: 27–28).

Medyaya ilişkin tartışmaların, akademik alanın dışında da yine bu araçların gücünün ve etkililiğinin kabul etrafında cereyan ettiği söylenbilir. Böylelikle çoğunlukla da olumsuz etkileri ile gündeme gelen kitle iletişim araçları, sürekli bir hedef tahtasına dönmektedir. Özellikle de iletişim araçlarının gelişmesiyle daha da artacak bir karamsarlıkla, medyanın propaganda gücünün, savunmasız bireyler üzerinde ciddi bir tehdit oluşturduğu dşnlmekteydi (İnal, 2003: 60).

Özellikle kitle iletişim araçlarının yayınlamaaya başladığı ilk yıllarda araçların etkilerine ilişkin yaygın olan inanç; medya aracılığıyla iletilen iletielerin içeriğinin bazı özelliklerinin izleyicilerin inanç, değer, biliş, duygu, tutum ve davranışları üzerinde doğrudan ve ani etkilere neden olduğudur. (McLeod ve Reeves, 2003: 61).

Böylelikle medya kullanıcıları, ilk olarak kitle iletişim araçlarından gönderilen iletilere karşı savunmasız bir konumda bulunan alımlayıcılar; kitle iletişim araçlarının edilgen kurbanları olarak görüldü (Kepplinger, 2003b: 47).

Etkiler bazen davranış, tutum ve inancı *pekiştirme* olarak, bazen *değiştirme* olarak bazen de *onay* olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Kepplinger (2003a: 10), kitle iletişim araçları etkilerinin bir hiyerarşisinin olduğunu, söz konusu hiyerarşinin en üstünde davranış biçimleri üzerindeki etkilerin, en altta da bilişsel yapı üzerindeki etkilerin yer almakta olduğunu belirtir. Buna göre tutum değişimi davranış değişikliklerine, inanç ve bilişlerdeki değişiklikler de tutum değişimine yol açmaktadır.

Kitle iletişimlerinin etkileri ilk yıllarında basit bazı modellerle anlaşılmaktadır³. Literatürde söz konusu basit modeli içeren iletişim etki sürecine ilişkin modele geleneksel etki modeli ya da uyarı-tepki modeli denmektedir. Etki-tepki modeli, kaynağın izleyicilere yönelik gönderdiği mesajların izleyicilerde (okuyucu/dinleyici) doğrudan tepkilere yol açtığını gösteren bir şemadır (Merten, 2003: 182). Etki kavramını determinist nedensellik ilkesinin yapılandırıldığı bir neden-sonuç ilişkisi olarak kavrayan, fizikten alınmış ve doğa bilimlerine dayalı bu model, beşeri ve sosyal bilimlerde ilk önce psikolojide kullanılmıştır. İletişim araştırmalarında ise araştırmalarının kurucularından biri olarak kabul edilen Harold D. Lasswell, 1927’de etki-tepki şemasını psikolojiden ödünç alıp, modeli iletişim araştırmalarında propagandanın etkilerini incelemek amacıyla kullanmıştır (Merten, 2003: 183–184). Bu anlayış aynı zamanda baskın iletişim kuramı olarak da adlandırılır. Daha çok güçlü medya etkileri dönemi olarak adlandırılan bu dönemde alımlayıcılar, “sihirli bir mermi” şeklinde kodlanmış mesajların karşısında hareketsiz, edilgen bir biçimde duran hedeflerdi (Merten, 2003: 182–183).

Ayrıca kitle iletişim araçlarının etkileri basit iletişim modellerini içeren bir çerçeveden yıllar geçtikçe artık belirli yönelimleri, yaklaşımları olan ve belirli uygulama modelleri oluşmuş araştırma geleneklerini barındıran bir çerçeveye doğru

³ Örneğin, kitle iletişim araçlarının etkileri denildiğinde iletişim modeli; iletiyi alan ya da maruz kalan birey/*izleyici*, *iletinin* (mesaj) kendisi ve mesajın gönderildiği *araç/kanal* (radyo, televizyon veya gazete gibi medya türü) gibi üç öğeden oluşur. Söz konusu bu modelde iletiye maruz kalan ya da iletiyi alan izleyici, araç tarafından gönderilen iletiden etkilenir (McQuail ve Windahl, İletişim Modelleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1994).

değişmiştir. Artık kitle iletişimin etkileri konusunda başlı başına “Medya Etki Araştırmaları” adıyla anılan ayrı bir alan belirmişti.

Medya etki araştırmaları, kitle iletişim sürecinin bütün boyutları arasında etkiler üzerinde en çok çalışılan ve tartışılan boyutu oluşturur. Medyanın toplumdaki öneminde de hizmet eden bu alanda yapılan pek çok araştırmada; insanları yeni siyasi ideolojilere inanmaya zorlama, belirli bir partiye ey verme, daha fazla mal satın alma, kültürel beğenileri değiştirme ya da bırakma, önyargıları azaltma ya da artırma, suç, şiddet ve saldırganlığı azaltma ya da artırma gibi değişik açılardan medyanın nasıl kullanıldığı ve insanları nasıl etkilediği sorularının yanıtları aranır. Medyanın gücü anlamında da değerlendirilen bu çalışmalar; bireylerin dünya görüşünü şekillendirmede, düşünce ve kanaatlerin temel kaynağını oluşturmada ve de davranışlarını etkilemede medyanın gördüğü işlevleri konu alır.

Etki Araştırmalarının Tarihi

Kitle iletişim araştırmaları, medyanın etkilerinin gücü hakkında farklı dönemler içerisinde ele alınmıştır: Rosengren’in basmakalıp olarak ifade ettiği görüşe göre, medya etki araştırmaları, dairesel bir gelişim içinde, güçlü etkilerden güçsüz etkilere, sonra da tekrar güçlü etkiler fikrine dönmüştür. Söz konusu bu etkiler, kısa dönemli ve doğrudan etkilerden, uzun dönemli, dolaylı ve yayılmış etkiler fikrine doğru bir değişim yaşanmıştır (Jensen ve Rosengren, 2005: 57). Ayrıca bu değişimlere ilaveten medya etkilerinin çalışılmasında araştırma teknikleri açısından farklılaşmalar söz konusudur; önceleri daha çok deneysel olan araştırmalar, survey tipi araştırmalara (saha araştırmaları) kaymıştır. Bunların dışında bir de medya etki araştırmaları başlarda birey odaklı, daha çok psikoloji, sosyal psikoloji disiplinlerinin etkisindeyken, daha sonraları siyaset bilimi, sosyoloji ve özellikle son zamanlarda kendi başına bir disiplin haline gelen iletişim bilimi ekseninde çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Son olarak, medya etkilerinin sonuçları bakımından davranışların çalışılmasından bilişsel alanının çalışılmasına doğru da bir değişim söz konusudur.

Etkilerin çalışılmasının tarihi hakkında literatürde farklı tartışma ve bilgiler mevcut olmasına rağmen aslında bazı belirli ortak noktalar da vardır. McQuail'in (2010) dört dönem olarak ele almasının haricinde medya etki araştırmaları genelde üç dönem içerisinde ele alınır. *İlk dönem*, 1900'lerin başlarında medya etki araştırmalarının temellerinin atıldığı, bilimsel olmayan yollarla çalışıldığı ve medyanın sınırsız güce sahip olduğu inancının yerleşik olduğu dönem. *İkinci dönem* ise, medyanın güçlü etkileri olduğu inancının deneysel kanıtlarla test edildiği ve medyanın etkilerinin sanıldığı kadar aksine güçlü olmadığı zayıf olduğu kişilerin davranışlarını etkileyen başka araçların etkisinin daha güçlü olduğu tezinin işlendiği dönem; 1930'lardan–1960'lara kadar uzanır. *Üçüncü dönem*, medyanın etkilerinin güçlü olduğu ve yeniden güçlü medya fikrine dönüşün olduğu ve medyanın kısa dönemli değil fakat uzun ve etkili olduğu tezinin işlendiği dönemdir; 1960'lardan 1990'ların sonuna değin uzanır (McQuail, 2010: 555–561). Her ne kadar McQuail bu dönemi, 1970'lerin sonunda sonlandırırsa da aslında güçlü medya savının ortaya çıkmasında rolü olan kuramlar hala varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca, McQuail'in (2010) bu üç döneme bir yeni eklemesi olan *Dördüncü dönem*, 1970'lerin sonundan günümüze kadar uzayan bir süreci kapsayan ve hala devam eden medyanın etkilerinin tartışıldığı bir dönemdir.

1.2.1. Birinci Aşama: Kısa Süreli ve Güçlü Medya Dönemi

Öncüler ve Temeller

19. yüzyılın sonundan 1930'lara kadar süren etkilerin çerçevesinin temellerinin atıldığı ve aynı zamanda iletişim araştırmaların başladığı ve kitle iletişimin yaygınlaşmaya başladığı birinci aşamada, “iletişim araçları, görüş ve inançları biçimlendiren, yaşam alışkanlıklarını değiştirebilen, davranışların yönlendirilmesinde etkin olan, bazı dirençlerle karşılaşması halinde dahi siyasal sitemleri belirleyen önemli bir güç olarak değerlendirilmekteydi” (McQuail, 1983: 48). Fakat yine McQuail'e göre, bu dönemdeki görüşler bilimsel araştırmalara değil, genel kaba gözlemlere dayanmaktaydı.

Bu dönem, sanayileşme ve kentleşmenin başladığı ve kitle toplumu tartışmalarının merkezinde olduğu bir dönemdi. Bu dönemde, “okuryazarlığın yayılması, bu dönüşümün bir parçası olarak popüler edebiyatın gelişmesi ve bunların yanı sıra birçok düşünür tarafından kamuoyunun oluşması ve dile getirilmesinde en güçlü organ olarak değerlendirilen günlük gazeteler dikkatleri üzerinde topladı” (Lang, 2005: 27).

Lang’a (2005: 27–28) göre, Tocqueville’in ve diğer öncülerin basın rolünü çözümlene çabaları, genellikle yazarlar tarafından seyahat ve gazetecilik deneyimleri aracılığıyla topladıkları ve tarihsel kısa öyküler olarak sunulan siyasal sahne izlenimlerine dayanmaktaydı. Hepsi kamuoyunun (modern anlamıyla) basınla birlikte gelişmiş olduğu görüşünü paylaşıyorlardı ve az çok kamuoyunun organlarının (gazetecilerin) belli hâkim görüş noktalarını dile getirmede çok etkili olduğunu, ama onları yaratabilme yetisine mutlaka sahip olmadıkları konusunda fikir birliği içindeydiler.

Medya etkileri konusunda ilk dikkati çeken görüşleri sunmuş olan Max Weber, 1910’da Alman Sosyoloji Derneğinin toplantısında basının geniş bir şekilde incelenmesini önermiş ve bu öneri aynı zamanda içerik çözümlemesi için başlangıç olarak seçilmiştir. Lang’a göre (2005: 31–32) Weber, gazetelerle ilgili birçok soru ortaya atmış ve bu soruların da çözümü olarak gazetelerin pergel ve makasla ölçülmesi suretiyle nicel bulgulara ulaşmak ve bu nicel bulgulara dayanarak daha nitel olanlarını ele alıp değerlendirmeyi önermektedir. İçerik çözümlemesini de gazeteciler üzerinde ve gazetelerin de okurları üzerindeki etkilerini (sosyal, siyasal ve kültürel) ampirik olarak çalışılması gerektiğini önerir. İlginç biçimde, Max Weber’in 1910’larda sunduğu bu öneri, bir bakıma George Gerbner’in epistemolojik olarak değil belki, ama metodolojik yönelimleri bakımından benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Walter Lippman’ın 1921 yılında yazdığı “Kamuoyu” (Public Opinion) isimli kitabı ise dönemin kitle iletişiminin etkilerini vurgulayan en önemli eser olması bakımından dikkate değerdir. Yazar, kitabında medyanın insanların zihinlerini ve düşünce haritalarını şekillendiren bir araç olduğu görüşünü dile getirmektedir. Onun bu görüşüne dayanan Harold D. Lasswell, medya içeriklerinin okuyucu/izleyici

üzerinde son derece güçlü bir etkiye sahip olduğunu iddia ettiği “hipodermik iğne” modelini geliştirmiştir (Yaylagül, 2008: 40).

1920’lerin başlarında Chicago Okulu üyelerinden Sosyolog Herbert Blumer ve Philip Hauser’in katılımcı gözlem tekniğiyle filmlerin çocuklar üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik çalışmaları etki araştırmalarının temellerinin atıldığı ilk dönemin öncü çalışmalarındandır (Cangöz, 1999: 11). Yine bu dönemde Chicago Okulu’nun kurucularından C.H. Cooley’in iletişimin toplumdaki rolünü açıkladığı (McDonald, 2004: 184) *Human Nature And The Social Order* (1902) ve *Social Organization* (1909) başlıklı önemli çalışmalarında iletişim araştırmaları için önemli katkılar sağladığı bilinmektedir⁴.

Kısa Dönemli ve Güçlü Medya

Bilimsel yöntemlerin kullanılarak gerçekleşen ve modern anlamda medya etki araştırmalarının tarihi Payne Fund (Payne Vakfı) araştırmalarından başlatılabilir (Rosengren, Johnson-Smaragdi ve Sonesson, 1994: 133; McLeod, Kosicki ve Pan, 2003: 144). 1928’de kurulan Motion Picture Research Council tarafından başlatılan Payne Fund’un medya ve şiddet sorunu konusunda uzun bir geleneği kurumsallaştıran oniki ciltlik raporu 1933’de yayınladı. Bu raporda ünlü psikologlar, sosyologlar ve eğitimciler sinemanın yabancı kültürlerle ilgili bilgi, şiddet bakımından tutumlar ve suçlu davranışı üzerindeki etkilerini tartışmışlardır (Mattelart ve Mattelart, 1998: 32–33). Çoğu iletişim araştırmaları tarihçisi, etki araştırmaları geleneğinin başlangıcı konusunda farklı fikirlere sahip olsa da, çoğu, 1930’ların başlarında gerçekleştirilen Payne Fund araştırmalarının bu geleneğin gelişmesinde önemli bir aşama olduğu konusunda fikir birliği içindedirler (Tudor, 2005: 396). Ayrıca bu dönemde “*Sihirli Mermi*”, “*Hipodermik İğne*” olarak ifade edilen medya etkileriyle ilgili ilk önemli ve öncü modeller ortaya çıkmıştır (Kalender, 2005: 109).

⁴ Konuyla ilgili detaylı bilgi için ve dönemin öncü çalışmaları için bkz. McDonald, 2004: 184–18.

Güçlü etkiler dönemi olarak da isimlendirilen 1900'lerin başından itibaren 1940'lara dek süren birinci aşamada, kitle iletişim araçlarının insanları manipüle etme gücüne sahip olduğuna inanılmakta, bundan dolayı da iletişim araçları propaganda aracı olarak siyasi otoriteler tarafından sık sık kullanılmaktadır. Etki konusu çoğunlukla insan doğasının ve toplumun davranışçı yorumları bazında formüle edilmiştir. Bu dönemde kitlesel ikna, bilgi yayılımı, siyasal davranış, tüketici davranışı ve toplumsallaşma gibi kitle iletişim araçlarının etkileriyle ilgilenen (Lull, 2001: 124) psikoloji, sosyoloji ve siyaset biliminde yer alan davranışçı düşünceden esinlenen iletişim araştırmacıları, etkinin incelenmesine uyarı-tepki modelinin bazı kalıplarını kullanarak yaklaşmışlardır (Fejes, 1999: 309).

Özellikle bu dönem iletişim araştırmalarında, çocuklar ve gençler üzerinde kitle iletişim araçlarının zararlı etkileri üzerinde odaklanılmıştır (McQuail, 1997: 17). Bu dönemde Fiske'nin (1996) tanımlamasıyla süreç okulu denilen doğrusal iletişim modeli çerçevesinde, kaynağın alıcı üzerindeki dolaysız etkisi anlaşılmaktadır.

Bu dönemin kabul edilen temel yaklaşımı olan Lasswell'in "hipodermik iğne" kuramına göre, kitle iletişim araçları iletileri insanların beynine tıpkı bir şırıngadan ilacın deri altına verilmesi gibi söz konusu edilmektedir. Burada önemli olan kavram "propaganda"dır. Lasswell "kime kime hangi amaçla ve nasıl bir etkiyle söylüyor" şeklinde özetlenen yaklaşımında, iletilerin her zaman insanlar üzerinde etkileyici olduğunu varsaymaktadır.

1.2.2. İkinci Aşama: Zayıf Medya Etkileri Dönemi

1940'lardan 1960'lı yıllara kadar uzanan ikinci aşama, özellikle Amerikan sosyologlarının deneysel çalışmalarıyla medyanın çok sınırlı, dolaysız etkilerinin sunulduğu bir dönemdir (Barrat, 1990: 19). Ele alınan sorunlar dar çerçeveli ve yapılan araştırmalar içinde önem taşıyabileceklerin sayısının görece olarak az olmasına karşın, bu aşama şaşırtacak kadar etkili olmuştur. 1940 ve 1948 Başkanlık seçimlerini konu alan Lazarsfeld'in çalışmaları, Berelson ve ekibinin (1954) araştırmaları ile Hovland ve ekibince (1950) Amerikan askerlerinin eğitim ve endoktrinasyonunda filmlerin kullanılması üzerine yürüttükleri araştırma ve

programı belki de en etkili olanlarıdır. Film ve diğer iletişim araçlarının suç işleme, saldırganlık, ırkçılık ve başka tutumlara ilişkin etkileri konusunda sosyal psikolojide daha eski bir araştırma geleneği olduğundan da söz etmek gerekir (Örneğin Blumer, 1933). Uygulamada, 1960'ların sonlarına doğru sosyal ve siyasal bilimde kendilerinden çok söz edilen az sayıda çalışma iletişim araçlarının etkilerine ilişkin genel görüşün temelini oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bireysel kanaatleri, tutumları ya da davranışları değiştirmede doğrudan katkıları pek olamayacağı gibi, suç işlenmesinin saldırganlığın (McQuail, 1983: 49) veya beğenilmeyen diğer sosyal olguların da doğrudan nedeni olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu konuda kuşku bırakmayacak kadar çok araştırma benzer olumsuz sonuçlara varmıştır. Klapper'ın (1960) "kitle iletişimin olağan olarak izleyici topluluğunda görülen etkilerin gerekli ve yeterli nedeni olmayıp, birtakım ara ögeler aracılığıyla işlev gördüğü" yolunda araştırmaları değerlendiren ünlü yargısı bu ikinci aşamanın sonuçlarını iyi bir biçimde özetlemektedir. Araştırmalar elbette değişik iletişim araçlarının hiç etkileri olmadığını göstermemiştir; ancak başka toplumsal olguların öncelikli geldiğini belirlemiş ve iletişim araçlarının gücünün var olan toplumsal ilişkilerin yapısı ile kültür ve inanç sistemi çerçevesinde yerini bulduğunu ortaya çıkarmışlardır. Önceki bir varsayımın bilimsel araştırmalarla tersine çevrilmesi çok çarpıcıydı ve özellikle de iletişim araçlarının gücü konusunda var olan mitos çok kuvvetli, eleştirilmemiş ve nahif olduğundan daha da kesin gözükmekteydi (McQuail, 1983: 50).

1930'ların sonlarında yapılan araştırmalar, etkilerin hiç de sanıldığı gibi doğrusal, mekanik bir etki-tepki ilişkisi içerisinde gelişmediğini göstermiştir. Bu dönem, kitle iletişim araçları ve içerikleri üzerinde yapılan belirli seçim kampanyalarını ve filmleri konu alan araştırmaların temellerinin oluşturulduğu 1960'lı yılların sonuna değin geçen süre, kitle iletişimin sınırlı etkileri olduğu görüşünün savunulduğu bir dönemdir. Bu dönem önemli deneysel çalışmalara sahne olmuştur. Dönemin önemli çalışmaları arasında 1940 ve 1948'de "ABD Başkanlık Seçimleri" ve 1949'da Hovland'ın filmler üzerine yaptığı "Amerikan Değerleri Araştırması" sayılabilir. Bu dönemki araştırmalar sonucunda "iki aşamalı akış kuramı" geliştirilmiştir. Kurama göre, iletiler iki aşamada yayılır. Medyadan iletilen iletiler önce "kanaat önderlerine" sonra da bu kişiler aracılığıyla (yorumlanarak)

yakın çevresindekilere aktarıldığı savunulur (McQuail ve Windahl, 1997). Dolayısıyla “iki aşamalı akış kuramı”yla, kitle iletişim araçlarının etkisinin az ve dolaylı olduğu ifade edilir.

1.3.3. Üçüncü Aşama: Güçlü ve Uzun Süreli Etkiler Dönemi

1960’lardan 1990’lı yıllara hatta günümüze kadar uzanan üçüncü aşamada ise kitle iletişimin, özellikle de televizyon ve uzun süredir ihmal edilmiş olan gazetelerin etkileri üzerine yeni düşünceler ve kanıtlar birikmektedir. Kullanılan yöntem ve araştırma modellerinin eleştirisi de yeniden gözden geçirmede” temel olmuştur (McQuail, 1983: 50–51). Medya etkilerinin, son dönemki çalışmalarla, erken dönemki gibi izleyicinin kolayca maniple edileceği fikrine geri dönmüştür (Barrat, 1990: 34).

1970’li yıllarda Elisabeth Noelle-Neumann, medyanın etkisi konusundaki araştırmaları inceleyerek “minimal etki” yaklaşımlarını eleştirerek “güçlü medya” kavramına dönüş için çağrıda bulunmuştur (Yaylagül, 2008: 44). 1960’ların sonlarından günümüze dek uzanan güçlü etkilere geri dönüş dönemi de denilen bir dönemdir. Dönem içerisinde teknolojinin yaşamın her alanına girmesi (özellikle T.V) medyanın etkisinin farklı boyutlarda değerlendirilmesine neden olur.

Medya etki araştırmaları, 1970’ler sonrasında alana yöneltilen eleştirilerin de etkisiyle metodolojik zayıflıklarının üstesinden gelmiş, araştırma ve istatistik tekniklerinin de geliştirilmesiyle bilimsel bir çerçeve oluşmuş, birçok kuramsal yönelimi içinde barındırmaya başlamıştır. Yukarıda da zikredilen medya etki kuramları, etki araştırmaları için uzmanlaşmanın ve epistemolojik farklılaşmanın ortaya çıkmasını bir nevi tetiklemiş, ayrıca kuramlara yöneltilen eleştirileri dikkate alarak metodolojik bakımından kendilerini geliştirmişlerdir.

Bu dönemde medyanın ekonomik, sosyal ve siyasal güç sahibi olabilmek için etkili birer araç olarak kullanılabilmesine olan inanç giderek yaygınlaşmıştır. Döneme damgasını vurmuş medya etki araştırmaları belirgin teoriler şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunlar: Gündem Kurma/Belirleme (Agenda Setting), Suskunluk Sarmalı (Spiral of Silence), Bilgi Gediği (Knowledge Gap) ve Medya Bağımlılığı (Media

Dependency) teorileridir. McQuail ve Windahl'ın belirttiği gibi (1997), bu modeller etkiyi uzun dönemli ve dolaylı olarak kavrar. Bu modeller, toplumsal rollerin gayri resmi yoldan öğrenilmesi, medyanın üstü kapalı olarak ideoloji taşıması, kanaat ikliminin oluşumu, toplum içinde farklılaşan bilgi ve genel kültür, kurumlarda ve toplumsal yapıda görülen uzun vadeli değişimler gibi konuların üzerinde durmalarından ötürü, öbür davranışsal modellerden ayrılır (Fejes, 1999: 317). Hepsinin ortak noktası izleyiciler için kitle iletişim araçlarından yayılan etkinin uzun döneme yayılan, dolaylı bir etki ve önceki dönemlere benzer olarak izleyicinin pasif olduğudur.

1.3. Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyon ve Etkileri

1.3.1. Televizyon

Televizyon günümüzde en yaygın, en etkili, en çok tüketilen vs. bir kitle iletişim aracıdır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayatımıza giren televizyon özellikle Türkiye’de 1980’ler sonrasında hem dünyadaki toplumsal dönüşümlerin etkisiyle hem de devlet kanalları yanında özel televizyon kanallarının açılmasıyla birlikte yaygınlaşmış ve yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde artık televizyon yaşam tarzımızı belirleyen, duygu, düşünce ve algılarımızı yönlendiren, tutum, değer ve davranışlarımızı etkileyen önemli bir güç haline gelmiştir. En önemlisi de artık televizyonun merkez olduğu hanelerde doğan çocuklar için aile, okul gibi önemli toplumsallaştırıcı kurumların yanında en önemli toplumsallaşma aracı olmuştur. Dünyaya televizyonla gözlerini açan çocuklar, ekrandaki karakterlerden model alma yoluyla etkilendikleri kadar şiddet, tüketim, cinsellik, sosyal roller (yaş ve cinsiyet gibi), siyasal kültür gibi konularda sosyalleşmeyle biçimlendikleri, dil ve söylem bakımından ekranın büyüüne kapıldıkları kısaca televizyondaki içerikten etkilendikleri bir bakıma deyim yerindeyse televizyon dünyasının taşıyıcısı birer birey oldukları artık tartışma götürmez bir gerçektir.

Televizyon, Latince kökenli bir sözcük olup, “uzağı görmek” anlamına gelir ve bu anlamıyla da”, McLuhan’ın önermesi gibi, “gerçekten insanın görme duyusunun

ulaştığı en ileri aşamadır; insanın görme yetisinin inanılmaz boyutlara erişmesidir” (Mutlu, 1991: 15). Televizyonun ses ve görüntüyü aynı anda izleyicilere ulaştırmayı mümkün kılan bir araç olması (Mutlu, 1991: 33) aynı zamanda onun yaygınlığını ve kitleselliğini açıklamaktadır.

Televizyon her şeyden önce ilk olarak teknolojik bir araçtır; sesi, görüntüyü, imajları ileten ve yayan. Ama televizyon sadece bir teknoloji değil, Williams’ın (2001) ifadesiyle teknolojik ve kültürel bir araçtır. İletmesi ve ulaştırması bakımından teknolojiktir, ancak ilettiği içeriğin bir kültürel örüntüler taşıması bakımından da kültürelidir.

Televizyon konusunda en kapsamlı tanımlardan biri de kuşkusuz Erol Mutlu’nun tanımıdır. Mutlu’ya göre televizyon, “hem bir endüstridir, hem teknolojik bir araçtır; hem kültür ve sanat üretimidir, hem de eğlence kaynağıdır; ayrıca siyasal ve toplumsal bir kurumdur” (Mutlu, 1991: 24). Buradaki tanım televizyonun işlevlerini hesaba katarak yapılmış bir tanımdır. İşlevlerini katarak tanımı zenginleştirmek mümkündür. Şüphesiz televizyonun tanımını yapmaktan çok işlevleri üzerinden televizyonu ‘anlama’ çabası daha anlamlı bir çabadır. Örneğin televizyon, diğer kitle iletişim araçları gibi boş zamanları değerlendiren eğlendirme işlevine sahip bir araç olarak değerlendirilir. Fakat burada eğlendirme salt kendi başına eğlence olmamakta, ideolojik yönelimiyle birlikte eğlendirerek aşırı derecede tüketirmekte (tüketim sosyalleşmesi), hizaya sokmakta (sosyal kontrol), belki (vaktinin çoğunu alarak) düşündürmemektedir.

Televizyonu bir eğlence aracı olarak gören Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence* (2004) kitabının amacının “Amerika’da büyük bir medya-metaforu değişimi yaşandığını, sonuçta kamusal söylemlerimizin önemli bölümünün içeriğinin tehlikeli boyutlarda saçmalaştığını” göstermek olduğunu belirtir (Postman, 2004: 25). İlk önce, Amerika’daki söylemin basım makinesinin denetimindeyken şimdikinden daha tutarlı, ciddi ve rasyonel olduğunu, sonra da televizyonun denetimine geçince nasıl ufğunun daraldığını göstermek ister (Postman, 2004: 25). Postman, saçma programların televizyondaki en iyi programlar olduğu, kültürü ve hiçbir şeyi çok fazla tehdit etmediğini, esas tehlikenin ciddi, büyük idealler peşinde koşan, önemli konularda (kültürel) konuşan bir araç olarak sunduğunda ortaya çıktığını belirtir.

İronik olansa Postman'a (2004: 26) göre, entelektüellerin ve eleştirmenlerin televizyonu bu alana ittiğidir.

Sorun burada televizyonun “bize eğlendirici temalar sunması değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasıdır” (Postman 2004: 101). Postman'ın ifadesiyle, “eğlence televizyondaki her türlü söylemin üst-ideolojisidir” (2004: 102). Ayrıca bir televizyon programı yayımlanırken, “bunu düşünüyüm”, “bilmiyorum”, “neyi kastediyorsunuz?” ya da “enformasyon kaynağınız nedir?” gibi sorulara hemen izin verilmez (Postman 2004: 105). Bu söylem tipi programın işleyişini, dahası televizyon mantığının kendisini dışlayan bir söylem tipidir.

Televizyonun sahiplik temelinde ekonomik-politik yapısı nedeniyle kitle kültürünü yeniden üreten bir çerçevede algılayan ve kültür endüstrisi olarak gören Avrupa kökenli yeni-Marksist okul olan Frankfurt Okulunun görüşleri, başlangıçta genel olarak medya temelinde eleştirilmekteyse de televizyonla birlikte okulun devamcıları tarafından yoğun biçimde sırf bu işlevi nedeniyle eleştirilmektedir.

Kültür endüstrilerinde üretilen kültür, insanileştirmek ya da özgürleştirmekten uzak ideolojik bir tahakküm biçimi olarak işlev görmektedir (Çelenk, 2005: 41). Frankfurt okulunun kitle kültürü eleştirisi, temelde bu yapay kültürün toplumsal adaletsizliklerin sürüp gitmesine yönelik işleviyle ilgilidir (Mutlu, 1991: 20). Televizyon da esasen kitle kültürünü olumlayarak yaygınlaşmasını sağlayarak bir nevi eşitsizliklerin ve toplumsal adaletsizliklerin sürüp gitmesine katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede televizyon eşitsizliği yeniden üreten bir mekanizmadır.

Televizyon ilk olarak genelde bir eğlence aracı olarak nitelendirilir. Dolayısıyla televizyonun, eğlence aracı niteliğinden ötürü “zararsız” bir araç olduğu ileri sürülür. Televizyonun aslında bir tür kaçış için gereksinimlerimizi doyurduğu iddia edilir. Tüm bu ifadelerin çelişkilerle dolu olduğunu belirten Berger'e göre (1991: 33), televizyonun yaşamımızın önemli bir parçası haline gelen parlaklığı, göz kamaştırıcılığı, hemen her şeye nüfuz ediciliği sayesinde onun gücünü görmezden gelmemize neden olmaktadır.

Berger (1991: 33), televizyonun gücünün, hemen her şeye rağmen baskıcı, sindirici bir araç olmasından ve bağlantılı olarak da terör aygıtı niteliğinden geldiğini

ifade eder. Berger, terörü, *The Random House Dictionary of English Language* adlı sözlükten atfen “yoğun, keskin ve boyun eğdirici korku” olarak tanımlamakta ve korku, panik ve ürküntü gibi sözcüklerin terörün eş anlamlısı olan kelimeler olduğunu belirtmektedir. “Televizyon, terörü; enformasyonu bizden gizleyerek değil, bu enformasyonla bizi kısıvrak yakalayarak –ve enformasyonu biçimi ve içeriğiyle dayatarak- üretmektedir. Böylelikle bocalamakta ve şaşkına dönmekteyiz” (Berger, 1991: 40).

Esslin ise, bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun dilinin drama diliyle aynı olduğunu belirterek, televizyonu dramatik bir araç olarak görür (Esslin, 2001: 17). “Televizyon görünür seviyede, dramatik bir araçtır, çünkü aktardığı şeylerin büyük kısmı oyuncuların daha önceden hazırlanarak sunduğu kurgusal malzemelerden oluşan ve oyunun konusunu, konuşmaları, karakterleri, kostümleri –kısaca dramatik ifade araçlarının hepsini- kullanan geleneksel drama biçimindedir” (Esslin, 2001: 17). Burada Esslin, geleneksel drama tarzı TV programlarının televizyonun toplam içeriğindeki ağırlığına işaret ediyor fakat bunun da çok önemli olmadığını esasta televizyonda ne gösterilirse gösterilsin televizyonun dramatik iletişim biçimlerinin temel özelliklerini sergilediğini ileri sürer (Esslin, 2001: 18).

Ayrıca birçok kişi de televizyonu, “dünyaya açılan bir pencere” olarak değerlendirmektedir. Bu ifadede, televizyonun her zaman her şeyi ve gerçeği “gösterdiği” ve kameranın asla yalan söylemeyeceği gibi bir varsayım gizlidir (Berger, 1991: 45). Oysaki televizyon, kendi başına bir dünyadır. Televizyon dünyası ise gerçek dünyadan farklılaşabilmektedir.

Özet olarak söylersek; gündelik yaşam deneyimimizin bir parçası olan televizyon, dünyayı anlamlandırılmamızda, duygu, düşünce ve değerlerimizin oluşmasında, algı ve tutumlarımızın yönlendirilmesinde/biçimlendirilmesinde, davranışlarımızı pekiştirmesi veya değiştirmesinde ve yaşam tarzımızın biçimlenmesinde önemli ve etkili bir araçtır.

1.3.2. Televizyonun Etkileri

Neredeyse ilk olarak ortaya çıktığı İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde yaklaşık 70, Türkiye’de ise yaklaşık 40 yıldan fazladır televizyon izlenmektedir. Türkiye’de 1980’ler sonrasında özellikle çok kanallı özel ticari kanalların serbest kalmasının da etkisiyle neredeyse her evde en az bir televizyon; hatta birçok hanede artık birden çok televizyon bulunmaktadır. 2009 yılında yayınlanan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) *Televizyon İzleme Eğilimleri-2* raporuna göre, Türkiye’de evinde en az 1 televizyon bulunduran hane sayısı yüzde 54, 2 adet TV bulunan hane oranı yüzde 36 ve 3 ve üzerinde TV bulunduran hane oranı ise yüzde 9 olarak bulgulanmıştır. Ayrıca internet tabanlı televizyon izleme de özellikle gençler arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Hatta şu sıralar TNET kendi abonelerine yönelik Tivibu ismiyle internette televizyon izleme olanağı sağlamaya başlamıştır. Yine internet üzerinden özellikle televizyon dizilerini (kaçıranlar ve tekrar izlemek isteyenler için) değişik internet portallarından tekrar izleme yaygınlaşmaya başlamıştır.

Günümüzde artık televizyon, yaşamamızın önemli bir parçası ve gündelik yaşamımıza eşlik eden tamamlayıcı bir parçası haline gelmesiyle hafta boyunca sadece boş zamanlarda değil, evde veya işte çalışırken (hatta şehirlerarası otobüs yolculuklarında bile) kısaca her yerde zamanın önemli bölümünü işgal eden bir konumdadır. Peki, bu kadar çok izlenen, yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan televizyon, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde ne kadar etkilidir? Televizyon sabahdan geceye kadar açık duran bir aygıt olduğuna göre televizyonla doğup büyüyen çocukların televizyonun dünyasının değerlerini, davranış örüntülerini algılamamaları olanaksız olduğu gibi, o pencereden esen rüzgâra kapılmamaları da mümkün görünmemektedir.

Uzun zamandan beri televizyonun izleyiciler üzerindeki etkileri –özellikle de olumsuz etkileri- kitle iletişim araştırmalarının merkezinde yer almaktadır. 1930’ların ortalarında İngiltere ve A.B.D.’de ilk kez yayına başlamasıyla televizyon, ilk zamanlar üzerinde çalışılması ihmal edilmiş bir olgu olarak karşımıza çıkar. Modern anlamda etki araştırmalarının 1930’lardaki ilk çalışmalarında görsel medya dediğimiz film ve sinemanın –sessiz sinemanın- etkileri (Payne Fund çalışmalarıyla

ve sonraki çalışmalarla) daha popülerdi. Televizyonun ticarileşmesi ve sonrasında yaygınlaşmasıyla ancak bir çalışma alanı olarak ortaya çıkışı 1950'leri bulmuştu.

Televizyonun etkileri üzerine ilk çalışmalar, televizyon karşısında vakit harcamanın kitap okuma, oyun oynama ve aile üyeleriyle konuşma gibi aktivitelerin yerine geçmesinin boyutları hakkında sorulardan oluşmaktaydı (örneğin, Furu, 1962; Himmelweit, Oppenheim ve Vince, 1958; Schramm, Lyle ve Parker, 1961 aktaran Graves, 1980: 259). Daha sonraları ilgi, çocuklar için sosyalleşme aracı olarak televizyon üzerine odaklandı (örneğin, Leifer, Gordon ve Graves, 1974; Stein ve Friedrich, 1975 aktaran Graves, 1980: 259). Televizyonun sosyalleştirme gücünün ilk kanıtı, televizyon şiddeti ile izleyicilerin saldırganlığı arasındaki ilişkiydi (örneğin, Comstock, 1975; Liebert, Neale ve Davidson, 1973; Surgeon General's Scientific Advisory Committiee on Television and Social Behavior, 1972 aktaran Graves, 1980: 259). Özellikle 1960'ların sonlarından başlayarak özellikle Gerbner ve arkadaşlarının çalışmaları özel önemdedir (teorinin televizyon etkileri araştırmalarındaki önemine ayrıca değinilecektir). Blumler ve McQuail'in *Television in Politics: Its Uses and Influences* (1968) isimli 1964 İngiliz parlamenter seçimlerinde partilere karşı tutumlar üzerinde televizyonun etkilerini gösteren çalışmaları önemlidir (Noelle-Neumann, 1983: 158). 1972'de "Surgeon General's Scientific Advisory Committiee on Television and Social Behavior" tarafından *Television and Growing Up: The Impact of Televised Violence* başlıklı bir rapor yayınlandı. Yine aynı komisyon, 1972'de *Television and The Social Behavior* isimli yayınlanan bir raporda televizyonun etkileri ile ilgili bir takım bulgulara ulaştı. Yaklaşık 10 yıl sonra yine televizyonun özellikle saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar üzerindeki etkisini konu edinen "National Institute of Mental Health" tarafından 1982 yılında *Television and Behavior* adıyla araştırma yayınladı. Televizyon etkileri ile ilgili bir başka çalışma ise yine televizyon ve şiddet ilişkisi üzerinde odaklanan "Amerikan Psychological Association" (APA) tarafından 1985 yılında gerçekleştirildi (Huston vd., 1992: 2). Buradan da anlaşılacağı üzere televizyonun etkileri üzerine ilk araştırmalardan beri merkezi ilgi odağında televizyonun şiddet ile olan ilişkisi ön plandadır. Gerek hükümetler; ilgili kuruluşlar; anne babalar; gerekse eğitimciler ve diğer sivil toplum örgütleri, kaygıyla

karşıladıkları televizyondaki şiddetin özellikle çocuklar ve gençler üzerinde olumsuz etkilerinden müzdarip olarak birçok çabanın içine girmişler ve televizyondaki şiddetin araştırılması amacıyla birçok kuruluşun ve araştırma projelerinin kurulmasına neden olmuşlardır.

Televizyonun etkileri temelde *bilişsel*, *duygusal* ve *davranışsal* boyutlarda ele alınır (Ball-Rokeach ve DeFleur, 1976; Gunter, 1994: 167; Çöloğlu, 2010: 80). *Bilişsel etkiler*, bilginin kazanılması ile ilgilidir (Perse, 2001: 3). Bilişsel etkilerle ilgili araştırma yaklaşımına medya etki araştırmaları teorilerinden Gündem Belirleme Kuramı ve Yetiştirme Kuramı örnek olarak verilebilir. Televizyonun bilişsel etkileri, bireyin, çevresindeki gerçeklikle ilgili inançlarını ve fikirlerini biçimlendiren; bireyin deneyimleri ve diğer faktörlerin önemiyle birlikte sosyal gerçeklikle ilgili algıları konusunda bilgi kaynağı olarak televizyonun önem kazanmasını ifade eder. Özellikle televizyon programlarındaki şiddetin çokça gösterimi, başta çocuklar olmak üzere, ergenler ve yetişkinlerde bilişsel düzeyde şiddetle ve suçla ilgili endişeleri artıracak varsayımı aslında televizyonun bilişsel düzeydeki etkileriyle ilgilidir (Çöloğlu, 2010: 80). Yetiştirme Kuramı, bu açıdan televizyondaki şiddetin bilişsel düzeyde etkileriyle ilgileniyor denilebilir. Çünkü kurama göre, televizyondaki şiddetin yoğun biçimde ve sıkça gösterimi, televizyondaki şiddeti çok izleyenler (maruz kalanlar) tarafından, toplumdaki şiddetin yaygınlığıyla ilgili toplumdaki şiddetin gerçek verilerinden çok daha fazla algıladıkları ifade edilir.

Duygusal etkiler ise, tutumların biçimlendirilmesini veya şeyler hakkında olumlu veya olumsuz değerlendirmeleri içerir. Televizyon içeriğine karşı dehşet ya da eğlenme gibi duygusal reaksiyonlarla ilgilidir. Örneğin televizyon programlarındaki şiddet dolu içeriğinin, izleyicisine korku duygusunu vermesi gibi (Perse, 2001: 3). Buna örnek olarak, televizyon şiddetine çok maruz kalanların, kendisinin şiddet içerikli bir suçun mağduru olacağı inancı (suç korkusu) yüksektir varsayımını ileri süren Yetiştirme Kuramı verilebilir. Ayrıca duygusal etkiyle ilgili “duyarsızlaşma” da bu kategoride değerlendirilebilir. Yüksek düzeyde şiddet içerikli program izleme, gerçek hayatta şiddete karşı duyarsızlaşmayı da beraberinde getirebilir.

Son olarak *davranışsal etkiler* ise, televizyon içeriğine maruz kalmanın gözlenebilir davranışlar arasındaki bağı dikkat çeker (Perse, 2001: 3). Davranışsal etkiler, daha çok psikologlar tarafından çalışılmaktadır. Bir nevi etki araştırmalarının ilk zamanlardaki etki-tepki modelinin devamı fakat daha bilimsel ve daha ciddi araştırma ve istatistikî teknikler kullanılarak gerçekleştirilen geleneklerde sürdürülür. Televizyonun davranışsal etkileri, televizyon içeriğine çok fazla maruz kalan izleyicilerin anti-sosyal ve/ya saldırgan davranışlar üzerindeki dolaysız etkileri üzerine odaklanır. Ayrıca televizyonun etkilerinin anlaşılmasına katkıda bulunan davranışsal, bilişsel ve duygusal etkiler, planlanmış ve planlanmamış; kısa ve uzun dönemli olarak tasnif edilebilir (Örneğin bkz. McQuail, 2010).

Televizyonun bilimsel araştırma disiplini içerisinde çalışılmış etkileri, televizyonun davranış üzerindeki etkileri (saldırganlık, oy verme, satın alma vb.); tutum, algı ve değerler üzerinde bilişsel etkileri (değerler, algı, gerçekliğin kurulumu) şeklinde kısaca ayrıştırılabilir. Televizyonun etkileri söz konusu edildiğinde öncelikli alanlardan biri de televizyon programlarındaki şiddet içerikli programların izleyiciler üzerinde davranış (saldırgan davranış); şiddet davranışının öğrenilmesi; algı ve tutumlar (dünyanın tehlikelerle dolu olduğu algısı, dünyada şiddetin çok yaygın olduğu kanaatinin artması) gibi davranışsal ve bilişsel süreçlerdeki etkileri göz önünde bulundurulur. Böylelikle televizyon ve şiddet ilişkisi televizyonun etkilerini anlama çabasında önemli veriler sağlayabilir.

1.4. Televizyon Şiddeti ve Etkileri

Televizyon ve Şiddet İlişkisi Sorunu

Medya etki çalışmalarının belki de en çok üzerinde durduğu çalışma alanı kuşkusuz televizyon içeriği ve şiddet arasındaki var olduğu düşünülen ilişkidir. Televizyonun yaygın biçimde izlenmeye başladığından beri birçok kurum veya araştırmacıyı harekete geçiren temel odak, televizyonun zararlı içeriğidir. Özellikle çocuklar ve gençler gibi daha kırılgan bir yapıya sahip bireyler üzerinde televizyonun zararlı içeriğinin olası olumsuz etkileri ahlaki bir telaşı da beraberinde getirmiş, bu nedenle, etkilerine dair kapsamlı tartışmalar yapılmıştır.

Yapılan araştırmaların çoğunluğu, televizyondaki şiddeti izlemenin saldırgan davranışı belirleyici olmasa bile nedensel yardımcı bir faktör olduğu görüşünü destekleyen bulgulara sahiptir. Azınlıkta kalan bulgular ise, televizyon şiddeti izlemenin rahatlatıcı bir etkisi bir tür boşalmaya katarsis neden olduğu ya da tamamen kışkırtıcı olduğu şeklindedir (Williams, 2003: 99–102). Bunların yanı sıra televizyondaki şiddet içeriğiyle izleyicilerin saldırgan davranışları arasında bir ilişkinin bulunmadığını öne süren ve bulgularıyla bu iddialarını destekleyen çok sayıda başka araştırma da bulunmaktadır.

Televizyon programlarının şiddet yüklü içeriğinin özellikle çocuk ve genç izleyiciler üzerindeki etkilerine ilişkin ilk çalışmalar daha çok televizyondaki şiddetin içeriğiyle ilgiliydi. Televizyon yayınlarındaki şiddet olayları ile ilgili ilk araştırmalar 1952–53 yıllarında Amerika’da National Association of Educational Broadcasters tarafından yaptırılmış ve bu araştırmada yayınların içerikleri incelenmiştir (Comstock, 1978: 65–70’den aktaran Türkoğlu, 2004: 255). Televizyondaki şiddet ile ilgili bir diğer ilk önemli örnek, Amerika’da Head (1954) ve Smythe’in (1954) çalışmalarıdır. Tüm bu çalışmalarda 1950’lerin başlarında televizyon yayınlarında hatırı sayılı ölçüde şiddet tespit edilmiştir (Signorielli vd., 1995: 278).

Amerika Birleşik Devletleri’nde “şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu”na sunulan, *Amerika’da şiddetin Tarihi* başlığını taşıyan ve şiddet üzerine bugüne değin en kapsamlı öne sürülen raporda televizyon, “toplumda şiddetin başlıca nedeni olarak görmüyor olsa da, küçük ekranda sunulan şiddetin niteliği ve miktarı” genel olarak suçlanmaktadır (Halloran, 1983: 63). Çalışmalarında asıl ilgi alanı kitle iletişim araçları ve şiddet olanların birçoğu genellikle, kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet ile şiddet ya da saldırgan davranışlar arasındaki birebir ilişki ile ilgilenen psikologlardı (Halloran, 1983: 69). Birçok çalışmada, televizyon ve saldırganlık arasında doğrusal, birebir, ani bir ilişki olduğu yönünde temel varsayımlara sahip olarak birçok deneysel araştırma yürütülmüş, model olarak da temelde daha önce medya etki araştırmalarında belirtilen etki-tepki modelini benimsemişlerdir. Fakat bu çalışmaların birçoğu yeterli kanıt öne sürememektedir.

Örneğin bu çalışmalardan biri de 1970’lerin başında yapılan bir çalışma olan *Television and Aggression: An Experimental Field Study* (1971) isimli çalışmadır. Bu çalışmada “şiddet içerikli medyanın etkilerini ölçmek için” yurtlar ve yatılı okullardaki gençler üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Altı hafta boyunca gençlerin yarısı yalnızca şiddet içerikli televizyon programı, diğer yarısıysa şiddet içermeyen programlar izletilmiştir. Zaman geçtikçe şiddet izlemeyen gençler kendi aralarında ve öğretmenleriyle kavga ederken, izleyen grup “çok daha sakin ve çalışkandı”. Araştırmacılar bunun katharsis (arındırma) etkisinden olabileceğini düşünse de, arındırma konusundaki yapılan çalışmalarda uzun etkinin kişiden kişiye ve uzun sürmediği tespit edildiğinden başka nedenler üzerinde çalışmışlar ve sonunda şiddet içermeyen televizyon programları izleyen grup, şiddet içeren programlar izlettirilmediği için sinirlenmişlerdi. Mutluluk ya da mutsuzluğun şiddet içeren davranışları sergileme konusundaki duyarlılık, televizyonda şiddet izleme-izlememe değişkeninden daha fazla olduğunu bulgulamışlardır (Trend, 2008: 7–8). Trend (2008: 8), medyanın şiddetinin zararsız olmadığını değil, ama görüldüğü gibi açıkça olmadığını vurgular. Ona göre (2008), saldırganlık ya da suçun altında yatan sosyal (ya da psikolojik) etkenler, şiddet içeren medyayı izlemekten daha etkilidir.

Televizyon ve şiddet arasındaki ilişkinin birebir, basit ve doğrusal olamayacağına önemli bir diğer kanıtta, Amerika Birleşik Devletleri Sağlık Bakanlığının televizyon ve şiddet üzerindeki araştırma projesidir. Bu proje, televizyon ile saldırganlık arasındaki nedensellik bağı bulunduğu iddia edenlerin en çok başvurdukları projedir (Halloran, 1983: 70). “Raporda, televizyondaki şiddet eylemlerini seyretmekle saldırgan davranış arasında ve ancak bazı koşullarda ruhsal olarak saldırgan olmaya hazır kimi çocuklar üzerinde etkisini gösteren bir nedensellik ilişkisinin basit ve geçici niteliğine dikkate çekilmektedir” (Halloran, 1983: 70).

Televizyon ve suçluluk arasındaki nedensellik bağı onaylamayan çalışmalardan bir diğeri de, Halloran ve ekibinin İngiltere’de yaptıkları bir çalışmadır. Bu çalışmada, suçlularla suç işlememiş yaşlılarının (aynı sosyo-ekonomik kökene mensup) televizyon izleme açısından önemli bir farklılıkları tespit edilememiştir. Birçok ülkede yapılan araştırmalara dayanarak Halloran, kitle

iletişimin toplumdaki şiddet düzeyi üzerinde herhangi bir önemli etkisi henüz saptanmamıştır sonucuna varır (Halloran, 1983: 70). Burada Halloran (1983: 72) kitle iletişim araçlarının etkisini yok saymadığını, sanıldığından çok daha karmaşık ve belki çok daha önemli bir etkileme süreci olarak değerlendirdiğini söyler.

Yaygın bir kitle iletişim aracı olarak televizyonda şiddet öğelerinin bulunması, özellikle gençler ve çocuklar üzerinde onları saldırganlığa yönlerecek olumsuz etkilere neden olabileceği düşüncesine yol açtı. Televizyon izlemek ve saldırganlık/şiddet ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar; şiddet görüntülerinin doğrudan davranışta şiddete yol açtığını söyleyememektedir. Televizyon, toplumsal öğrenme araçlarından yalnızca bir tanesidir. Öğrenilen bilginin eyleme geçirilmesi için uygun ve ödüllendirici koşullarının varlığı gerekmektedir (Halloran, 1983: 16). Kitle iletişim araçlarındaki gösteriminden öğrenilen şiddet modelleri, ileriye yönelik olarak davranışa hazırlık biçimlerini oluşturmaktadır. İzleyicinin tepkiler darağacında yerini alan bu öğrenilmiş davranış modelleri, benzer bir durumla karşılaşıldığında harekete geçebilmektedir (Türkoğlu, 2004: 254).

Ancak tüm bunlar, televizyondaki şiddetin olumsuz etkilerinin olmadığını da söylemek anlamına gelmemelidir. Sadece aradaki ilişki etki-tepki modeli çerçevesinde sosyo-kültürel değişkenlerden bağımsız bir sonuca ulaşmanın zorluğuna dikkat çekilmektir. Uzun dönemli, ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenleri hesaba katıp yürütülen araştırma geleneği de televizyon ve şiddet ilişkisine dair birçok çalışma yürütmüş ve araştırmaların bollaşması ve farklı disiplinlerin oluşturduğu araştırma gelenekleri sayesinde birçok kuramsal yaklaşım ortaya çıkmış, söz konusu araştırma gelenekleri merkezinde yürütülen çalışmalarda da televizyondaki şiddet imgelerine maruz kalmanın birtakım olumsuz sonuçları vurgulanmıştır.

Televizyon ve şiddet ilişkisinin önemli sorunlarından biri de şiddetin nasıl tanımlanacağı sorunudur. J. Potter'ın belirttiği gibi (1999: 4), medyada şiddet üzerine yazılan birçok çalışmada şiddetin tanımı çok farklılık göstermektedir ve bu durum da bulgular konusunda kafa karışıklığına neden olmaktadır. Kimisi şiddeti, saldırganlık terimiyle açıklamakta; kimisi sadece fiziksel saldırı ile sınırlandırmakta; kimisi ise, şiddetin geniş tanımını yapıp, şiddeti, fiziksel, sözel, psikolojik hatta ekonomik

boyutlarını da dikkate alarak tanımlamaktadır. Gerbner ve arkadaşları, şiddeti en basit haliyle, açık ve belirgin bir biçimde başkalarına ya da kendilerine yönelik yaralama ya da öldürme veya yaralamaya ya da öldürmeye teşebbüs etmeye yönelik fiziksel zarar olarak tanımlamaktadırlar (Gerbner vd., 1980: 11; Gerbner, 1994).

Her ne olursa olsun, “şiddet yüzyıllardır hikâye anlatımının önemli bir unsurudur ve şiddet temaları birçok ulusun mitolojisinde, edebiyat ve sanat şaheserlerinde, folklor ve masallarında, opera ve tiyatrolarında bulunmaktadır” ya da masallar, çocukları yetişkinlerin söyledikleri gibi davranmadıkları takdirde karşılaşacakları şiddet dolu sonuçlar konusunda uyarır (Trend, 2008: 10). Günümüzde artık geçmişin masalları ya da öykülerini anlatan aile büyükleri yerine artık “elektronik bir dev” (Mutlu, 1999) olan televizyon, çocukları öyküleriyle/ninnileriyle/masallarıyla yetiştirmektedir.

2 yaşından 18 yaşına gelene kadar gençlerin yaklaşık 16 yıl ortalama en az 3 saat televizyon seyrettiği düşünüldüğünde, neredeyse 17.000 saat televizyon izlemektedirler. Bu süre zarfında da binlerce kez şiddet sahnesine maruz kalmış bulunmaktadırlar. Morgan’a göre (2002: 11) çocuk ya da gençler, bir yıl içinde televizyonda yaklaşık 10.000 şiddet eylemi görmekte; yüksek okul mezunu olana kadar bir genç, yaklaşık 40.000 cinayet/adam öldürme olayına tanık olmaktadır. ABD Senatosu Adli Kurulunun açıkladığı bir raporda ise (1999 yılındaki rapordan alıntı Trend, 2008: 11), bir gencin 18 yaşına gelene kadar 200.000 simülasyon şiddet hareketi ve 16.000 öldürme sahnesi gördüğünü iddia edilmektedir. 1990’larda yayınlanan bir televizyon şiddet çalışması “23 kanal üzerinde 18.000 şiddet içerikli sahne – ya da saat ve kanal başına 6.5 vaka- tespit etti”. Çalışmaya göre bir yetişkin günde 4 saat, bir çocuk günde ortalama 3 saat televizyon izlemekteydi (Trend, 2008: 11).

Benzer biçimde Nielsen raporuna göre, her evde ortalama 7 saat açık kalan televizyonu, yetişkinler ortalama 4,5 saat, en az izleme grubunda bulunan ergen kızlar ise 3,5 saat izlemektedir (aktaran Özer, 2007: 5). Yani rapora göre, ortalama 3,5 ile 4,5 saat arasında televizyon seyredilmektedir. Bu arada kişiliği ve kimliği henüz oturma sürecinde (bilişsel gelişim sürecinde) olan gençlerin, yaşamlarında bu kadar zaman ayırdıkları televizyonun şiddet bakımından tuttuğu yekun ise,

Amerika'da yürütülen bir çalışmada televizyon programlarındaki içeriğin yüzde 61'inin şiddet içerikli olduğu ve özellikle çocukların izledikleri programların da çoğunda şiddet içeren sahnelerin bulunduğu tespit edilmiştir (aktaran Dağ vd., 2005).

Türkiye'de ise, RTÜK'ün (2009) yayınladığı 2008 yılındaki verilere göre, hafta içi ortalama 4,3 saat, hafta sonu ise ortalama 4,6 saat televizyon izlendiği tespit edilmiştir. Gençler açısından düşünüldüğünde ise yine aynı araştırmaya göre, 15–20 yaş aralığındaki gençler, hafta içi ortalama 4,1 saat ve hafta sonu ortalama 4,5 saat televizyon izledikleri bulgulanmıştır. Hafta içi izlenen zaman dilimi ise ana yayın kuşağı olan prime-time tabir edilen kuşakta, 15–20 yaş aralığındaki gençlerin 18–21 saat arasında yüzde 68, 21–24 saat aralığında ise yüzde 63,3 oranında televizyon izledikleri tespit edilmiştir. Hafta sonunda ise, 15–20 yaş aralığındaki gençlerin, 18–21 saat aralığını yüzde 63, 21–24 saat dilimi aralığında da yüzde 72 oranında tercih ettikleri ifade edilmektedir. Buna göre, Türkiye'de gençler, günde ortalama 4,3–4,6 saat televizyon izlemekte ve en çok da prime-time izleme kuşağını tercih etmektedirler.

Türkiye'de, televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyini araştıran bir çalışmada (Ayrancı vd., 2004), beş özel televizyon kanalında, hafta içi 16.00-21.30 ve hafta sonu 09.00-21.30 saatleri arasında yayınlanan 80 filmde, toplam 5 bin 600 saniyenin izlenmesi sonucunda, bu filmlerdeki şiddet oranının yüzde 33.1 olduğu, toplam sürenin yüzde 13.8'ini fiziksel şiddetin (vurma, yaralama, öldürme), yüzde 10.9'unu sözel şiddetin, yüzde 8.4'ünü ise psikolojik şiddetin oluşturduğu belirlenmiştir. Benzer bir çalışmada ise Özer (2004; 2005c), 5 büyük televizyon kanalının ana haber bültenlerinde yer alan şiddet içerikli haberlerin oranlarını incelemiştir. Televizyon kanalları arasında farklar bulunmakla birlikte, bu oranın yüzde 30'ları geçtiği görülmüştür. Yine Özer'in çalışmasına göre, kan davası, mafya-devlet ilişkilerini vb. konu alan ve doğrudan şiddet üzerine kurulu olduğu söylenebilecek programlar çok fazladır (Özer, 2005c).

Televizyon Şiddetinin Etkileri

Potter (1999: 26–42), medya şiddetine maruz kalmanın etkileri hakkında önemli bulguları *kısa dönemli etkiler* ve *uzun dönemli etkiler* şeklinde ikiye ayırıp, özetlemektedir:

i) Medya şiddetine maruz kalmanın kısa dönemli etkileri:

1- *Medyadaki şiddet tasvirlerine maruz kalmak, izleyicilerde şartlı refleksin yitimi aracılığıyla (disinhibition) saldırganlığa yol açabilir.* Bu sonuç, medya şiddetiyle ilgili ilk çalışmaların çoğunda bulgulanmıştır. Örneğin, Stein ve Friedrich (1972) tarafından 3 ile 18 yaş aralığındaki 49 kişi üzerinde televizyon içeriğinin anti-sosyal ve para-sosyal etkileri korelasyon analiziyle test edilmiş ve sonuçlar anlamlı çıkmıştır ($r=0.10$ 'dan 0.32 'ye kadar). Ayrıca çalışmada bütün yaş gruplarında televizyon şiddetine maruz kalmanın saldırganlığı artırdığı gözlenmiştir. Yine benzer olarak Roberts ve Maccoby (1985), televizyondaki şiddet gösterimlerine maruz kalmak ile izleyicilerin artan şiddet davranışları arasında nedensel bir ilişki olduğuna dair sonuçlara ulaşmışlardır (aktaran Potter, 1999: 26–27). Ne var ki buradaki elde edilen sonuçların çoğu deneklerin gerçek dünyadan soyutlanarak laboratuvar araştırmalarına dayalı olarak sunulmuş olması sonuçların güvenilirliği konusunda haklı bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Ani şartlı refleksin yitimi (disinhibition) etkisi, izleyicilerin demografik özellikleri, izleyicilerin kişilik ve bilişsel özellikleri, izleyicilerin duygusal durumları, medya (televizyondaki) tasvirlerindeki gerçeklik, yapım teknikleri vb. gibi karakteristikler tarafından etkilenir. Örneğin şiddet tasvirlerindeki ödül ve ceza durumu (şiddetin ödüllendirilmesi veya cezalandırılması durumu); suçun ya da şiddet eyleminin yargılanması durumu; gösterilen şiddetin gerçek olup-olmaması gibi durumlarda izleyicinin izlediği şiddet karşısındaki davranışı farklılaşacaktır (Potter, 1999: 28–36).

2- *Medyadaki şiddete maruz kalmak ani korkuya neden olabilir.* Bu konuda en iyi incelemelerden birine sahip olan Cantor (1994) korku oluşturma etkisini, üzüntü ve kaygının duygusal reaksiyonlarıyla birlikte uyarılmanın ani psikolojik etkisi olarak tanımlar (Potter, 1999: 36).

3- *Medyadaki şiddete maruz kalmak, duyarsızlaşmaya yol açabilir.* Kısa dönemli olarak, tekrarlayan şiddete maruz kalan izleyiciler, uyarılara alışma sayesinde duygusal tepkiler ve uyarılma eksikliği gösterebilir (Potter, 1999: 39).

ii) Medya şiddetinin (televizyon şiddetinin) uzun dönemli etkileri ise:

Medya şiddetine maruz kalmanın uzun dönemli etkilerini ölçmek, kısa dönemli etkilerini ölçmekten daha zordur. Öncelikle istatistikî olarak ölçmek ve anlamlı bir ilişki bulmak zordur (Potter, 1999: 39).

1- *Medya şiddetine uzun süreli maruz kalma ile kişinin yaşamındaki saldırganlık ilişkilidir.* Kısa süreli maruz kalma gibi uzun süreli televizyon şiddetine maruz kalma da bireyin yaşamındaki saldırgan davranışlarını artırma eğilimindedir (Potter, 1999: 40).

2- *Medya şiddeti ile toplumdaki şiddeti artırması bağlamında toplumdaki şiddet arasında ilişki vardır.* Yürütülen ilk çalışmalarda televizyonun bir topluma girmesiyle o toplumdaki suç oranlarının artma eğilimi gözlenmiştir (Potter, 1999: 41).

3- *Uzun süre çok fazla şiddet gösterimine maruz kalan kişiler, kendilerini kurban olarak görme (victimization) olasılıklarını abartırlar* (Potter, 1999: 41). Kendilerini kurban olarak görme aynı zamanda korku oluşturma etkisiyle paralel değerlendirilebilir. Konuyla ilgili çalışmalar daha çok yetiştirme araştırmalarında yürütülmüştür.

4- *Uzun süre çok fazla şiddet gösterimine maruz kalan kişiler, şiddeti daha fazla kabullenirler/kanıksarlar* (Potter, 1999: 42).

J. Potter'in dışında alana önemli katkılar yapmış olan ve Kültürel Göstergeler Projesi ekibinden olan Nancy Signorielli (2005) televizyon şiddetiyle ilgili olarak üç temel etki kabul etmiştir: saldırganlık ve saldırgan davranış; duyarsızlaştırma ve korku. Diğer bir Kültürel Göstergeler ekibinden M. Morgan ise (2002: 12) televizyon şiddetini; saldırganlık; duyarsızlaşma ve “acımasız ve tehlikeli dünya” (mean and scary world) sendromu olarak üçe ayırır. Morgan, korku etkisini acımasız ve tehlikeli

dünya sendromu içinde değerlendirirken Signorielli ise acımasız ve tehlikeli dünya sendromunu korku başlığı altında ele alır. Morgan'a göre (2002: 12), televizyon şiddetinin etkileri üzerine çalışan araştırmacılar üç temel hipotezden biri üzerine odaklanır:

i) televizyon şiddetine maruz kalmak, izleyicileri daha *saldırgan ya da daha şiddetli davranmasına* neden olur,

ii) televizyon şiddetine maruz kalmak, izleyicilerine şiddete karşı *duyarsızlaşmasına* neden olur,

iii) televizyona maruz kalmak *dünyanın acımasız ve tehlikeli bir yer olduğu* (mean and scary place) *inancını eker/yeştirir*.

Ayrıca tüm bu olumsuz etkilerine karşın televizyonun olumlu etkisinin de olduğu konusunda iddialara sahip katharsis (arındırma) etkisinin de televizyon şiddetinin etkileri literatüründe az da olsa önemli bir yeri vardır. Televizyon şiddetinin etkileri detaylandırılırsa;

1.4.1. Saldırganlık ve Saldırgan Davranış

Televizyon şiddetiyle ilgili en ilgi çeken konulardan birisi, şiddet içerikli imajlara maruz kalmanın saldırganlığa neden olup olmadığıdır. Medya şiddet araştırmalarının tarihi boyunca birçok çalışma bu sorunun cevabını aramış, bir kısım araştırmacılarca yürütülen çalışmalarda aradaki ilişkiyle ilgili yeterli kanıt varken, bazılarınca aradaki ilişkiye dair yeterli kanıtlar mevcut değildir. Televizyondaki şiddetin saldırgan davranışa yol açtığına dair inanç, geniş biçimde yürütülen birçok çalışmada elde edilen kanıtlarla desteklenmiştir. Bunlardan en önemlilerinden, *National Institute of Mental Health* (1982) raporunda televizyondaki şiddeti izleyen çocuk ve gençlerin daha fazla saldırgan davranış sergileme eğiliminde oldukları sonucuna varmıştır. Yine televizyon şiddetinin saldırganlığa neden olduğuna dair kanıtlardan birini sunan *Amerikan Psikoloji Derneği* (APA/1985) de benzer olarak çocuktaki anti-sosyal ve saldırgan davranışın gelişiminde medya şiddetinin önemli bir faktör olduğu sonucuna varmıştır (Signorielli, 2005: 40).

Televizyon şiddetinin saldırganlığa neden olduğuna dair kanıt sunan ilk çalışmalar genelde psikoloji disiplinin deneysel çalışmalarıydı. Bunlardan ilk çalışmalarda medya şiddetine maruz kalan çocukların şiddeti izledikten kısa bir süre sonra saldırganca davranış sergilediklerini bulmuşlardır. Bunlar gibi sayısız çalışmada izlenen şiddet gösterimi ile sonrasında meydana gelen saldırgan davranış arasında nedensel ilişki bulunmuştur (Signorielli, 2005: 40). Huesmann ve Miller'in (1994: 163) dediği gibi “çok iyi kontrol edilmiş laboratuvar araştırmalarında çocukların şiddet içerikli görüntüleri seyretmesinin davranışlarını değiştirmesine neden olmasında hiçbir şüphe yoktur”. Buna rağmen aradaki ilişkiye dair kanıtların yeterli olmadığı ve/ya abartıldığı konusunda da bazı fikirler vardır⁵.

Televizyondaki şiddeti izleme ile saldırgan arasındaki uzun dönemli etkiye ilişkin de önemli kanıtlar vardır. Bunlardan biri de yedi yıl boyunca sürdürülen Eron ve Huesmann'ın boylamsal (longitudinal) çalışmalarıdır. 1960 ve 1982 yılları arasında yürütülen bu çalışmanın bulgularına göre “genç yaşta şiddet içerikli video programlarına maruz kalan çocuklar ileriki hayatlarında şiddet ve saldırganlığa bu programlara maruz kalmayanlardan daha çok eğilim gösterirler” sonucuna ulaşmışlardır (Eron ve Huesmann, 1981'den aktaran Trend, 2008: 60).

1.4.2. Duyarsızlaşma

Televizyondaki şiddetin bu şiddete maruz kalan izleyicilerin toplumda veya yakın çevresindeki şiddete karşı duyarsızlaşmasını artırdığı yapılan bazı çalışmalarca tespit edilmiştir. Bu konuda laboratuvar araştırmalarında film ya da televizyon programındaki şiddet içerikli gösterimi izleyen çocuk ve yetişkinlerin gösterimden sonra katı ve duyarsız oldukları görülmüştür (Signorielli, 2005: 43).

Duyarsızlaşma özellikle izleme miktarının artışıyla ilgilidir. Çeşitli çalışmalar göstermiştir ki daha fazla şiddet gösterimi izleyen izleyicilerde daha fazla duyarsızlaşma gözlenmiştir (Signorielli, 2005: 43–44). Ayrıca duyarsızlaşma hem kısa dönemli hem de uzun dönemli bir etkidir.

⁵ Konuyla ilgili bkz. David Trend, Medyada Şiddet Efsanesi, 2008.

Duyarsızlaşmayı Vural (1998: 640), duygu körlüğü olarak tanımlar ve duygu körlüğünü de, kişilerin belli durum ve olayları kanıksayarak bu durum ve olaylar karşısında duyarsız kalması olarak değerlendirir.

Araştırmalar göstermiştir ki, medya (televizyon) şiddetine çokça maruz kalma, şiddete maruz kalanlara (şiddet kurbanlarına) ve gerçek dünya şiddetine karşı duyarsızlaşmaya neden olmakta ve şiddet ortaya çıktığında şiddet mağdurunun adına (duygusal veya eylemsel) harekete geçme olasılığını düşürmektedir (Wartella, Olivarez ve Jennings, 2004: 403).

1.4.3. Korku

Televizyondaki şiddete maruz kalmak izleyicilerde korkuya neden olabilir (Potter, 1999: 135). Ayrıca bu etkiler kısa dönemli ve uzun dönemli de olabilir (Signorielli, 2005: 44). Televizyon şiddetinin bir sonucu olarak ele alınan korku etkisi, uzun dönemli olmak üzere Yetiştirme Kuramı bağlamında değerlendirilmektedir.

Televizyondaki şiddetin uzun dönemli bir etkisi olarak korku, Yetiştirme Kuramında kendine yer bulur. Yetiştirme Kuramı (Signorielli, 2005: 44–45), televizyonu çok fazla seyretmek ile dünyanın korkunç ve tehlikeli bir yer olduğu algısı arasında nedensel bir ilişkiyi varsayar. Bu varsayım çeşitli araştırmalarda birçok bulguyla kanıtlanır. Örneğin söz konusu araştırmalarda, televizyonu çok fazla seyredenler “insanlara artık güvenilmeyeceği”, “tehlikelerle dolu bir dünyada yaşadığını”, “her an bir saldırıya uğrama ihtimalinin çok yüksek olduğu” şeklindeki yargılara televizyonu çok az seyredenlerden daha fazla sahip olduğu bulgulanmıştır (bkz. Gerbner vd., 2002: 49).

Uzun dönemli korku etkisi için medyanın kapkaç (gasp) olaylarını sıkça yer vermesi aslında izleyenlerde hemen aynısını yapma şeklinde bir eğilime meyil vermeyebilir, verse bile bu sadece medyaya yüklenecek bir sorumluluk değildir. Burada ortaya çıkan sonuç, Furedi'nin (2001) bahsettiği biçimde medyanın kapkaç olaylarına yer vermesiyle izleyicilerde bir “korku kültürü” oluşturmasıdır.

1.4.4. Acımasız Dünya Sendromu

Gerbner ve arkadaşları, *Acımasız Dünya Sendromu*'nu (Mean World Syndrome) bireylerarası güvensizliği, mağdur edilme duygusunu, toplumdaki şiddet miktarının abartılmasını ifade etmek için kullanırlar (Morgan, 2008: 1091). Özellikle televizyona çok fazla maruz kalanlarda televizyona çokça maruz kalmanın, dünyanın tehlikelerle dolu olduğu ve acımasız bir dünyada yaşadığı algısına yol açtığını belirten “Acımasız Dünya Sendromu” (Gerbner ve Gross, 1976) önemlidir ve Yetiştirme Kuramında genişçe bahsedilecektir. Televizyondaki şiddetin izleyiciler üzerindeki yetiştirme etkisi söz konusu edildiğinde aslında televizyondaki şiddetin acımasız ve tehlikeli dünya algısına (korku, güvensizlik, abartılı şiddet algısı, kendini bir şiddetin mağduru görme etkilerinin toplamına) işaret edilmiş olmaktadır.

Eğer kişi insanların çok televizyon izlediği bir evde yaşıyorsa o kişi aynı dünyada yaşayan ama daha az televizyon izleyen yan komşusundan daha kötü bir dünyada yaşıyor demektir. Gerbner'in görüşüne göre, çok fazla televizyon izlemenin başka bir sonucu, kişinin televizyonda gösterilen şiddetin normal olduğuna –herkesin bunu yaptığını ve sorunları çözmenin iyi bir yolu olduğuna– inanmaya başlamasıdır. Bazı anketler, insanlar ne kadar çok televizyon izlerlerse, özellikle geceleri sokağa çıkıp halkın arasına karışmaktan o kadar çok korktuklarını göstermiştir. Yabancılardan ve yeni insanlarla tanışmaktan korkarlar (Trend, 2008: 139).

Gerbner ve arkadaşlarının Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında yürüttükleri yetiştirme araştırmalarında *Acımasız Dünya Sendromu* merkezdedir ve televizyon şiddetine çokça maruz kalmanın bir sonucu olarak ele alınır. Bu araştırmaların hemen hepsinde televizyonu çok fazla izleyenler, az izleyenlerden daha fazla tehlikeli ve acımasız bir dünyada yaşadıkları, toplumdaki şiddeti olduğundan daha fazla algıladıkları, diğer insanlara ya da çevrelerindeki kişilere daha az güvendikleri, daha fazla mağdur edilme korkusuna kapıldıkları bulunmuştur.

1.4.5. Saldırganlığı Azaltma (Katharsis) Etkisi

Dramatik temsillerde “katharsis” kavramını Aristoteles geliştirmiş ve binlerce yıl önce tiyatro temsillerinde canlı olarak oyuncularla canlandırılan dramalara ilişkin

çözümlemesinde kullanmıştır. Dramanın amacının katharsis olarak tanımlayan Aristoteles bu kavramla, seyircinin sadece kurmaca olduğunu bildiği halde, sahnedeki öyküye psikolojik olarak dâhil olduğu ve oyuncular arasında saldırganlık doruğa ulaştığında seyircilerde bir katharsis veya baskının gevşeyip gitmesi duygusu yaşanmasını anlatmaktadır (Mutlu, 1999: 127).

Saldırganlığı azaltma ya da arındırma etkisi, televizyona çok maruz kalmanın izleme sonrası izleyenlerin saldırganlık eğilimlerini azalttığı hipotezine dayanmaktadır. Çok tartışılmasına rağmen bazı çalışmalarda hipotez doğrulanmıştır (Signorielli, 2005). Böylece, arındırma etkisine göre televizyon, şiddeti azaltan ve saldırgan davranışı yatıştırmanın güvenli bir yolunu sunar (Perry, Carrier, Lee ve Kang, 2003: 228).

Arındırma etkisiyle ilgili birtakım araştırmalar yapılsa da televizyonda yoğun şiddet içeren görüntüler izlemenin, izleyicilerde saldırganlığı azaltan/arındıran bir sonuç meydana getirdiğiyle ilgili bulgular tartışmalıdır ve artık televizyon şiddetine çok maruz kalmanın arındırma etkisiyle ilgili çalışmalar pek rastlanılmamaktadır.

1.5. Televizyon Şiddetiyle İlgili Yaklaşımlar

Televizyon programlarındaki şiddetin, bahsi geçen içeriğe maruz kalan özellikle çocuk ve genç izleyiciler üzerinde ne türden etkilere sahip olduğu tartışmalıdır. Yukarıda televizyondaki şiddete maruz kalmanın birçok olumlu-olumsuz etkisine değinildi. İkinci bir tartışma konusu ise, bu etkilerin etki boyutları ve daha da önemlisi televizyon şiddeti ile izleyici davranış, tutum ve algıları arasındaki ilişkinin ne ölçüde ölçülebilir olduğudur. Burada etkilere ve etkilerin ölçümü bağlamında ortaya çıkmış bazı kuramsal yaklaşımlar mevcuttur. Bu kuramsal yaklaşımlardan Sosyal Öğrenme Kuramı (A. Bandura); ve Yetiştirme Kuramı (G. Gerbner) özel önemdedir. Her iki kuram, medya şiddeti konusuna ve medya şiddeti etkilerine ilişkin oldukça önemli görüşlere sahiptir. Medyadaki şiddetin etkileriyle ilgili Yetiştirme Kuramı ve Sosyal Öğrenme Kuramı dışında literatürde bazı yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlar; Leonard Berkowitz'in Bilişsel Yeni-Çağrışımıcılık olarak da adlandırılan İşleme Hazırlama Kuramı (Priming Effects Theory);

Disinhibisyon (şartlı refleksin yitimi; dürtüleri kontrol edememe/ Disinhibition Theory) kuramı. Medya şiddetinin etkilerine dair kullanılan her iki kuram da salt psikoloji disiplini çerçevesinde kullanıldığı için burada değerlendirilmeyeceklerdir.

1.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kitle iletişim araçlarını dolaysız olarak insan davranışı üzerinde güçlü bir araç olarak değerlendiren bir yaklaşım (Perse, 2001: 190) olan Sosyal Öğrenme Kuramı ilk olarak, öğrenmede model almanın rolü üzerine odaklanan 1963 yılındaki çalışmada Albert Bandura ve Richard Walters tarafından kullanılmıştır. Kuram, insanların, taklit yoluyla sosyal ve bilişsel yetenekleri öğrendiğini ileri sürer (Signorielli, 2005: 16). Sosyal öğrenme teorisi, medya ve şiddet merkezinde bir teori değil, öğrenmede model almanın rolü üzerinde odaklanan bir teoridir. Model almayı saldırganlık kavramı üzerinde değerlendiren Sosyal Öğrenme Teorisyenleri (Bandura, Ross ve Ross, 1963), çalışmalarında medyada şiddetin (filmlerdeki şiddet) saldırgan davranış üzerindeki etkisine dair bulgulara ulaşmışlardır.

Sosyal Öğrenme Kuramı, televizyonun sosyalleştirme etkisi için önemli bir açıklama sağlar. Medyada sunulan bazı imajlar, ergenler için özellikle dikkat çekici olabilir. İnce kadın vücutları ve cinsellik, kolayca dikkat çekici olabilir (Perse, 2001: 192). Ayrıca şiddet içerikli bir davranış da ergenler için genel ilgilere bağlı olarak önemli olabilir. Bu ve benzeri imaj ve davranışlarının tekrarı, söz konusu davranışların öğrenme olasılığını artırır (Perse, 2001: 190).

Sosyal Öğrenme Kuramı, bireylerin diğer insanların gerçek ve sembolik davranışlarını gözlemleyerek bazı davranışları öğrendiğini ileri sürer. Söz konusu bu süreç de gözlemsel öğrenme olarak tanımlanır. Davranışçı psikologların aksine Bandura, insanların –özellikle de çocukların- televizyondaki sembolik modelleri seyrederek iyi ve kötü davranışı nasıl öğrendiğini açıklamaya çalışır (Perry, Carrier, Lee ve Kang, 2003: 229). Sosyal öğrenmenin anahtar kavramı öğrenmedir. Kuram, gözlemlenen davranışın öğrenmesinin bir sonucu olarak uzun dönemli etkiyi varsayar. Sosyal öğrenme, taklit tarafından takip edilen davranışın basit bir gözleme üzerine temellenen basit bir süreç değildir. Sosyal öğrenme, dikkat, hafıza, üretim ve

motivasyon (güdü) gibi dört alt süreç tarafından işaretlenen karmaşık bir süreçtir (Perse, 2001: 190).

Sosyal Öğrenme Kuramı, alanda oldukça yaygındır. Medya içeriği a) yeni bir davranışı öğrenme (değişme etkisi), b) öğrenilmiş bir davranışı kolaylaştırma ya da kısıtlama (inhibition) veya c) öğrenilmiş bir davranışı harekete geçirme (her ikisi de pekiştirme etkisi) için temel olabilir. Fakat Sosyal Öğrenme Kuramı, medyanın tüm davranışsal etkilerini açıklamak için çok kapsamlı değildir. Çünkü ilk olarak, Sosyal Öğrenme Kuramında davranışın sunumu anahtar bir bileşen olduğu için öğrenilebilmek için davranış gözlemlenmiş olmalıdır. İkinci olarak, sadece medya içeriği maruz kalmak sosyal öğrenme için yeterli değildir. Gözlemsel öğrenme, aktiftir ve öğrenme sürecine güdülenmek gerekmektedir. Üçüncü olarak, medya içeriği sosyal öğrenmenin tek bir kaynağı değildir. Çocuk ya da ergen, televizyonu çokça seyredebilir, fakat onlar ebeveynlerini, kardeşlerini, akranlarını ve öğretmenlerini gözlemlemek için daha çok fırsatlara sahiptir (Perse, 2001: 192–194).

Televizyondaki programlarında sunulan şiddetin sonuçlarını Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında değerlendiren İçli'ye göre (2003: 54), televizyonda şiddet içeren programların -belirli bir suç türü ya da intiharların detaylarıyla- gösterilmesi, söz konusu suçun ya da sapkın davranışın öğrenilerek (taklit edilerek) işlenmesine yol açabilir ya da şiddeti, problem çözmede bir yol olarak öğrenilmesine yol açabilir. Son yıllara kadar yürütülen dünyada şiddet türlerine yönelik üç bini aşkın araştırmanın en önemli sonucu Şirin'e göre (2003: 35), ailede ve toplumda şiddete maruz kalan çocuklar, medya ortamındaki şiddetten, şiddet ortamında büyümeyen çocuklara oranla daha fazla etkilenmektedir. Böylece de Mutlu'ya göre (1999: 127), televizyon programlarında çok sayıda saldırgan davranış izleyen çocuklar, uygun uyarılarla karşılaştıkları takdirde saldırgan davranış uygulama potansiyellerine sahip olmaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramı, televizyondaki şiddetin, izleyicilerde özellikle de çocuk ve ergen izleyicilerde saldırgan davranış sergilemelerine neden olduğunu ileri sürer. Fakat bunun kanıtlanması oldukça sorunludur ve tüm şartlardan bağımsız bir çalışma yürütmek de oldukça zordur. Bu nedenle elde edilen veriler tartışmalıdır⁶.

⁶ Konuyla ilgili eleştiri ve tartışmalar için bkz. David Trend, Medyada Şiddet Efsanesi, YKY, 2008.

1.5.2. Yetiştirme Kuramı

Yetiştirme Kuramı, kişilerin sosyal dünya hakkındaki (sosyal gerçekliğin kurulumu) algıları/fikirleriyle ilgilidir. En temel hipotezi, televizyonu çok seyredenler (az seyredenlere göre), televizyon dünyasının yaygın ve tekrarlanan mesaj ve derslerini yansıtan bir dünya algısına daha fazla sahiptir. Yetiştirme Kuramının söz konusu bu hipotezi, korku ve şiddet üzerindeki araştırmalar için iyi bir çerçeve sunar. Yürütülen çalışmalarda, televizyonu çok seyredenlerde yüksek oranda mağdur edilme korkusu (victimization); diğerlerine karşı güvensizlik; dünyanın tehlikeli bir yer olduğu algısı; geleceğin belirsiz ve sıkıntılı olacağı inancı (anomie) ve yabancılaşma (alienation) tespit edilmiştir (Signorielli, 1990; Signorielli, 2005: 19). Yetiştirme Kuramı da, ana yayın kuşağındaki (prime-time) televizyon programları içeriğinin analizinin verileri üzerine temellenir (Perse, 2001. 215). Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında 1967 yılından beri de yürütülen çalışmalarda da özellikle ana yayın kuşağındaki televizyon programlarının içeriğinin büyük oranda şiddet içerikli olduğu bulgulanmıştır.

Yetiştirme Kuramı, televizyon programlarındaki şiddetin, Sosyal Öğrenme Kuramı ve diğer psikolojik yaklaşımların aksine, izleyicilerin davranışlarında şiddet ve saldırgan davranışa neden olma konusunda bir açıklama getirmez, hatta böyle bir bağın sorunlu olduğuna değinilir. Gerbner ve arkadaşları, televizyon şiddetine çokça maruz kalmanın davranış bakımından değil, sosyal gerçeklik algısı, sosyal dünya hakkındaki tutumlar ve algılar üzerindeki etkisi bakımından değerlendirir. Ayrıca bu etkinin de davranışçı psikologların aksine dolaysız ve kısa dönemli değil dolaylı, birikerek ve uzun dönemli bir etki olarak değerlendirirler. Bu bakımdan Yetiştirme Kuramı, medya etki kuramları geleneği içerisinde medya etkisinin uzun dönemli etkilerini savunan bir pozisyondadır. Her ne kadar kuram, geleneksel medya etki kuramları içerisinde değerlendirilse de kendine özgün pozisyonu nedeniyle de bir bakımdan medya etki kuramları geleneğinden ayrılır. Teoriyle ilgili geniş tartışma bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL GÖSTERGELER PROJESİ VE YETİŞTİRME KURAMI

George Gerbner, Pennsylvania Üniversitesi'nde (Annenberg School of Communication) 1967 yılında “Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi” konusunda kurulan Ulusal Komisyon için bir araştırma projesi başlattı. “Kültürel Göstergeler” adını taşıyan bu proje, sonraki yıllarda Yetiştirme Kuramı olarak da anılmaya başlanmıştır.

Kitle iletişiminin uzun dönemli etkilerini araştıran en önemli ve en etkili araştırma geleneklerinden birisi olan Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında ortaya çıkan Yetiştirme Kuramı, adını daha çok televizyon ve şiddet ilişkisi üzerine çalışmalarıyla duyurmuştur. Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun toplumdaki sosyal ve kültürel rolüne vurgu yapan bir perspektif sunan kuram, bu bakımdan medyanın sosyal kontrol ve toplumsallaşma rolünü merkeze alan bir çerçevede değerlendirilebilir.

2.1. Tarihsel Arkan: Kültürel Göstergeler Projesi

Uzun soluklu Kültürel Göstergeler Projesi'nin mimarı, projeden ortaya çıkan Yetiştirme Kuramının kurucusu ve kitle iletişim araçlarından televizyonun -özellikle de şiddet bağlamında- toplumdaki sosyal ve kültürel rolüne vurgu yapan önemli bir sosyal teorisyen olan George Gerbner'in (1919–2005), 1964–1989 yılları arasında dekanlığını yaptığı Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu'nda 1967–1968 yılları arasında “Şiddeti Önleme ve Nedenleri Üzerine Ulusal Komisyon'unda” (*National Commission on the Causes and Prevention of Violence*) Amerikan toplumunda artan şiddet olaylarının televizyon ile olan bağına araştırmayı merkeze alarak yürüttüğü kapsamlı projesine “Kültürel Göstergeler Projesi” adı verilmiştir.

1967–1968 yıllarında “Şiddeti Önleme ve Nedenleri Üzerine Ulusal Komisyonu” sponsorluğuyla başlayan Kültürel Göstergeler Projesi, 1972’de “Televizyon ve Sosyal Davranış Üzerine Sağlık Hizmetleri Başkanlığı Bilimsel Danışma Kurulu” (*Surgeon General’s Scientific Advisory Committee on Television and Social Behavior*), “Ulusal Akıl Sağlığı Kurumu” (*The National Institute of Mental Health*), “Telekomünikasyon Politikaları Beyaz Saray Ofisi” (*The White House Office of Telecommunications Policy*), “Amerikan Sağlık Derneği” (*The American Medical Association*), “Amerikan Yaşlanma Yönetimi” (*The U.S. Administration on Aging*) ve son olarak da “Ulusal Bilim Kurumu” (*The National Science Foundation*) sponsorluğunda çalışmalarına devam etmiştir (Gerbner vd., 1982: 100; Gerbner, 1998: 175). Ayrıca Amerika dışında da birçok ülkede söz konusu proje çalışmalarına devam etmiştir. Arjantin (Morgan ve Shanahan, 1992a ve Morgan ve Shanahan, 1992b), İsveç, Japonya, Macaristan, Tayvan, Hollanda, Avustralya, İngiltere, İsrail, Rusya (Morgan, 2008: 1091) gibi farklı kıtalardan ülkeler yanında Türkiye’de de araştırmalar yürütülmüştür (Batmaz, 1986; Yumlu, 1987; Batmaz ve Aksoy, 1995; Özer, 2003; 2005a; 2005b; 2005c; 2006; Damlapınar, 2008; Avcioğlu, 2009; Özer ve Geresimova 2010). 2010 yılına kadar yetiştirmeyle doğrudan ilgili 500’ün üzerinde ve 2000’den beri ise 125’ten fazla çalışma yayınlanmıştır (Morgan ve Shanahan, 2010: 337).

2.2. Yetiştirme Kuramı

Yetiştirme Kuramı, Kültürel Göstergeler Projesinden ortaya çıkan; özellikle 1980’lerden sonra Kültürel Göstergeler Projesinin yerine ifade edilmeye başlanan (Özer, 2007: 92); sosyal gerçekliğin kavramsallaştırılmasında genel anlamda medyanın özeldi ise televizyonun rolünü ya da etkisini ortaya koyan iddialar manzumesidir. Gerbner’e göre (1998: 180) “yetiştirme” kavramı, televizyonun sosyal gerçekliğin kavramsallaştırılmasındaki katkısını ifade eder. Yetiştirme Kuramı, televizyon içeriği ve izleyicilerin sosyal gerçeklik kavrayışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir yaklaşımdır (Gerbner, Gross, Morgan ve Signorielli, 1980; 1986; Signorielli ve Morgan, 1990). Teorinin en genel iddiası, çok fazla televizyon izleyen izleyicilerin, televizyonun yaygın ve yineleyen mesaj ve derslerinden

yansıyan dünyaya uygun algılamalara sahip olduklarıdır (Signorielli, 1991: 123). Yani, çok fazla televizyon izleyenlerin, sosyal gerçeklik algılamaları, televizyon içeriğindeki gerçeklik algısına uygunluk göstermektedir.

Teori, televizyonun uzun dönemli ve yığılmış imajlarına maruz kalmayı inceler. Aynı zamanda, bir iki programla birinin fikir ve tutumlarını değiştireceğini değil, toplumsallaşmasındaki uzun dönemli ve tedrici –derece derece olan-değişmelerdeki televizyonun rolünü anlamaya çabalar (Signorielli, 1991: 123).

Bu araştırma geleneğinin başlıca iki ana amacı vardır: ilki, televizyon imajlarını ve ikincisi, televizyon izleyiciliği ile televizyon üzerindeki seyredilen imajlardan yansıyan sosyal gerçeklik kavrayışına sahip olmak arasındaki ilişkiyi araştırmaktır (Signorielli, 1991: 123).

Çok fazla televizyon izleyenlerin, televizyon dünyasının mesajlarından yansıyan inanış ve algıları sergileyeceklerini kabul eden (Potter, 1994: 1) yetiştirme yaklaşımı, televizyonu toplumsalaşmada geniş kapsamlı önemli bir faktör olarak görür; modern toplumlardaki bireyler, dünya deneyimlerinin birçoğunu televizyondan alır ve gerçekliğe ilişkin algılarını, kitle iletişim araçları tarafından sağlanan mesajlardan inşa ederler. Televizyon, evrensel elde edilebilirliğinden, geniş kitlelere ulaşımından ve yoğun kullanımdan dolayı merkezi önemdedir (Rossman ve Brosius, 2004: 380). Teori, televizyonu diğer iletişim medyası türlerinden ayırmaktadırlar. Morgan ve Signorielli'ye göre (1991: 14), televizyon diğer medya türlerinden bazı önemli noktalarda farklıdır: İlki ve en önemlisi, insanlar televizyona diğer medya türlerinden çok daha fazla zaman ayırır; hatta televizyona harcanan zaman, uyumak, çalışmak ve başka şeyler yapmaktan daha fazladır. İkincisi, yazılı/basılı medyanın aksine televizyon, okuryazarlık gerektirmez (ya da entelektüel bir çaba gerektirmez); sinemanın aksine televizyon, neredeyse kesintisiz devam eder ve herhangi biri evden ayrılmaksızın seyredebilir; radyonun aksine televizyon, söylediği kadarıyla gösterebilir. Bu karakteristiklerin her biri önemlidir; onların birleşmiş gücü eşi görülmemiş ve karşı konulmazdır.

Dramaları (dizi ve filmler), reklamları, haberleri ve diğer program türleriyle yaygın imaj ve mesajlarının tutarlı dünyasını izlenen her eve doğru taşıyan (Gerbner

vd., 1982: 102) televizyon, dünyayı açıklamaya çalışan –hizmet eden- çoğu şeyden sadece birisidir. Fakat televizyon, aynı zamanda aynı perspektiflerle yaş, grup ve sınıfların hepsine gerçeklik bombardımanlarının versiyonlarını sosyal olarak kurduğu için özeldir. Bununla birlikte televizyonu biricik yapan şey, neredeyse toplumun tüm üyelerini, yaygın kültürel normları anlatmak-söylemek, kuvvetlendirmek, düzene koymak ve standardize etme yeteneğidir. Televizyon dünyası insanlar, yerler, mücadele, güç ve kader hakkında bize konuşur ve gösterir. İyi ve kötüyü, mutluluğu ve üzüntüyü, güçlüyü ve zayıfı ve kim başarılı kim başarısız ya da başarı ve başarısızlığı bize söyler (Morgan ve Signorielli, 1991: 14).

Gerbner ve arkadaşlarının ilk çalışmaları, özellikle televizyon şiddetiyle ilgilidir. Teori, televizyonun gerçek dünyada daha fazla şiddet olduğu imajını sunduğunu iddia eder. Televizyon programlarında saat başı beş şiddet eylemi ve bütün televizyon programlarının yüzde 70'inde şiddet vardır. Daha da şaşırtıcı olanıysa, çocuk programlarında saat başı 20 şiddet eylemi mevcuttur (Shanahan ve Morgan, 1999: 43). Yetiştirme araştırmalarının ilk çalışmaları televizyondaki şiddetle ilgili olsa da sonraki çalışmalarında, televizyon şiddeti yanında televizyon izlemenin izleyicilerinin cinsiyet rolleri (Gerbner ve Signorelli, 1979; Morgan, 1982; Signorielli, 1989), yaş (Gerbner vd., 1980), sağlık (Gerbner, Morgan ve Signorielli, 1982), bilim (Gerbner vd., 1981), aile (Gerbner vd., 1980), eğitim başarısı (Morgan ve Gross, 1982), politika (Gerbner, Gross, Morgan ve Signorielli, 1982; 1984), din (Gerbner vd., 1984) ve birçok diğer konudaki (Gerbner vd., 1986) kavramsallaştırmalarına katkısı üzerine olmuştur (Morgan ve Signorielli, 1991: 16).

2.2.1. Yetiştirme Kuramının Teorik Yapısı I: Temel Kavramlar

Yetiştirme Kuramında sıklıkla kullanılan kavramlar; televizyon, şiddet, kültürel göstergeler, yetiştirme, anaakımlaştırma, rezonans kavramlarıdır. Yetiştirme Kuramının söz konusu kavramlarını daha ayrıntılı ele alırsak;

Televizyon

George Gerbner, televizyonu, diğer kitle iletişim araçlarından ayırmaktadır. Televizyonu, diğer kitle iletişim araçlarının olmadığı kadar, ailenin, toplumsal yaşamın ve sosyal yapının bir parçası olarak değerlendirmektedir (Çığ, 2006: 12). Yetiştirme teorisyenleri televizyonu, i) diğer medyayı (radyo, gazete, dergi gibi) gölgede bırakacak denli bireylerin boş zamanlarında daha sık kullandıkları bir aygıt olarak değerlendikleri için; ii) daha diğer medyayı kullanmadan önce (hatta mümkünse okumadan, yazmadan önce bile) televizyona maruz kalma başladığı için; iii) diğer medyadan daha ulaşılabilir (çok yaygındır) ve kullanışlı olduğu için -çünkü örneğin televizyon izlemek, gazete ve dergi okumak gibi okur-yazarlık gerektirmez- (Shanahan ve Morgan, 1999: 20–21) mesajları ve yaydıkları imgeler bakımından diğer kitle iletişim araçlarından daha etkili olacağını değerlendirdikleri için analizleri için kullanmışlardır.

Televizyonun etkisiyle ilgili olarak Gerbner şöyle der (aktaran Postman, 2004: 156): “özgürlük televizyonu kapatarak elde edilmez. Televizyon çoğu insanın gece ya da gündüz en çok hoşlandığı şeydir. Biz ezici çoğunluğun düğmeyi kapatmayacağı bir dünyada yaşıyoruz. Mesajı bu kutudan almasak bile, başka insanlardan nasılsa alırız”. Ayrıca Gerbner, televizyonu, bütün insanlara genel bir öğretim programı sunan ve kültür bakanlığı gibi bir kurumun yönettiği “yeni devlet dini” olarak ele almaktadır (Postman 2004: 156).

Gerbner’in televizyonla ilgili en temel görüşü, televizyonun günümüzün iyi bir “hikâye anlatıcısı” olduğu görüşüdür. Gerbner’de hikâye ve hikâye anlatma süreci özel önemdedir. Gerbner’e göre (1999: 9) hikâyeler bizleri, toplumsal cinsiyet rolleri, yaş, sınıf, meslek ve yaşam tarzları konusunda sosyalleştirmektedir. Hikâyeler, kişisel olarak deneyimleyemediğimiz bildiklerimizin veya bildiğimizi düşündüklerimizin çoğunu söyler, duyurur ve gösterir. Kısaca, hikâyeler tarafından inşa edilen bir dünyada yaşamaktayız. Gerbner’in hikâye anlatma süreci bir bakıma aslında toplumsallaşma sürecidir. Ve bu sürecin “televizyon çağı” öncesi en önemli anlatıcısı ve yayıcısı aile büyükleriyken günümüzdeki en önemli aygıtı da televizyondur. Mutlu (1991: 7), masallardaki devlerin yerini günümüzde televizyondaki iyi ve kötü yaratıklar (robot, uzay canavarı vb.) aldığını belirterek

yaşamımıza giren televizyonun kendi başına bir dev olduğu fikrindedir. Artık televizyon, “aile yuvalarımızın en mahrem alanlarına kadar elini kolunu sallayarak giren; zamanımızın haylice bölümünü alan, toplumsal ilişkilerimizde bile bizi rahat bırakmayan bir elektronik devdir” (Mutlu, 1991: 7).

Şiddet

Yetiştirme araştırmacıları, şiddeti en basit haliyle, açık ve belirgin bir biçimde başkalarına ya da kendilerine yönelik yaralama ya da öldürme veya yaralamaya ya da öldürmeye teşebbüs etmeye yönelik fiziksel zarar olarak tanımlamaktadırlar (Gerbner vd., 1980: 11; Gerbner, 1994). Yetiştirme Kuramına göre şiddet temelde bir güç (iktidar) göstergesidir. Yetiştirme Kuramının şiddet konusunda geleneksel teorilerden ayrıldığı nokta, en temelde şiddetin zararlı olduğu sonucuna ve şiddetin taklit etmenin başlıca sonucu olduğuyla ilgilenmemesidir. Yetiştirme Kuramı şiddeti, iktidarın sergilenmesi olarak görür ve bu iktidar dersi, toplumsal tabakalaşmayı da yeniden onaylar (Gerbner, 1994). Ulaşılan bu nokta, Marksist düşünceden izler taşır. Gerbner ve arkadaşları böylece, sadece şiddeti tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda şiddetin toplumsal işlevleriyle ilgili görüşler ileri sürüp, şiddeti, bir sosyal ilişki olarak görürler (Gerbner, Morgan ve Signorielli, 1997: 11).

Şiddeti, kendilerine ya da ötekilerine karşı silahlı ya da silahsız fiziksel gücün aşikâr bir ifadesi olarak (Gerbner, 1980a: 11) tanımlamaları, televizyondaki şiddetin sayımında da temeldir. Yetiştirme araştırmalarındaki içerik analizlerinde, yersiz tehditler, sözel tacizler, inandırıcı şiddet sonuçları olmayan jestler, şiddet olarak kodlanmamaktadır. Fakat kazaen olan şiddet ve “doğal şiddet” şiddet olarak kodlanmaktadır (Gerbner vd., 1980: 11–12).

Televizyon Şiddeti

Yetiştirme araştırmalarında çok sık kullanılan televizyon şiddeti, televizyon programları içeriğindeki şiddeti konu edinir. Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında ilk olarak televizyon programlarındaki şiddetin sayımı yapılır ve toplam

içindeki yeri hesaplanır. Ayrıca televizyon programlarındaki şiddet, kim tarafından (cinsiyet, yaş gibi kategoriler bakımından) ve kime karşı uygulandığı da soruşturulur.

Gerbner ve arkadaşları, televizyondaki şiddetin gösterilmesinden ve gösteriliş biçiminden rahatsızdır, ancak söz konusu bu rahatsızlık, televizyondaki şiddetin, yerleşik düzenin, gücünü ve otoritesini koruma ve meşrulaştırma işlevine sahip olmasından dolayıdır. Televizyondaki şiddet olayları, güç oyununun kurallarını gösterir ve televizyon şiddeti, mevcut toplumsal düzeni pekiştirmeye yardımcı bir dramatik araçtır. Yetiştirme teorisyenleri söz konusu bu fikri, yürütülen araştırmaların bulgularıyla desteklerler ve toplumsal düzeni (seçkin iktidar lehine) koruma mekanizması tehlike, risk ve güvensizlik duygularını besleyerek işlevini sürdürdüğünü ileri sürerler. Bu durum özellikle, toplumun güçsüz toplumsal grupları için yerleşik otoriteye bağlılığa yol açar (Halloran, 1983: 82).

Kültürel Göstergeler

Kültürel göstergeler, aynen ekonomik ve sosyal göstergeler gibi, kültürün de ampirik göstergelerinin olabileceği fikriyle ilgilidir (Shanahan, 2004: 277). “Kültürel Göstergeler”, 1969’da Gerbner tarafından kültürü yansıtan televizyon mesajlardaki öğeleri göndermede bulunmak için kullanılan bir terimdir. Gerbner, ekonomi ve toplumu izlemek için sıklıkla kullanılan ekonomik ve sosyal göstergelerle benzerlik kurmaktadır (Potter, 1993: 565–566).

Gerbner, bu kültürel göstergelerin, televizyonu inceleyerek ve dört soru sorarak değerlendirilebileceğini söyler: *Nedir?* (en yüksek sıklıkta sunulan mesajdaki nedir? Bu, neye dikkat ettiğimiz sorusudur). *Ne önemlidir?* (önemli veya ilgili bir bağlamda sunulan göstergeler nedir? Bu, vurgunun sorusudur). *Ne doğrudur?* (ne sunumlardaki yorumlayıcı bağlamdır? Bu, eğilim belirten sorudur). *Şeyle ilgili olan nedir?* (hangi kavramlar mesajlarda birbiriyle ilgili bulunur? Bu, yapı sorusudur) (Potter, 1993: 565–566).

Yetiştirme

Yetiştirme, medyaya maruz kalmanın bir sonucu olarak dünya hakkında inanış ve algıların uzun dönemli medya tarafından biçimlenmesini gösterir. Yetiştirme, 1969'da Gerbner tarafından “*Towards ‘Cultural Indicators’: The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems*” yayınıyla tanıtıldı. İlgili makalesinde Gerbner, “uzun dönemli etkiler” ibaresini kullanmaktan çok, “yetiştirme” kavramını kullanarak, medyanın hemen göze çarpmayan fakat uzun zaman periyodundaki kümülatif etkilerini tartıştı (Potter, 1993: 564–565).

Yetiştirme, daha çok yetiştirme farkı (cultivational differential) ile ifade edilir. Televizyonu az ve çok izleyenler karşılaştırılır ve yetiştirme farkı, televizyonu çok izleyenlerin az izleyenlerden daha fazla güvensizlik duyduklarını, dünyayı daha acımasız ve tehlikeli bulduğunu, daha fazla korku duydukları ve çevrelerindeki şiddetin oranını daha fazla tahmin ettiklerini ifade eder.

Anaakımlaştırma⁷

Anaakımlaştırma (mainstreaming) ilk Yetiştirme Araştırmalarının yayınlanmasından beri kullanılmakla birlikte kavram olarak araştırmalarında kullanımı, 1980'lerin başlarındaki Yetiştirme Kuramına yönelik eleştirilerden⁸ sonra gerçekleşmiştir (Özer, 2004: 177). Anaakımlaştırma, televizyonu çok izlemenin, izleme etkilerinden ve diğer faktörlerden kaynaklanan algılardaki veya davranışlardaki farklılıkları geçersiz kılabildiğini ifade eder (Signorielli ve Morgan, 2009: 112).

Anaakım (mainstream) kavramı, toplumdaki yaygın kanaatleri, ortak algı ve değerleri ifade eder. Televizyon da bu ortak kanaat ve değerleri izleyicilerine

⁷ Yetiştirme Araştırmalarında *mainstreaming* olarak kullanılmaktadır. Türkçesinde Ana-Akıma Dahil Etme ve Yaygın Görüş Haline Getirme şeklinde de kullanımı olmakla beraber anaakımlaştırma şeklindeki kullanımı tercih edilmiştir.

⁸ Kurama yönelik eleştirilerin daha detaylı sunumu için bkz. İrfan Erdoğan, 1998: 156–171; Ömer Özer, 2004: 209–238; Ünsal Çığ, 2006: 75–80 ve 2010'da güncellenmiş halde yayınlanan Bibliography of Publications Relating To Cultivation Analysis and The Cultural Indicators Project: <http://people.umass.edu/mmorgan/CulturalIndicatorsBibliography.pdf>

aktararak yeniden üreterek yaygın kanaat haline getirmektedir. Yetiştirme araştırmalarında ise bu, televizyon izleme değişkeni yanına cinsiyet, yaş, gelir gibi kontrol değişkenlerinin eklenmesiyle gerçekleştirilir. Aslında Anaakımlaştırma, televizyon izlemenin, yaş, cinsiyet, gelir gibi kontrol değişkenlerini etkisizleştirdiğini göstermek için kullanılır.

Rezonans

Rezonans (resonance) kavramı da Anaakımlaştırma kavramı gibi kurama yönelik eleştiriler sonrası kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Doob ve McDonald'ın "sahte ilişki" kavramını kullanarak, insanların tehlikeli dünya ve güvensizlik algılamalarında şiddet yoğun yerlerde yaşama mı yoksa televizyon izleme mi yol açmakta olduğunu sorgulaması sonrasında Gerbner ve arkadaşları rezonans kavramını kullanmışlardır.

Onlara göre yetiştirmede tek taraflı bir etki söz konusu değildir. Televizyondan izleyicisine, mesaj ve bağlam arasında karşılıklı bir etkileşim devamlı ve sürekli olarak taşıyan bir süreç vardır. Bazı durumlarda televizyonu çok izleyenler, televizyon içeriğindeki mesajlara yakın cevaplar verirken ("televizyon cevabı") bazı durumlarda bu ilişki daha karmaşık olabilmektedir (zer, 2005a: 136). Doob ve McDonald'ın (1979) eleştirilerine Gerbner ve arkadaşları, 1980'de "*The Mainstreaming of America: Violence Profile No: 11*" alışmalarıyla yanıt vermişlerdir. alışmalarında (Gerbner vd., 1980), örneklemindeki şehirde yaşayan kişilerin genelde yakın çevrelerinde çok korktuklarını ve televizyonu çok izleyenlerinin ise yakın çevrelerinde daha çok korktuklarını bulgulamışlar ve bunu da "ifte etki" (double dose) olarak adlandırmışlardır. Türkiye'de şiddet yoğun bir yerde yürütülen bir araştırmada (zer, 2005c) da benzer biçimde televizyon izlemenin acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde "ifte etkide" bulunduğu bulgulanmıştır.

2.2.2. Yetiştirme Kuramının Teorik Yapısı II: Temel Varsayımlar

Yetiştirme Kuramı, sosyalleşme sürecinde hikâye anlatmanın merkezi rolünü vurgular. Hikâyeler, -masallar, efsaneler, mitlerden pembe dizilere, polisiye dizilere

vs. kadar- bir kültürün temel/merkezi varsayımlarını, değerlerini ve sosyal gerçeklik yorumlamalarını ortaya koyma, tanımlama ve devam ettirme (kısaca yetiştirme) eğilimindedirler. Hikâye anlatma süreci (ya da sosyalleştirme süreci) artık -sadece- kişiler arası ve dolaysız değil, medyayla, medyanın imajları ve mesajlarıyla yürütülmektedir (Morgan, 2007: 226). Günümüzde özellikle televizyon ana ve yaygın hikâye anlatıcısıdır ya da diğer bir ifadeyle günümüzde televizyon sosyalleşme sürecinde baskın bir sosyalleşme aracıdır.

Teorinin en genel iddiası, televizyonu çok fazla izleyen izleyicilerin, televizyonun yaygın ve yineleyen imaj, mesaj ve derslerinden yansıyan dünyaya uygun algılamalara sahip olduklarıdır (Signorielli, 1991: 123). Yani, çok fazla televizyon izleyenlerin, sosyal gerçeklik algılamaları, televizyon içeriğindeki gerçeklik algısına (televizyon cevabı) uygunluk göstermektedir. Bu genel iddia (ya da hipotez) bazı alt iddialarla daha da temellendirilir. Buna göre:

i) Yaklaşımın temelinde televizyon bulunmaktadır. Televizyon, “hikaye anlatma”nın merkezileşmiş bir sistemidir. Farklı heterojen grupların gündelik enformasyon (çoğunlukla eğlence formunda) ve toplumsallaşmasının temel bir kaynağı haline gelen televizyon, sanayi öncesi dinin sosyal işlevine benzer bir sosyalizasyon aracı hüviyetine bürünmüştür (Gerbner, 1998: 178). İnsanlık tarihinin eski dönemlerinden beri var olan hikaye anlatma süreci (ya da toplumsallaşma süreci) günümüzde artık televizyon aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Yetiştirme Kuramı, bu haliyle televizyonun, aynı zamanda sosyal yapının devam ettirilmesinde önemli rol oynayan bir sosyal kontrol aracı olduğunu ileri sürer (Shanahan ve Jones, 1999: 31).

ii) Yetiştirme Kuramına göre televizyon, mesaj ve imajlarıyla gerçeklik hakkındaki (gerçek dünya) fikirler, inançlar ve tutumları yetiştirir (Gerbner ve Gross, 1976). Gerbner ve arkadaşlarına göre televizyon, imgeleri ve mesajları aracılığıyla toplumda var olan egemen değerleri, algıları, ortak imgeleri izleyicilerinin zihinlerine “ekmektedir” (Özer, 2005b: 76). Uzun süre çok fazla televizyon izleyenler bir müddet sonra televizyon dünyasının değerleri ve algıları perspektifinden dünya algılamalarına sahip olacaklardır. Çünkü Yetiştirme Kuramına göre (Özer, 2005b: 76), gerçek dünyayla televizyon dünyası arasında önemli farklar vardır.

iii) Teoriye göre, televizyonu az izleyenler ile çok izleyenler arasında “televizyon cevabı” vermeleri bağlamında önemli farklılıklar vardır. Az ya da çok izleyenler her ne kadar farklı sosyo-ekonomik ve demografik gruplardan da olsa, televizyonun sosyalleştirici doğası gereği diğer farklı gruplar üzerinde standartlaştırıcı bir etkiye sahiptir. Gerbner ve arkadaşları bu durumu “mainstreaming” (yaygın görüş haline gelme-getirme ya da ana akımlaştırma) kavramıyla açıklamışlardır. Gerbner ve arkadaşlarına göre (1984: 287), televizyonu çok fazla izleyenlerin, dünyayı televizyonda sunulduğu biçimiyle algılaması daha muhtemelken, televizyonu az izleyenlerin inanışları daha fazla farklılık gösterir ve diğer sosyal ve kültürel nüfuzlardan daha fazla etkilenmektedir. Gerbner ve arkadaşlarına göre, televizyon kendi dünyasını izleyicilerinin zihinlerine ekerken, bir yandan da az ve çok izleyenler arasında dünyayı algılayış bakımından (sosyal gerçekliğin kavrayışı bakımından) farklılıklar oluşturmakta; televizyonu az izleyenlere nüfuzu bağlı oldukları sosyal, kültürel ve demografik değişkenlere göre daha az nüfuz etmekteyken, televizyonu çok fazla izleyenler açısından bu grubun bağlı olduğu değişkenlere göre kendi dünyasından yansıyan algılamalar konusunda daha fazla nüfuza sahiptir.

2.2.3. Yetiştirme Kuramının Metodolojisi

Kültürel Göstergeler Projesi başlangıçta sadece televizyon programlarındaki şiddetin içerik analizi temelinde yürütülse de sonraki yıllarda ve halen kabul edilen üç temel ayağı (bileşeni) vardır: Kurumsal Süreç Analizi (Institutional Process Analysis), Mesaj Sistem Analizi (Message System Analysis) ve Yetiştirme Analizi (Cultivation Analysis) (Gerbner vd., 1986: 22; Gerbner, 1998: 179; Gerbner vd., 2002: 46). Bu üç aşamalı araştırma çerçevesi üç tür sorunun cevap aranmasıyla ilişkilidir (Shanahan ve Morgan, 1999: 6):

i) Medya içeriğinin üretiminin temelini oluşturan ve etkileyen süreçler, baskılar ve sınırlamalar nelerdir? (Kurumsal Süreç Analizi),

ii) Medya mesajlarında ifade edilen baskın imajlar, mesajlar, olular, değerler ve dersler nelerdir? (Mesaj Sistem Analizi) ve

iii) İzleyicilerin sosyal gerçekliği kavramsallaştırması ve medya mesajlarına katılması arasındaki ilişki nedir? (Yetiştirme Analizi).

Kurumsal süreç analizi, medya mesajlarının muazzam akışını kontrol eden ve süreci planlayıp yürüten politikaların incelenmesi amacıyla kullanılır. Mesaj sistem analizi diğer bir ifadeyle içerik analizi ise televizyonların (ya da iletişim medyasının herhangi bir türünün) yıl içerisindeki bir hafta boyunca yayınlanan (hafta içi prime time süresince ya da hafta sonu tüm gün) programların içeriklerinin analiz edilmesiyle yapılmaktadır. Son olarak da içerik analizi aracılığıyla elde edilen içeriğin seçilmiş örneklem grubunda soru kâğıdı vasıtasıyla uygulanması aşamasına da yetiştirme analizi adı verilir (Gerbner vd., 1986: 22; Gerbner, 1998: 179; Gerbner vd., 2002: 46–47).

Kültürel Göstergeler Projesinin birinci ayağı olan kurumsal süreç analizi, medyanın özellikle televizyonun okuyucularının/izleyicilerinin sosyal gerçeklik algılamalarındaki etkisinin nereden ve nasıl bir mesaj üretim sistemiyle kaynaklandığına bir açıklama içermektedir. Kurumsal süreç analizi, kitle iletişiminin diğer kurumlarla ilişkileri, medya mesajlarını üretenlerin üretim sürecini nasıl gerçekleştirdiği, mesajların nasıl bir üretim sürecinden geçtiği sorularına cevap arar (Özer, 2004: 47–48).

Kültürel Göstergeler Projesinin söz konusu birinci bileşeni Gerbner'in 1973'deki çalışmasında ayrıntılı olarak söz edilmiş ve medyadaki güç rollerinin yapısı ve işlevlerinin ortaya konması mesaj üretim sürecinin aydınlatılması açısından önemli görülmüştür⁹ (Özer, 2004: 48–49). Fakat kurumsal süreç analizi projenin uygulanması aşamasında yer almamakla birlikte araştırmaların teorik çerçevelerinde yer alır. Alanla ilgili yapılmış çalışmaların çoğunda da kurumsal süreç analizi araştırmanın uygulama kısmında değil ancak teorik kısmında ve de çok derinlemesine ve detaylı olmayan biçimde yer aldığı görülmüştür.

Kültürel Göstergeler Projesinin diğer iki ayağı mesaj sistem analizi ve yetiştirme analizi ise araştırmacıların üzerinde durduğu en temel iki bileşendir ve bu iki bileşen yetiştirme sürecinin ortaya konulmasında önemlidir (Gerbner vd., 1986:

⁹ Konuyla ilgili daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. Özer, 2004: 47–55.

22; Gerbner, 1998: 179). Kültürel Göstergeler Projesinin ikinci ayağı olan mesaj sistem analizi, projenin ilk dönemindeki araştırmalarında sıklıkla başvuru hatta bazen tek başına kullanılan bir analizdi. Mesaj sistem analizinde yıl içerisinde seçilen herhangi bir hafta boyunca televizyon programları kaydedilir ve bu programlar televizyon dünyasının özelliklerini ortaya koyma amaçlı detaylı olarak içerik analizine tabi tutulur (Gerbner vd., 1986: 22; Gerbner, 1998: 179). Gerbner ve arkadaşları (1969; 1970; 1972) elde edilen bu içeriğin potansiyel televizyon dersleri olarak izleyicilerini “yetiştirme” etkisinde bulunduğunu söyleyerek elde edilen televizyon içeriğinin yetiştirme analizi için hazırlanan sorulara kaynaklık ettiğini ifade ederler (Gerbner vd., 1986: 22; Gerbner, 1998: 179).

Kültürel Göstergeler Projesinin üçüncü ve son ayağı ise bazen Yetiştirme Kuramıyla karıştırılan yetiştirme analizidir. Yetiştirme analizi, gerçek dünyaya (ya da diğer bir ifadeyle sosyal gerçekliğe ilişkin) ilişkin oluşturulmuş sorulara katılımcıların cevaplarını inceler. Elde edilen cevaplarla televizyon dünyasının yanıtları arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlar.

Yetiştirme analizinde gerçek dünyaya göndermede bulunan bu sorulara çok ve az izleyenlerin cevaplarını inceler. (hiç izlemeyenler çok azdır ve ciddi bir araştırma için demografik olarak çok dağınıktır). Televizyonla çok fazla zamanlarını harcayanların, televizyon dünyasının (“televizyon cevabı”) potansiyel derslerinden yansıyan tarzda bu sorulara cevap vermeleri, daha az televizyon seyredenlerden daha muhtemel olup olmadığını tanımlamak istiyoruz. “yetiştirme” kavramını izleyicilerin kavramsallaştırmalarında-algılamalarında televizyonun katkısını tanımlamak için kullandık. Yetiştirme farkı (“cultivation differential”) çok ve az izleyen gruplar karşılaştırıldığında televizyon cevabı vermedeki yüzdelik farkını ifade eder (Gerbner vd., 1982: 103).

Kısaca Kültürel Göstergeler Projesi, (i) medya içeriğinin altında yatan üretimlerinin kurumsal süreçlerini, (ii) medya içeriğindeki imajları ve (iii) televizyon mesajlarına maruz kalma ile izleyici inançları ve tutumları arasındaki ilişkileri araştıran bir araştırma programıdır (Morgan ve Signorielli, 1990: 15).

2.3. Dünya’da Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulgular

Yetiştirme araştırmalarının ilk bulguları “Living with Television: The Violence Profile [Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili]” (Gerbner ve Gross, 1976) makalesinde yayınlandı (Shanahan ve Jones, 1999: 35). Bu çalışmada, hem içerik analiziyle elde edilmiş televizyon programlarındaki şiddetin profili verilmiş hem de şiddet algısı üzerinde televizyonu çok ve az seyreden izleyicilerin farklılıkları ortaya konmuştur.

1967’den 1975’e kadar olan zaman diliminde içerik analiziyle elde edilen televizyon şiddetiyle ilgili sonuçlar şu şekildedir: Her 10 televizyon programının 8’inde şiddet vardır. Hafta sonu çocuk programlarındaysa 10’da 9 oranında şiddete rastlanılmıştır. Televizyon programlarında yer alan ana karakterlerden her 10’unun 6-7’si şiddete karışmakta ve bu oran çocuk programlarında 10’a 8-9 oranına yükselmektedir. Her 10 Televizyon programının 1-2’sinde öldürme olayına tanık olunmaktadır (Özer, 2004: 172). Yetiştirme analizi açısından araştırmanın sonuçları ise: Televizyonu az ve çok izleyenlerin tutumları arasında “Yetiştirme Farkı” (Cultivational Differential) açısından yüzdelerik olarak en az yüzde 10 civarında bir farklılık tespit edilmiştir (Gerbner ve Gross, 1976: 191-192). Yani televizyonu az izleyenlerle çok izleyenler arasında gerçeklik algılamaları açısından (kanun uygulayıcılarının -kolluk kuvveti ya da güvenlik görevlisi- istihdamı oranı; güven; şiddete uğrama ihtimali) açık bir farklılık bulgulanmıştır.

“Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili 7” (Gerbner ve Gross, 1976) ile yayınlanmaya başlayan yetiştirme araştırmaları “Şiddet Profili 8” (Gerbner vd., 1977) ve “Şiddet Profili 9” (Gerbner vd., 1978) ile devam etti. Televizyon programlarının içerik analizi ve saha araştırmasının yine birlikte yürütüldüğü bu çalışmalarda, örneklem sayısı ve demografik grup çeşitliliği artırılarak Yetiştirme araştırmaları daha da genişletilmiştir. Genelde sonuçlar, bir önceki yayınlanan sonuçlarla benzerlikler göstermektedir (Shanahan ve Jones, 1999: 36-37).

1979 yılındaki Gerbner ve arkadaşları tarafından “Gücün Sergilenmesi: Şiddet Profili 10” (The Demonstration of Power: Violence Profile 10) adıyla yayınlanan Yetiştirme araştırmasında 1977 ve 1978’de yayınlanan televizyon şiddetiyle ilgili içerik analizi sonuçları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Yetiştirme analizi amaçlı

yürütülen saha araştırması New Jersey ve New York okullarındaki toplam 587 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çıkan sonuçlara göre: televizyonu çok seyreden öğrenciler, az seyreden öğrencilere göre, polis tarafından uygulanan şiddet oranı ve genel olarak şiddete uğrayan insanların sayısı bakımından televizyon dünyasına uygun cevaplar vermişlerdir. Televizyonu çok seyreden öğrencilerin şehirde gece yalnız yürümeyi tehlikeli buldukları tespit edilmiş, insanlara güvenilmeyeceği yargısına sahip oldukları bulgulanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada Gerbner ve arkadaşları, televizyonu çok izleyenlerin sosyal gerçekliğe yönelik kavramsallaştırmalarında televizyonu az izleyenlerden farklılaştığını vurgulamışlardır (Özer, 2004: 174–175). Ayrıca bu çalışmayla, televizyondaki şiddet bir “gücün sergilenmesi” olarak tanımlanmış; şiddet, sosyal hiyerarşiyi ve rolleri dağıtan sembolik bir güç olarak kavranmıştır. Böylece Shanahan ve Jones’a göre (1999: 37) şiddet, sosyal kontrol sonuçları için bir mesaj olarak görülebilir.

Gerbner ve arkadaşlarının Şiddet Profili 11 (The Mainstreaming of America: Violence Profile 11) (1980) makalesi, Yetiştirme araştırmaları için önemli bir aşamadır (Shanahan ve Jones, 1999: 37). Bu makale ve genel olarak 1980 sonrası çalışmalar Yetiştirme Kuramı için yeni bir aşamadır. Bu dönem öncesinde ve sonrasında teoriye yönelik eleştiriler, teori açısından dikkate alınmış ve bazı düzenlemeler yapılmış ve bazı yeni kavramlar ortaya konulmuştur. Bunlardan biri de özellikle Hirsch’in (1980, 1981) eleştirileri sonucu ana-akımlaştırma ya da yaygın görüş haline getirme (mainstreaming) kavramının kullanılmaya başlanmasıdır. Bir diğer kavram ise Doob ve McDonald’ın (1979) eleştirileri neticesinde ortaya çıkan “rezonans” (resonance) kavramıdır.

1980’ler ve 1990’larda Yetiştirme araştırmaları, hem Kültürel Göstergeler Projesi ekibinin hem ülkedeki (Amerika) hem de başka ülkelerde diğer akademisyenlerce devam ettirilmiştir¹⁰. 1976’dan beri başta Amerika’da olmak üzere tüm dünya’da yürütülen televizyon programlarındaki şiddetin Yetiştirme etkileriyle ilgili bulguların özeti ise tablo halinde aşağıda verilmiştir:

¹⁰ Yetiştirme araştırmalarıyla ilgili daha detaylı sunum için Michael Morgan’ın 2010’da güncellenmiş halde yayınladığı “Kültürel Göstergeler Projesi ve Yetiştirme Analizi ile İlgili Yayınların Bibliyografyası”na bakılabilir.

Tablo 1: Dünya’da Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulgular

<i>Yazar(lar)</i>	<i>Örneklem</i>	<i>Bağımsız değişken(ler)</i>	<i>Kontrol değişkenleri</i>	<i>Bağımlı değişken(ler)</i>	<i>Yetiştirme etkisi</i>
<i>Gerbner ve Gross (1976)</i>	NORC Genel Sosyal Survey Veritabanı	Televizyon izleme	-gazete okuma -eğitim -yaş -cinsiyet	-kamu güvenliği istihdam tahmini -güvensizlik -şiddete uğrama ihtimali tahmini	-var -var -var
<i>Gerbner vd. (1977)</i>	-Genel Sosyal Survey Veritabanı -New Jersey (466) -New York (133)	Televizyon izleme	-gazete okuma -tv haber izle. -yaş -cinsiyet -eğitim -gelir -ırk	-kamu güvenliği istihdam tahmini -acımasız dünya -güvensizlik	-var -var -var
<i>Gerbner vd. (1978)</i>	-1976 Amerikan Seçimleri Araştırması (2335) -1977 Genel Sos. Survey (1516) -New Jersey (1461)	Televizyon izleme	-yaş -cinsiyet -eğitim	-korku -anomi	-var -var
<i>Gerbner vd. (1979)</i>	-1976-1977 New Jersey öğrenciler (477) -1977 New York öğrenciler (140)	Televizyon izleme	-cinsiyet -okul türü -yaş, etnisite -baba eğitim -gazete okuma	-şiddet algısı -korku -tehlikeli dünya -güvensizlik -yabancılaşıma	-var -var -var -var
<i>Gerbner vd. (1980)</i>	1975 ve 1978 Genel Sosyal Survey Veritabanı -1979 Kamuoyu Araştırma Şirketi	Televizyon izleme	-yaş -cinsiyet -gazete okuma -sosyal sınıf -eğitim -gelir -ırk -meslek prestij	-suç korkusu -acımasız dünya -güvensizlik -yabancılaşıma -şiddet ve korku -tehlike algısı	-var -var -var -var -var -var
<i>Wober (1978)</i>	1976 İngiltere (1113)	-günlük TV izlem -haftalık TV izlem -şiddet içerikli tür izleme	-yaş -cinsiyet -sosyal sınıf	-acımasız dünya -suçun mağduru olma ihtimali -güven	-yok -yok -yok

<i>Doob ve McDonald (1979)</i>	1975, 1977 ve 1978 Genel Sosyal Survey Veritabanı	Televizyon izleme Şiddet içerikli TV Programı izleme	-cinsiyet, gelir -ırk, yaş, eğiti. -gönüllü kuruluş üyelik -kilise katılım -nüfus yoğun.	-anomi -korku	-var -yok
<i>Hughes (1980)</i>	1975 ve 1977 Genel Sosyal Survey Veritabanı	Televizyon izleme	-cinsiyet, gelir -ırk, yaş, eğiti. -gönüllü kuruluş üyelik -kilise katılım -nüfus yoğun.	-yabancılaşıma -korku	-var, sınırlı -yok
<i>Hirsch (1980)</i>	1975, 1977 ve 1978 Genel Sosyal Survey Veritabanı	Televizyon izleme Hiç TV izlememe	-cinsiyet -eğitim -yaş, ırk	-korku -tehlikeli dünya	-yok ve var ama negatif
<i>Pingree ve Hawkins (1981)</i>	1085 avustralya öğrenci İngiltere	-Şiddet içerikli TV Programı -Macera filmleri		-toplumda şiddet -acımasız dünya	-Avustralya'da var -İngiltere'de yok
<i>Bryant, Corveth ve Brown (1981)</i>		Televizyon izleme -Tercih edilen TV programları		-mağdur olma korkusu -kaygı	-var -var
<i>Wober ve Gunter (1988)</i>	1982'de IBA Veritabanı İngiliz yetişkinler (322)	Televizyon izleme		-kişisel tehdit algısı	-var
<i>Bouwman (1984)</i>	Hollanda (607)	Televizyon izleme		-suç algısı -mağdur olma korkusu -güvensizlik	-var ama çok sınırlı
<i>Rothschild (1984)</i>	Amerika (132)	Televizyon izleme	-sosyo-eko. statü -yaş -cinsiyet	-güvensizlik -korku	-kısmen var ve sınırlı (zayıf)
<i>Zillmann ve Wakshlag (1985)</i>		Televizyon izleme -şiddet içerikli TV programları	-cinsiyet	-mağdur olma korkusu -kaygı -suç algısı	-var -var -var
<i>Churchill (1985)</i>	-1984 Amerika sınıfta 524 ergen -1984 telefonla 507 yetişkin	-televizyon izleme	-yaş -cinsiyet -okul durumu -ırk -gazete oku.	-şiddete maruz kalma tahmini -korku -güvensizlik	-kısmen var (bazı durumlarda yok)

<i>Hawkins, Pingree ve Adler (1987)</i>	-telefonla 100 -Avustralya (1280) -Medison ve Winconsin (171)	-hafta içi TV izleme -hafta sonu TV izleme		-şiddet algısı -polis gücü	-kısmen var ve sınırlı (zayıf)
<i>Ogles ve Hoffner (1987)</i>	Wisconsin'de 80 erkek öğrenci	-şiddet içerikli filmler		-suç algısı -suç tahmini	-var
<i>Heath ve Petraitis (1987)</i>	Çalışma 1 için: 372 new york Çalışma 2 için: 192 (103 kız)	-genel TV izleme -haftalık TV izleme	-cinsiyet -eğitim -suç mağduriyet deneyimi	-suç korkusu -suç algısı	-var -var -çalışma 2 için yok
<i>Yi-Kuo Wu (1989)</i>	1988'de Tayvan (1214 öğrenci)	TV izleme	-cinsiyet -aile eğitimi -okul başarısı -okul durumu	-acımasız dünya indeksi	var
<i>Signorielli (1990)</i>	1980, 1982, 1983, 1985 ve 1986 Genel Sosyal Survey Veritabanı	Televizyon izleme	-eğitim -yaş -cinsiyet -ırk -gelir -politik tutum -sosyal sınıf	-acımasız dünya İndeksi -anomi indeksi	-var -var
<i>Sparks ve Ogles (1990)</i>		TV izleme	-yaş -cinsiyet -önceki şiddet mağduriyeti	-şiddet algısı -suç korkusu	-var -yok
<i>Potter (1991)</i>	1987-1988 Amerika (308) yetişkin	-televizyon izleme (tür etkisi için çok seçenekli)	-cinsiyet -yaş, ırk, gelir -eğitim -meslek grubu	-suç ve yasa gücü konuları	-var
<i>Morgan ve Shanahan (1992)</i>	-1988 Tayvan (1214) öğrenci -1987 Arjantin (966) öğrenciler	-haftalık TV izleme -günlük TV izleme	-cinsiyet -yaş -baba eğitim	-acımasız dünya (güvensizlik)	-Tayvan'da var -Arjantin'de yok
<i>Perse, Ferguson ve McLeod (1994)</i>		-TV izleme -kablolu TV izleme -video izleme		-suç korkusu -kişilerarası güvensizlik	-kısmen var ve sınırlı (zayıf)
<i>Kapoor, Kang, Y.Kim ve K.Kim (1994)</i>	-1991'de Kore (1200 öğrenci)	-toplam TV izleme -hafta sonu izleme -hafta içi izleme -TV program türü	-cinsiyet -yaş -baba eğitim -anne eğitim -gelir -din	-kişilerarası güvensizlik -kültürel sapma -acımasız dünya	-yok -yok -var
<i>Kang, Andersen ve Pfau (1996)</i>	-1992'de Güney Dakota (A.B.D) 458 öğrenci	-TV izleme	-cinsiyet -baba eğitim -anne eğitim -gelir -okul başarısı	-acımasız dünya indeksi	-var

<i>Shrum ve Bischak (2001)</i>	New York (158)	-TV izleme	-cinsiyet -gelir -yaş	-genel suç riski -kişisel suç riski -toplum suç risk	-var -var -var
<i>Romer, Jamieson ve Aday (2003)</i>		-yerel TV haberleri izleme -Ulusal TV haberleri izleme	-yerel suç raporları	-suç risk algısı	-yerel TV haberleri için var -Ulusal TV haberler için yok
<i>Mierlo ve Bulck (2004)</i>	2003'de 322 Flaman öğrenci	-video oyunu izleme -TV izleme	-yaş -cinsiyet -eğitim düzeyi	-mağdur olma olasılığı tahmini -suç korkusu -anomi	-TV izleme için kısmen var -Video oyun izleme için yok
<i>Kolbeins (2004)</i>	-2002'de Reykjavik (965) (İzlanda)	-televizyon izleme	-yaş -cinsiyet -aile şiddeti	-güvensizlik -korku	-yok -var
<i>Grabe ve Drew (2007)</i>	A.B.D'deki 505 latin amerikalı	-TV program türleri (haberler, suç draması, reality show) -medya türleri (TV, gazete)	-cinsiyet -ırk -yaş -eğitim -gelir	-suçun mağduru olma	-TV türleri için var -medya türleri için var ama zayıf
<i>Salmi, Smoley ve Kivivuori (2007)</i>	-5142 Finli ergen	-şiddet içerikli TV programları izleme	-aile geliri -aile kompozisyonu -dini bağlar	-sosyal güven -suç korkusu -suçun mağduru olma	-var
<i>Erdönmez (2009)</i>	-545 kişi İstanbul.	-televizyon izleme -şiddet içerikli TV programları izleme -internet haberi okuma	-cinsiyet -yaş -gelir	-suç korkusu	-şiddet içerikli tv izleme ve internet haber okuma var. -tv izleme ve sosyo-demografik değişkenler dahil edildiğinde ise yok.
<i>Özer ve Geresimova (2010)</i>	-2006'da Eskişehir'de 147 öğrenci -2006-2007'de St. Petersburg'da 165 öğrenci	-televizyon izleme	-yaş -gelir -cinsiyet	-tehlikeli dünya algısı -güvensizlik	- her iki örnekleme de var -sosyo-demografik değişkenler dahil edildiğinde ise kısmen var

2.4. Türkiye’de Televizyon Şiddetinin Yetiştirme Etkisiyle İlgili Bulgular

Türkiye’de ise bu yöndeki ilk çalışma 1986’da kabul edilen *Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi* isimli Veysel Batmaz’ın doktora tezidir. Batmaz, Kültürel Göstergeler Projesinin üç bileşeninden sonuncusu olan Yetiştirme analizini kullanarak, kitle iletişim araçlarının toplumsal ve siyasal etkilerini ortaya koymak istemiştir. Saha araştırmasında siyasal etkilerin ortaya konulmasında şiddet ve toplumsal etkilerin ortaya konulmasında ise reklamlar kullanılmıştır. Araştırmada ilk olarak gençlerin şiddet algıları ile televizyon izleme davranışı arasındaki ilişkiler ortaya konulmak istenmiştir. İkinci olarak ise, televizyon reklamlarıyla ilişkili tüketim algılamaları ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın Yüksek Okulu öğrencilerine uygulanan araştırmada, televizyondaki şiddetin gösteriminin gençlerde şiddet algılarına ve davranışına yol açacağı hipotezi desteklenmemiştir. Diğer taraftan ise, televizyondaki reklamların gençlerin tüketim alışkanlıklarına etki ettiği hipotezi ise doğrulanmaktadır. Ancak net “Yetiştirme etkisi” ortaya konulmamış olmasının nedeni, araştırmanın yapıldığında Türkiye’de televizyon henüz 18 yıllıktır ve neredeyse yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştır ve daha da önemlisi araştırmanın örneklemini temsil eden üniversite öğrencileri daha televizyonla yaşamaya başlamamışlardır.

1987 yılında Konca Yumlu’nun *Kitle Kültürü Oluşumunda Televizyonun Rolü* adlı doktora tezi Türkiye’de yürütülen Yetiştirme araştırmalarından bir diğeridir. Yumlu’nun çalışması Rosengren ve arkadaşları tarafından yürütülen Kültürel Göstergeler Projesinin İsveç yorumuna yakındır. Araştırmanın ilk aşaması olan mesaj sistem analizi, 25 Mart 1987 ve 4 Nisan 1987 tarihleri arasındaki TRT 1’deki ana yayın kuşağında yayınlanan drama programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Burada araştırılmak istenen “televizyon izleyicilere ne sunmaktadır? Sunduğu imgeler nelerdir?” sorularıdır. Elde edilen sonuçlar Hollanda’da yürütülen Kültürel Göstergeler Projesinden elde edilen bulgularla karşılaştırılmak suretiyle iki ülke televizyonlarının içerikleri karşılaştırılmıştır.

Türkiye’de Yetiştirme araştırmalarından bir diğeri ise, aile araştırma kurumu tarafından desteklenen ve yayınlanan Veysel Batmaz ve Asu Aksoy’un *Türkiye’de Televizyon ve Aile* (1995) çalışmasıdır. Araştırmada hem mesaj sistem analizi hem de Yetiştirme analizi kullanılmıştır. Bulgular, Yetiştirme etkisinin Türkiye’de de işlediğini göstermektedir.

Kültürel Göstergeler Projesinin tüm bileşenlerinin (Kurumsal Süreç Analizi, Mesaj Sistem Analizi ve Yetiştirme Analizi) kullanıldığı en önemli çalışmaysa Ömer Özer’in *Yetiştirme Kuramı: Toplumun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi* (2003) adlı doktora tezidir. Kurumsal süreç analizi için çarpaz promosyon analizi, türdeşleşme analizi ve Ankara’daki Anadolu Ajansı ve TRT muhabirlerine anket düzenlenmiştir. Mesaj sistem analizi içinse 4–8 Mart 2002 tarihleri arasındaki 5 günlük ATV, Kanal D, Show TV, Star TV ve TRT 1 kanallarının ana haber bültenleri içerik analizine tabi tutulmuştur. Yetiştirme analizi için ise, Ankara üniversitesi Fen Fakültesi’nde okuyan 355 öğrenci üzerinde saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Kurumsal süreç analizinde Gerbner ve arkadaşlarının üzerinde önemle durduğu tekelleşme olgusunun Türk medyasında yoğun biçimde görüldüğu tespit edilmiştir. Bu da ülkedeki güç yapısının orantısız halini ortaya koymaktadır. Dikkat çeken bir diğerk bulgu da, televizyon programlarının sadece dizi, yarışma, sinema ve eğlence programlarına yer verdiği ve kültür ve sanat programlarına neredeyse yer verilmediğidir. Mesaj sistem analizinde ise, incelemeye alınan haber bültenlerinde yoğun olarak şiddet gözlenmiştir. Genelde alt sınıf üyeleri şiddete katılmaktadır. Yetiştirme analizinde ise, 11 hipotezden 7’si doğrulanmış, 4’ü ise doğrulanmamıştır. Genel itibariyle araştırma televizyondaki şiddetin izleyicilerde Yetiştirme etkisinin olduğunu göstermektedir.

Ömer Özer 2005 yılında makalesinde (*Yetiştirme Kuramı: Televizyonla Yaşamanın İdeolojik Kültürel Sonuçlarına Yönelik Yapılan Araştırma*) televizyonun “tehlikeli dünya algılamasına ve kişisel güvensizlik yaratmaya” (s. 102) yönelik bir Yetiştirme etkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Yine aynı yazarın Gerbner ve arkadaşlarının kullandığı bir kavram olan rezonans etkisini soruşturduğu bir çalışması oldukça önemlidir.

Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma (2005) adını taşıyan makalede Özer, şiddet yoğun bir mahallede yaşayan iki liseden 827 öğrenci üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirmiş, “insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik” algılamalarının şiddet yoğun yerde yaşamalarının değil televizyonun onlar üzerindeki etkisine bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

Fakat yine aynı yazarın Ankara’daki emniyet çevik kuvvet polisleri üzerinde yürüttüğü, 2005 yılında yayınlanan *Televizyonun Yetiştirme Rolü: Ankara Çevik Kuvvet Örneği* çalışmasında ise daha önceki çalışmalarının aksine Yetiştirme etkisi bulgularına rastlanamamıştır.

Ömer Özer’in (2006), *Televizyonun Şiddet Özelinde Bilinç Altına Yaptığı Etkiye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma* isimindeki araştırmasında ise televizyondaki şiddetin bilinçaltını nasıl etkilediğini ortaya koyma amaçlı olarak 133 öğrenci üzerinde bir saha araştırması yürütülmüştür. Diğer çalışmalarında olduğu gibi yine mesaj sistem analizi kullanılmıştır. Televizyonun tehlikeli dünya algısı ve diğerlerine güvensizlik üzerinde Yetiştirme etkisi bulunamayıp, kullandığı 6 hipotez de desteklenmemiş, sonuçlar anlamlı çıkmamıştır.

Özer’in (2007), 2006 yılında Eskişehir’de Anadolu Üniversitesinden 176 öğrenci üzerinde uyguladığı saha araştırmasında televizyonun tehlikeli dünya algısı ve güvensizlik üzerinde Yetiştirme etkisi bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet ve yaş değişkenleri analize dâhil edildiğinde de televizyonun Anaakımlaştırma (Yetiştirme) etkisi bulgulanmıştır.

Zülfikar Damlapınar (2008), 2004 yılında Gazi, İstanbul, Selçuk ve Erciyes Üniversitelerinin İletişim Fakültelerinde öğrenim gören 802 üniversite öğrencisi üzerinde Kurtlar Vadisi dizisinin sosyal (kamusal) gerçeklik algısı üzerindeki Yetiştirme etkisini soruşturduğu çalışmasında, Kurtlar Vadisi dizisinde kurgulanan gerçekliğin sosyal gerçeklik olarak algılandığı ve böylece önemli ölçüde Yetiştirme etkisi bulgulanmıştır.

Özer ve Geresimova’nın (2010) birlikte yürüttükleri araştırma, Televizyonun Yetiştirme rolünü Türkiye ve Rusya örneğinde karşılaştırmayı amaçlamıştır. Türkiye için saha araştırması 2006 yılında Eskişehir Anadolu üniversitesinde 147

öğrenci; Rusya için 2006–2007 yılında st. Petersburg’da 165 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Hem türkiye’de hem de türkiye’de tehlikeli dünya algısı ve güvensizlik algısı üzerinde televizyonun Yetiştirme etkisi tespit edilmiştir. Cinsiyet, yaş ve gelir değişkenleri analize dâhil edildiğinde ise hem Rusya hem Türkiye’deki örnekleme kısmen televizyonun Yetiştirme etkisi (Anaakımlaştırma etkisi) bulgulanmıştır.

Son olarak Erhan Erdönmez (2009) tarafından A.B.D’de sunulan doktora tezinde (*The Effect of Media on Citizens’ Fear of Crime in Turkey*) istanbul’da yaşayan 545 kişi üzerinde suç korkusu üzerinde medyanın etkilerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmasında, şiddet içerikli televizyon programı (suç draması) izlemenin ve internet haberleri okumanın kişisel suç korkusu üzerinde etkisi (Yetiştirme etkisi) bulgulanmıştır. Genel günlük televizyon izlemenin ise kişisel suç korkusu üzerinde herhangi bir etkisine rastlanılmamıştır. Sosyo-demografik değişkenler analize dâhil edildiğinde ise medya kullanımı (televizyon izleme, internetten okuma/izleme, seçici izleme) ile kişisel suç korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmada televizyon programlarındaki şiddetin Konya'daki Ortaöğretim öğrencileri üzerindeki Yetiştirme etkisini ortaya koymak için hazırlanan Soru Formu, 2010 yılının Nisan ayının ilk haftasında lise öğrencilerine uygulanmış ve istatistik teknikleri yardımıyla televizyon izleme ile sosyal gerçekliğe ilişkin algılamalar arasındaki ilişki soruşturulmuştur.

3.1. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Araştırmanın temel amacı televizyon şiddetinin lise öğrencileri üzerindeki Yetiştirme etkisini ortaya koymaktır. Söz konusu amaca uygun olarak da ilk önce, televizyonu (ve de şiddet içerikli bir televizyon program olan bir diziyi) az izleyenler ile çok izleyenlerin sosyal gerçekliğe ilişkin verdikleri cevaplara ilişkin Yetiştirme farkının olup olmadığı kurulan hipotezler yardımıyla analiz edilecektir. İkinci olarak da televizyonu (ve de şiddet içerikli bir televizyon program olan bir diziyi) az ve çok izlemenin sosyal gerçekliğe ilişkin algılamalar üzerindeki Yetiştirme etkisi hipotezler yardımıyla ortaya konulacaktır. Buna göre araştırmada üç temel soruya cevap aranacak ve bağlantılı 14 hipotez test edilecektir.

Araştırma Sorusu 1: *Televizyonu az izleyenler ile çok izleyenlerin ve şiddet yoğun bir içeriğe sahip Kurtlar Vadisi (Pusu) dizisini az izleyenler ile çok izleyenlerin sosyal gerçeklik algılamaları farklı mıdır?* Sorusuyla bağlantılı olarak ta;

Hipotez 1: *“Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir”.*

Hipotez 2: *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretemeyenler ve az seyredenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir”.*

Hipotez 3: *“Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha çok, şiddeti sorunların çözümünde önemli bir araç olarak görür”.*

Hipotez 4: *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla şiddeti, yaşamında en önemli bir araç olarak görür”.*

Hipotez 5: *“Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir”.*

Hipotez 6: *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir”.*

Hipotez 7: *“Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar”.*

Hipotez 8: *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar”.*

Hipotez 9: *“Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar”.*

Hipotez 10: *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar”.*

Araştırma Sorusu 2: Yetiştirme analizinin temel kavramlarından olan ve televizyon şiddetine maruz kalmanın sonuçlarından kabul edilen *Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısını hangi faktörler etkilemektedir? Hangi faktörler ne kadar etki etmektedir? Acımasız ve tehlikeli dünya algısına televizyon izleme süresi ne kadar etki etmektedir?*

Hipotez 11: *“Televizyon izleme süresi artıkça acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olma artmaktadır”.*

Hipotez 12: *“Şiddet içerikli televizyon programlarına (Kurtlar Vadisi Pusu) çok fazla maruz kalanlar, daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir”.*

Araştırma Sorusu 3: *Suç korkusu üzerinde etkili olan faktörler nelerdir? Televizyon izleme süresi ve şiddet içerikli bir televizyon dizisi olan Kurtlar Vadisi dizini izleme ne tür bir etkiye sahiptir?*

Hipotez 13: *“Televizyon izleme süresi attıkça suç korkusu olasılığı artmaktadır”.*

Hipotez 14: *“Şiddet yoğun bir televizyon dizisini (Kurtlar Vadisi Pusu) izleme suç korkusu olasılığını artırmaktadır”.*

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın ana evreni, Konya il merkezindeki Ortaöğretim Okullarında eğitim ve öğretim gören lise öğrencilerdir. 2009–2010 Eğitim ve Öğretim Yılı itibarıyla Konya il merkezindeki Ortaöğretim Okullarında öğrenim gören toplam 51794 lise öğrencisi bulunmaktadır. Konya il merkezindeki Ortaöğretim Okullarında eğitim ve öğretim gören lise öğrencilerini temsilen tercihen belirlediğimiz dört okul türü olan okullar ise, Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri; Genel Liseler; Meslek ve Teknik Liseleri ve Özel Liseler olmak üzere dört ana kategoride toplanmaktadır. Buna göre;

Tablo 2: Konya İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinin Okullara Göre Dağılımı ve Seçilen Örneklem Sayıları

<i>Okul Türleri</i>	<i>Okul Sayısı</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>	<i>Örneklem</i>
<i>Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	13	5104	9.93	70
<i>Genel Liseler</i>	16	16691	32.47	227
<i>Meslek ve Teknik Liseleri</i>	21	26351	52.27	366
<i>Özel Liseler</i>	13	3254	6.33	44
<i>Toplam</i>	63	51400	100.00	697

Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Dairesi Başkanlığı 2009–2010 Yılı verilerinden derlenmiştir.

Örneklem, tabakalı örneklem tekniğine göre, evreni temsil etme düzeyi ölçütlerine uygun olarak belirlenmiştir. Yüzde 95 güvenirlilik düzeyine göre ve 0.03 örnekleme hatasına göre örneklem büyüklüğü 674 olarak belirlenmiş (toplam 697 anket uygulanmış ve eksik ve yanlış bazı anketlerin çıkarılmasıyla da toplam 640 anket verilerin çözümlenmesi için kullanılmıştır. Buna göre;

Tablo 3: Araştırmanın Uygulandığı Okullar ve Sayıları

<i>Okul Türleri</i>	<i>Toplam Öğrenci Sayısı</i>	<i>Örneklem</i>	<i>Uygulama Yapılan Okullar</i>
<i>Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	5104	69 (% 10,8)	*Selçuklu Anadolu Lisesi *Erol Güngör Sosyal Bilimler Lisesi
<i>Genel Liseler</i>	16691	197 (% 30,8)	*Naciye Mumcuoğlu Lisesi *Mehmet Akif Lisesi
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	26351	334 (% 52,2)	*Konya Merkez ve Anadolu İHL *Atatürk Sağlık Meslek Lisesi *Selçuklu Teknik ve Endüstri M.L
<i>Özel Liseler</i>	3254	40 (% 6,2)	*Özel Lale Lisesi
<i>Toplam</i>	51400	640 (% 100,0)	

Tablo 3'ten de görüleceği üzere Konya İl Merkezi Ortaöğretim öğrencilerini temsilen Konya il merkezine bağlı üç İlçede; 33 lisenin bulunduğu Selçuklu İlçesinde Selçuklu Anadolu Lisesi, Mehmet Akif Lisesi, Atatürk Sağlık Meslek Lisesi, Selçuklu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi; 16 lisenin bulunduğu Karatay İlçesinde Erol Güngör Sosyal Bilimler Lisesi, Konya Merkez İmam-Hatip ve Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve 14 lisenin bulunduğu Meram İlçesinde Naciye Mumcuoğlu Lisesi, Özel Lale Lisesi olmak üzere 640 lise öğrencisine bizzat araştırmacının kendisi

bulunmak üzere sınıf ortamında ve bir ders saatini geçmeyecek şekilde soru formu uygulanmıştır.

3.3. Soru Formunun Tanıtılması

Soru formu (anket) üç ana bölümden oluşmaktadır. Soru formunun ilk bölümünde 1. sorudan 15. soruya kadar, lise öğrencilerinin televizyon izleme alışkanlıklarını ortaya koyma amaçlı sorular sorulmuştur.

16. sorudan 23. soruya kadarki soru formunun ikinci bölümünde ise “Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı” (Mean World Syndrome)’ni; 24. soru şiddet algısını; 25, 26 ve 27. sorular televizyonda sunulan içeriğin gerçekliğine yönelik algıyı ölçmek için kullanılmıştır. 28. soru herhangi “bir suça maruz kalma” (victimization) beklentisini ya da suç korkusunu (fear of crime); 29. soru toplumdaki şiddet oranının tahminini ve 30. soru toplumdaki suçlu oranının tahminini ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır.

Soru Formunun 31. sorusundan 38. sorusuna kadar olan sorularla da katılımcı öğrencilerin okul, cinsiyet, gelir, harçlık durumu ve anne-baba eğitim durumları gibi demografik özelliklerini ortaya koyma amaçlı olarak hazırlanmıştır.

Araştırmada kullanılan bağımlı değişkenler, Yetiştirme araştırmalarında kullanılan sorulardan derlenmiştir. Bunlar, acımasız ve tehlikeli dünya algısı; şiddet algısı; suç korkusu; toplumdaki şiddet oranının tahmini ve toplumdaki suçlu oranının tahmini şeklindedir.

Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı İndeksi (Mean World Index)

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı için sorular, Gerbner ve arkadaşlarının Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında yürüttükleri araştırmalardan ve sonraki Yetiştirme araştırmalarından derlenerek oluşturulmuştur. Acımasız ve tehlikeli dünya algısını ölçmek için oluşturulan soruların, katılımcıların verdikleri 1 ile 5 arası (1-kesinlikle katılmıyorum, 5-kesinlikle katılıyorum) cevapların aritmetik ortalamaları

alınmak suretiyle oluşturulan acımasız ve tehlikeli dünya indeksi oluşturulmuştur. İndeksi oluşturan söz konusu bu sorular aşağıdadır:

Acımasız ve Tehlikeli Dünya İndeksi

"tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız" (S.16)

"geceleeri dışarıda dolaşmak tehlikelidir" (S.17)

"birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine sizden yararlanmaya çalışır" (S.18)

"insanlar yardımcı olmak yerine sadece kendilerini düşünürler" (S.19)

"günümüzde artık çoğu insan kendini güvende hissetmiyor" (S.20)

"günümüzde çoğu insana güvenilmez" (S.21)

"insanlar ne derse desinler çoğu insan için hayat daha da kötüye gidiyor" (S.22)

"ortam çocuk dünyaya getirmek için uygun değil" (S.23)

Yetiştirme etkisinin en temel göstergesi olan Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı (Mean World Syndrome), insanların dünyayı şiddet dolu, tehlikeli ve acımasız (diğerlerine karşı güvensizlik) bir yer olarak düşünüp düşünmediğini gösteren birleşik bir ölçümdür (Gerbner vd., 2002: 52; Signorielli, 2005: 61; Chandler ve Bushman, 2007: 488). İndeksin üç temel kavramı vardır: dünyayı acımasız (mean world), ötekilerine güvensizliğe dayalı (interpersonel mistrust), şiddet dolu ve tehlikeli bir yer olarak görme (scary world) algısı. Acımasız ve tehlikeli dünya algısını ölçmek için kullanılan indekste her üçü de birleştirilmiştir. Yetiştirme etkisini ortaya koymak için oluşturulan acımasız ve tehlikeli dünya indeksi için sorular ise;

- "tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız" (S.16) sorusu, Gerbner, Gross, Morgan ve Signorielli (1980) çalışmasından,

- "geceleeri dışarıda dolaşmak tehlikelidir" (S.17) sorusu, Gerbner ve arkadaşlarının (1978) "geceleeri dışarıda dolaşmaktan korkar mısınız ?" sorusunun dönüştürülmüş halinden,

- Daha çok kişiler arası güvensizliği ölçmek için kullanılan "birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine sizden yararlanmaya çalışır" (S.18) sorusu Gerbner vd. (1978); Morgan ve Shanahan (1992) çalışmalarından,

- "insanlar yardımcı olmak yerine sadece kendilerini düşünürler" (S.19) sorusu Gerbner vd. (1978); Gerbner vd. (1980); Morgan ve Shanahan (1992) çalışmalarından,

- "günümüzde çoğu insana güvenilmez" (S.21) sorusu, Gerbner vd. (1980); Morgan ve Shanahan (1992) çalışmalarından,

- Yine acımasız ve tehlikeli dünya algısı için aynı zamanda anomi'yi ölçmek için de kullanılan "insanlar ne derse desinler çoğu insan için hayat daha da kötüye gidiyor" (S.22) "ortam çocuk dünyaya getirmek için uygun değil" (S.23) soruları da Gerbner vd. (1978) çalışmasından uyarlanarak kullanılmıştır.

Suç Korkusu ya da Suç Mağduru Olma Korkusu (Fear of Crime ya da Fear of Victimization)

"Bir yıl içinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimaliniz var mıdır ?" sorusuyla suç korkusu (fear of crime) ya da suç mağduru olma korkusunu (fear of victimization) ölçmeye yönelik bir sorudur. Temel Yetiştirme teorisinin şiddet ve korku araştırmaları için en iyi bilinen televizyon şiddetinin sonuçlarından biri de mağdur olma korkusudur (Signorielli, 2005: 19). Yetiştirme çalışmalarında çok televizyon izleyenler, az izleyenlerle karşılaştırıldığında çok izleyenlerin az izleyenlere göre şiddete uğrama ihtimallerini olduğundan fazla değerlendirmekte, daha fazla suç korkusu duymaktadırlar (Signorielli, 2005: 48).

Suç korkusu için oluşturulan soru da Gerbner vd., 1980; Shrum ve Bischak, 2001; Salmi, Smolej ve Kivivuori, 2007 ve Erdönmez, 2009 çalışmalarından uyarlanarak oluşturulmuştur.

Toplumdaki Şiddet Oranının Tahmini

Toplumdaki şiddetin tahmini için “*Sizce ülkemizde cinayet, tecavüz, soygun ve saldırı (şiddetli, ani saldırı) gibi şiddet içeren suçların oranı nedir ?*” sorusu sorulmuştur. Sorudaki cevaplar; 1- % 2’den az; 2- % 10; 3- % 20’den fazla şeklindedir. “% 2’den az” cevabı toplumdaki gerçek şiddet oranıdır ve “% 10” televizyonu çok izleyenlerin cevabıdır. “20’den fazla” cevabı ise televizyonu aşırı fazla izleyenlerin cevabıdır. Toplumdaki şiddet oranı, şehir asayiş suçları olarak (mala –hırsızlık, gasp, diğer- ve şahsa ait suçlar- müessir fiil, müstehcen fiil gibi) 2006 yılı Emniyet Genel Müdürlüğü verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. Araştırmanın uygulandığı Konya’da suç sayısının (13,390) şehir nüfusuna oranı % 1 civarındadır. Türkiye’de ise toplam suç sayısının (785,510) şehir nüfusuna oranı % 1,5 civarındadır (Bkz.: Sargın ve Temurçin, 2009). Gerbner vd., 1978; ve Hestroni ve Tukachinsky, 2006 çalışmalarından esinlenen bu soruda Yetiştirme teorisinin temel sorunsallarından olan televizyon izleme sıklığının televizyondaki şiddet içeriğine bağlı olarak “televizyon cevabı”nı vermenin test edilmesi amaçlanır. Buna göre, televizyon izleme süresi arttıkça toplumdaki şiddetin oranı da artacağı beklenmektedir.

Tablo 4: Konya ve Türkiye Şehir Asayiş Suç Sayısı

<i>Konya Suç Sayısı -2006</i>	13.390
<i>Konya Şehir Nüfusu- 2007</i>	1.412.343
<i>Suç Oranı %</i>	0,95
<i>Türkiye Suç Sayısı- 2006</i>	785.510
<i>Türkiye Şehir Nüfusu- 2007</i>	44.496.468
<i>Suç Oranı %</i>	1,58

Kaynak: Sevil Sargın ve Kadir Temurçin, Türkiye’nin Suç Coğrafyası: Şehir Asayiş Suçları, Beyaz Kalem Yayınları, Ankara, 2009.

Toplumdaki Suçlu Sayısının Tahmini

Toplumdaki suçlu oranının tahmini içinse “*Toplumun yüzde kaç suçludur? Ya da ülkemizdeki insanların yüzde kaçının suç kaydı vardır ?*” sorusu sorulmuştur. Sorudaki cevaplar ise 1- % 10’dan az; 2- % 15; 3- % 20’den fazla şeklindedir. “% 2’den az” cevabı toplumdaki gerçek şiddet oranıdır ve “% 10” televizyonu çok izleyenlerin cevabıdır. “20’den fazla” cevabı ise televizyonu aşırı fazla izleyenlerin cevabıdır. 2010 yılı itibariyle Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri ve 2009 Yılı Türkiye geneli ADNS sonuçlarına göre Türkiye’de sabıkalı sayısının oranı yaklaşık % 7’dir. Gerbner vd., 1978; ve Hestroni ve Tukachinsky, 2006 çalışmalarından esinlenen bu soruda Yetiştirme teorisinin temel sorunsallarından olan televizyon izleme sıklığının televizyondaki şiddet içeriğine bağlı olarak “televizyon cevabı”nı vermenin test edilmesi amaçlanır. Buna göre, televizyon izleme süresi arttıkça toplumdaki suçlu sayısının oranı artacaktır.

Tablo 5: 2010 Yılı Sabıkalı Sayısı ve 2009 ADNS Sonucu

2010 Yılı İtibariyle Türkiye’de Sabıkalı Sayısı ¹	5.052.816
2009 Yılı Türkiye Geneli ADNS Sonuçları (Türkiye Nüfusu) ²	72.561.312
Sabıkalı Sayısı Oranı (Türkiye Nüfusuna Oranı) %	6,96

Kaynak 1: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2011.

Kaynak 2: TÜİK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, 2010.

3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikleri

Çalışmada, başta belirtilen amaca uygun olarak kurulan hipotezleri test etmek üzere Ki-Kare, Bağımsız Örneklem T-Testi (Independent Sample T-Test), Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi ve Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Hipotez testlerinin kullanılmadığı durumlarda da frekans tabloları, karşılaştırmalı tablolar ve aritmetik ortalama gibi betimleyici istatistikler kullanılmıştır.

3.4.1. Ki-Kare Testi

Araştırmada, sosyal bilimlerde hipotez testi için sıklıkla kullanılan, parametrik olmayan (normal dağılım şartı aranmayan) ve kategorik (sıralayıcı ve sınıflayıcı) değişkenlerde kullanılan bir test olan ki-kare kullanılmıştır. Ki-kare, iki farklı (kategorik) değişkenin aralarında anlamlı bir fark olup olmadığına bakar. İki değişken arasındaki ilişki anlamlıysa aynı zamanda iki değişken arasında anlamlı bir fark vardır. Anlamlılık ise veri analizinin başında belirtilen güven düzeyine göre belirlenir. Genelde sosyal bilim araştırmalarında % 95 güven düzeyine göre belirlenen anlamlılık değeri, $p=,05$ durumuna göre değerlendirilir. $p<,05$ olduğu durumlarda iki değişken arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır; $p>,05$ olduğu durumlarda ise iki değişken arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. İki değişken arasındaki ilişkinin gücü ise, *Phi and Cramer's V* (iki değişkenden en az biri sınıflayıcı –nominal- ise kullanılır) ve *Gamma* (değişkenin ikisi de sıralayıcı - ordinal- ise kullanılır) sonuçlarına bakılarak değerlendirilir. İki değişken arasındaki ilişkinin ise ne kadarı açıklayabildiği ise *Lambda* (iki değişkenden en az biri sınıflayıcı –nominal- ise kullanılır) ve *Somers'd* (değişkenin ikisi de sıralayıcı - ordinal- ise kullanılır) sonuçlarına bakarak değerlendirilir.

3.4.2. Bağımsız Örneklem T-Testi

T-Testi de Ki-Kare testi gibi bir fark testidir. Fakat Ki-Karenin aksine parametrik (normal dağılım şartı aranan) ve bağımlı değişkenin aralıklı (interval), bağımsız değişkeninse ikili kategorik bir değişken şartına bağlı bir testtir. Çalışmada

Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır. Bağımsız Örneklem T-Testinde ikili kategorik değişkenin, bağımlı değişkenin ortalamalarıyla ilişkili anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına anlamlılık değeriyle bakılır.

3.4.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) de Bağımsız Örneklem T-Testi gibi normal dağılım gerektiren bir fark testidir. Bağımlı değişkenin aralıklı (interval) olduğu ve bağımsız değişkenin iki kategorik gruptan fazla olduğu durumlarda kullanılır. Fark testi olan Tek Yönlü Varyans Analizinde iki değişken arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılır. $P < ,05$ ise fark vardır, değilse fark yoktur. İki değişken arasındaki farkın kaynağı için ya da hangi grup diğer gruplardan farklı olduğuna ise çoklu karşılaştırma tablosuyla karar verilir. Gruplar arası fark varsa Levene'nin istatistiğine (Levene's Statistics) bakılır; varyanslar eşitse (homojense) Tukey Testi, varyanslar eşit değilse (heterojense) Tamhane's T2'si değerlendirilir.

3.4.4. Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan faktörler nelerdir? Televizyon izleme süresi acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde ne tür bir etkiye sahiptir? sorularının cevaplarını bulmak üzere çalışmada hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Çoklu regresyon analizi, bir bağımlı değişken ve birden çok bağımsız değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi soruşturan (Allison, 1999: 1) bir ilişki testidir. Bağımlı değişken interval/niceliksel olmalıyken, bağımsız değişken (predictor) ise interval (aralıklı) ya da dummy değişken olmak şartıyla kategorik olabilir (Cramer ve Howitt, 2004: 105).

Çoklu regresyon analizinin iki temel amacı vardır: önkestirim ve neden-sonuç ilişkisi. Önkestirim (tahmin) yapmak için, bağımsız değişkenlerin gözlenen değerleri üzerinde temellenen bağımlı değişken hakkında tahmin yapmak için formül kullanılır. Nedensel analizde ise, bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenlerin

etkisi ve de her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne tür bir etkiye sahip olduğu soruşturulur (Allison, 1999: 1).

Çoklu Regresyon Analizinin de üç tür yolu vardır: ilki bir bağımlı değişken üzerindeki etkileri ortaya koymak üzere belirlenen bağımsız değişkenler tamamı bir anda enter metoduyla (enter methods) modele dâhil edilir. İkincisi ise, stepwise metoduyla tüm bağımsız değişkenler modele dâhil edilir. Üçüncüsü ve çalışmada kullanılan ise hiyerarşik regresyon analizidir. Bağımlı değişken üzerindeki etkiyi ölçmek için bağımsız değişkenler enter metoduyla her biri gruplandırılarak ayrı ayrı modele dâhil edilir (Cramer ve Howitt, 2004: 105; Pallant, 2007: 147–148). Çalışmada da acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etki eden faktörleri (bağımsız değişkenler/predictors) üç grup halinde regresyon modeline dâhil edildi. İlk grup, televizyon izleme süresi, ikincisi televizyon program türleri ve üçüncüsü de sosyo-demografik değişkenlerdir.

Çoklu Regresyon Analizinde önemli bir konu da kategorik olan bağımsız değişkenlerin dummy (kukla) değişkene dönüştürülerek analizde kullanılmaya hazır hale getirilmesidir. Kukla değişken, Regresyon Analizinde kategorik değişkenlerin 0 ve 1 kodları verilerek kullanılabilir hale getirilmesidir.

Bağımsız değişkenlerin (predictors) bağımlı değişken üzerindeki etkisini ve her bir değişkenin etkisini ve aralarındaki etki sıralamasını regresyon denklemi üzerinde kurulan bir regresyon formülüyle gösterilebilir. Buna göre temel formül (Cramer ve Howitt, 2004: 138–139):

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \dots + \beta_n.X_n + e$$

Y= bağımlı değişken

α = sabit beta katsayısı

$\beta_n.X_n$ = bağımsız değişkenlerin beta katsayısı

e = standart hata

3.4.5. Lojistik Regresyon Analizi

Yetiştirme etkisini soruşturmak üzere kullanılan bir diğer Regresyon Analizi de Lojistik Regresyon Analizidir. Lojistik Regresyon Analizi, Doğrusal Regresyon Analizi (Basit ya da Çoklu Regresyon) mantığına benzemekle birlikte bazı farkları vardır. Doğrusal Regresyon Analizinde doğrusal bir ilişki varken, Lojistik Regresyon doğrusal değildir. Doğrusal Regresyonda bağımlı değişken kategorikse yapılamıyorken, Lojistik Regresyon bağımlı değişken iki gruplu kategorikse yapılabilmektedir. Bağımlı değişkendeki iki gruptan biri 1, diğeri 0 olmaktadır. 1 bir durumun olma durumuyken, 0 olmama durumunu göstermektedir. Çalışmadaki bağımlı değişken olan suç korkusu, suç korkusuna sahip olma durumu (evet) 1, olmama durumu (hayır) 0 olarak tanımlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Sosyo-Demografik Göstergeler

Araştırma, 2010 yılının Nisan ayının ilk haftasında Konya İl Merkezindeki Ortaöğretim Okullarını temsilen seçilen sekiz lisede öğrenim gören 640 öğrenci üzerine uygulanmıştır. Lise öğrencilerinin % 45,2'si (289) kız ve % 54,8'si (351) ise erkektir. Lise 2. sınıf ve 3. sınıftan seçilen lise öğrencilerinin yaş ortalaması ise 16,8'dir.

Tablo 6: Okul Türleri

<i>Okullar</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Özel Okullar</i>	40	6,2
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	69	10,8
<i>Genel Liseler</i>	197	30,8
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	334	52,2
<i>Toplam</i>	640	100,0

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin % 52,2'si (334) Mesleki ve Teknik Liselerde, % 30,8'si (197) Genel Liselerde, % 10,8'si (69) Anadolu Liseleri ve Sosyal Bilimler Liselerinde, % 6,2'si (40) ise Özel Liselerde öğrenim görmektedir.

Tablo 7: Anne ve Baba Eğitim Durumu

<i>Eğitim Durumu</i>	Anne		Baba	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Okur-yazar değil</i>	20	3,1	3	,5
<i>Okur-yazar fakat diploma yok</i>	23	3,6	8	1,3
<i>İlkokul mezunu</i>	376	59,2	217	34,2
<i>Ortaokul mezunu</i>	109	17,2	137	21,6
<i>Lise ve dengi okul mezunu</i>	63	9,9	127	20,0
<i>Üniversite mezunu</i>	37	5,8	120	18,9
<i>Lisansüstü mezunu</i>	7	1,1	23	3,6
<i>Toplam</i>	635	100,0	635	100,0

Ankete katılan lise öğrencilerinin annelerinin % 3,1'i okur-yazar değilken, buna karşın babalarının ise % 0,5'i okur-yazar değildir. Öğrencilerin annelerinin % 59,2'si ilkokul mezunuyken, babalarının % 34,2'si ilkokul mezunudur. Öğrenci annelerinin % 9,9'u lise mezunuyken, lise mezunu olan öğrenci babalarının oranı ise % 20'dir. Üniversite mezunu annelerin oranı % 5,8'ken üniversite mezunu babaların oranı ise % 18,9'dur. Annelerin yarısından fazlası (% 59,2) ilkokul mezunuyken babalarda bu oran yaklaşık üçte birdir (%34,2). Lisans ve Lisansüstü mezunu (% 6,9) anneler, Lisans ve Lisansüstü mezunu (% 22,5) babaların üçte biri kadardır. Buna göre, babaların eğitim düzeyinin annelerin eğitim düzeyinden oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Ortalama Gelir ve Haftalık Harçlık Durum Ortalaması

	<i>Ailenin aylık toplam geliri</i>	<i>Haftalık harçlığı</i>
<i>Sayı</i>	613	612
<i>Cevapsız</i>	27	28
<i>Aritmetik Ortalama</i>	1657,3165	17,5686
<i>En düşük</i>	250,00	1,00
<i>En yüksek</i>	50000,00	250,00

Tablo 8'e göre, Lise öğrencilerinin ailelerinin aylık toplam gelirinin ortalaması 1657,3 TL'dir. Haftalık harçlıkları ise ortalama 17,5 TL olduğu görülmektedir. Tablo 9'a bakıldığında ise ortalamanın altında ve üstündeki toplam aile geliri ve haftalık harçlıklar görülmektedir. Buna göre, ankete katılan lise öğrencilerinin ailelerinin aylık geliri 1600 TL'nin altında olanların oranı % 73,3'ken 1600 TL'nin üzerinde olanların oranı ise % 26,7'dir. Gençlerin çoğunluğunun haftalık harçlığı 16 TL'nin altındadır (% 69,4). Hem gelir hem de haftalık harçlık düzeyi yakın oranlardadır. Aylık gelir ortalamasının altında olanların oranı % 73,3 iken, haftalık harçlık ortalamasının altında olanlar da yakın bir oranda % 69,4'tür.

Tablo 9: Gelir Düzeyi ve Haftalık Harçlık Durumu

<i>Aile Geliri</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	Haftalık Harçlık	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>1600 TL ve altı</i>	469	73,3	<i>16 TL ve altı</i>	444	69,4
<i>1700 TL ve üstü</i>	171	26,7	<i>18 TL ve üstü</i>	196	30,6
<i>Toplam</i>	640	100,0	<i>Toplam</i>	640	100,0

4.2. Televizyon İzleme Eğilimleri

Tablo 10: Evdeki Televizyon Sayısı

<i>Televizyon Sayısı</i>	<i>Kişi</i>	<i>Yüzde</i>
1	263	41,1
2	279	43,6
3	86	13,4
4	12	1,9
Toplam	640	100,0

Ankete katılan lise öğrencilerinin % 41,1'inin evinde en az bir adet televizyon; % 43,6'sının evindeyse en az iki adet televizyon bulunmaktadır. Evinde üç televizyon bulunan öğrenci oranıysa % 13,4'tür. % 1,9'unun ise evinde dört televizyon bulunmaktadır. Buna göre, katılımcıların yarısından fazlasının (% 58,9) evinde en az iki televizyon bulunduğu görülmektedir.¹¹

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) 2009 yılında yaptırdığı "Televizyon İzleme Eğilimleri-2" adını taşıyan araştırmaya göre, Türkiye'deki hanelerin % 54,4'ünün en az 1 adet televizyona, % 36,4'ünün de 2 adet televizyona sahip olduğu belirtilmiştir. 3 ve üzeri televizyon sayısına sahip olanların oranı ise % 9'dur. Buna göre Konya'daki lise öğrencilerinin hanelerindeki sahip olunan televizyon sayısı, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Konya'daki lise öğrencilerinin evlerinde en az iki televizyona sahip olanların oranı % 58,9 iken Türkiye'de bu oran % 45,4'te kalmaktadır.

¹¹ Katılımcıların bir kısmı internetten ve/ya bilgisayardan da televizyon izlediklerini belirtmişlerdir. Artık televizyon üzerinde dantelle örtülen bir kutu değil, internetten izlenen ya da bilgisayardan izlenen bir dünyadır.

Tablo 11: Televizyon İzleme Süresi Ortalaması

<i>Sayı</i>	640
<i>Aritmetik ortalama</i>	2,9844
<i>Ortanca</i>	3,0000
<i>Mod</i>	2,00

Tablo 11’de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin televizyonu ortalama günlük izleme süresi üç saate çok yakındır (2,98 saat). Günlük ortalama üç saat televizyonu izleme süresi, Türkiye geneli televizyon izleme süresine göre; Türkiye geneli 15–20 yaş aralığı kişilerin televizyon izleme süresine göre ve Türkiye geneli öğrencilerin televizyon izleme süresine göre düşüktür. Türkiye genelinde günlük ortalama televizyon izleme süresi 4,6 saattir. 15–20 yaş aralığındaki gençlerin ortalama izleme süresi ise 4,3 saattir. Türkiye geneli öğrencilerin ise (15 yaş üzerindeki öğrencilerin) günlük ortalama televizyon izleme süresi 3,9 saattir (RTÜK, 2009). Konya’daki lise öğrencilerinin, RTÜK–2009 verilerindeki Türkiye geneli televizyon izleme ortalamasından, 15–20 yaş aralığındaki gençlerin televizyon izleme sürelerinden ve Türkiye geneli öğrencilerin televizyon izleme sürelerinden daha az televizyon izleme sürelerine sahip olması, lise öğrencilerinin okulda harcadıkları süreyle; üniversite sınavına hazırlanma durumlarıyla ve en önemlisi de özellikle gençlerde internet kullanımının televizyon izlemenin önüne geçmeye başladığıyla açıklanabilir.

Tablo 12: Televizyon İzleme Süresi

<i>TV İzleme Süresi</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>En fazla 2 saat (Az izleyenler)</i>	290	45,3
<i>3 saat ve fazlası (Çok izleyenler)</i>	350	54,7
<i>Toplam</i>	640	100,0

Televizyonu, Gerbner ve arkadaşlarının yaptığı gibi az ve çok izleyenler olarak iki kategoriye ayırdığımız Tablo 12'ye göre, ankete katılan lise öğrencilerinin % 45,3'ü 2 saat ve altında televizyon izlediklerini (az izleyenler) belirtirken, % 54,7'si 3 saat ve üzeri televizyon izlediklerini (çok izleyenler) belirtmişlerdir. RTÜK'ün (2009) yaptırdığı araştırmada, Türkiye genelinde 2 saat ve altında televizyon seyredenlerin oranı % 23,1 iken 3 saat ve üzerinde televizyon seyredenlerin oranı ise % 76,9'dur.

Tablo: 13: Televizyon İzlenen Saat Dilimleri (Ortalaması)

<i>Sabah (07–12) izleme süresi</i>	<i>Öğleden sonra (13– 18) izleme süresi</i>	<i>Akşam (19–24) Gece (24'ten sonra) izleme süresi</i>	<i>izleme</i>
0,1047	0,4625	2,2391	0,1922

Televizyon izlenen saat dilimleri sabah, öğleden sonra, akşam ve gece olmak üzere dört kategoriye ayrıldı. 07–12 saatleri arası sabah, 13–18 saatleri arası öğleden sonra, en çok izlenen saat dilimi olan *Ana Yayın Kuşağı* (Prime-time) denilen 19–24 saatleri arası akşam ve 24'ten sonraki izlenme dilimini ise gece olarak isimlendirildi. Tablo 13'e göre, (günlük ortalama üç saatlik izleme süresi içinde) en çok izlenmenin 19–24 saatleri arasında olduğu görülmektedir (2,2 saat). Diğer en fazla izlenme dilimi ise 46 dk. (0,4625 sa.) ile öğleden sonraki (13–18 saatleri arası) saat dilimidir. En az izlenme dilim ise sabah (07–12 saatleri arası) izlenme dilimidir. En çok izlenen saat dilimi olan *Ana Yayın Kuşağı* (19–24), aynı zamanda şiddet içeriği yoğun film ve dizilerin yaygın olduğu saatlerdir.

Tablo: 14: Televizyon İzlenen Saat Dilimleri

<i>Süre (saat)</i>	07–12 saat arası		13–18 saat arası		19–24 saat arası		24 ve sonrası	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>İzlemiyor</i>	592	92,5	461	72,0	36	5,6	551	86,1
<i>1</i>	35	5,5	100	15,6	128	20,0	60	9,4
<i>2</i>	8	1,2	57	8,9	236	36,9	25	3,9
<i>3</i>	4	0,6	11	1,7	151	23,6	3	0,5
<i>4</i>	1	0,2	8	1,2	69	10,8	1	0,2
<i>5</i>	-	-	2	0,3	17	2,7	-	-
<i>6</i>	-	-	-	-	2	0,3	-	-
<i>Toplam</i>	640	100,0	639	100,0	639	100,0	640	100,0

Tablo 14'e göre katılımcıların % 7,5'i sabah (07–12) izleme diliminde televizyon seyrettiği, % 28'sinin 13–18 saatleri arasında televizyon seyrettiği, % 94,4'ünün akşam izleme diliminde (19–24) televizyon seyrettiği ve % 13,9'unun 24'ten sonra televizyon seyrettiği görülmektedir. RTÜK (2009) araştırmasında ise 06–12 saatleri arasında televizyon izleyenlerin ortalama oranı % 9,1; 12–18 saatleri arasında televizyon izleme oranı 20,4; 18–24 saatleri arasında % 65,2 ve 24–06 saatleri arasında % 4,6 oranında televizyon izledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 15: En Çok İzlenen Televizyon Kanalları

<i>TV Kanalları</i>	1. sırada		2. sırada		3. sırada	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>İzlemiyor</i>	4	0,6	11	1,7	31	4,9
<i>ATV</i>	78	12,2	90	14,1	91	14,2
<i>Kanal D</i>	234	36,6	156	24,4	94	14,7
<i>Kanal 7</i>	4	0,6	9	1,4	13	2,0
<i>Show TV</i>	45	7,0	105	16,4	115	18,0
<i>Star TV</i>	88	13,8	104	16,3	83	13,0
<i>STV</i>	29	4,5	17	2,7	22	3,4
<i>TRT 1</i>	11	1,7	10	1,6	16	2,5
<i>NTV</i>	4	0,6	9	1,4	6	0,9
<i>Fox TV</i>	64	10,0	58	9,1	66	10,3
<i>Ntvspor</i>	32	5,0	13	2,0	16	2,5
<i>Yerel TV'ler</i>	5	0,8	8	1,3	20	3,1
<i>Diğerleri</i>	41	6,6	49	7,7	66	10,3
<i>Toplam</i>	639	100,0	639	100,0	639	100,0

Konya'daki Lise öğrencilerinin ilk sırada tercih ettikleri televizyon kanallarına bakıldığında sırasıyla % 36,6'sının Kanal D, % 13,8'inin Star TV, % 12,2'sinin ATV, % 10'unun Fox TV, % 5'inin Ntvspor ve % 4,5'inin ise Samanyolu TV seyrettikleri görülmektedir. Birinci, ikinci ve üçüncü sıra televizyon izleme tercihlerinin ortalama yüzdelere bakıldığında ise Lise öğrencilerinin sırasıyla %

25,2'sinin Kanal D, % 14,3'ünün Star TV, % 13,8'inin Show TV, % 13,5'inin ATV, % 9,4'ünün Fox TV seyrettikleri tespit edilmiştir.

Tablo 16: Televizyon Programları İzlenme Sıklıkları

<i>Program Türleri</i>	<i>Her gün izlerim</i>		<i>Çoğunlukla izlerim</i>		<i>Ara sıra izlerim</i>		<i>Çok nadir izlerim</i>		<i>Hiç izlemem</i>	
<i>Haber ve Tartışma Programları</i>	65	10,2	116	18,3	250	39,4	141	22,2	62	9,8
<i>Spor Programları</i>	70	11,0	131	20,7	150	23,7	116	18,3	167	26,3
<i>Belgeseller</i>	11	1,7	106	16,6	228	35,8	172	27,0	120	18,8
<i>Yerli Diziler</i>	76	11,9	266	41,6	212	33,2	69	10,8	15	2,3
<i>Yerli ve Yabancı Filmler</i>	40	6,4	188	30,0	208	32,2	138	22,0	53	8,5
<i>Eğlence Programları</i>	79	12,4	267	41,8	198	31,0	64	10,0	31	4,9
<i>Çizgi Filmler</i>	34	5,3	32	5,0	126	19,7	183	28,7	263	41,2
<i>Evlilik, Kadın ve Magazin Progr.</i>	15	2,4	23	3,6	62	9,7	121	19,0	416	65,3

Ankete katılan Lise öğrencileri, % 10,2'si “her gün”, % 18,3'ü “çoğunlukla” *Haber ve Tartışma Programlarını* izlediklerini, % 9,8'i ise “hiç izlemediklerini”; *Spor Programlarını* % 11'i “her gün”, % 20,7'si “çoğunlukla” izlediğini, % 26,3'ü ise “hiç izlemediğini” belirtmişlerdir. Ankete katılanların % 1,7'si “her gün”, % 16,6'sı “çoğunlukla” *Belgesel* izlediğini, % 18,8'i ise “hiç izlemediğini” belirtmişlerdir. *Yerli Dizileri* % 11,9'u “her gün”, % 41,6'sı “çoğunlukla” seyretmekte, % 2,3'ü ise “hiç” seyretmemektedir. Lise gençlerinin % 6,4'ü “her

gün”, % 30’u “çoğunlukla” *Yerli ve Yabancı Film* izlemekte, % 8,5’i ise hiç izlememektedirler. *Müzik, Komedi, Yarışma ve Eğlence Programlarını* “her gün” izleyenlerin oranı % 12,4, “çoğunlukla” izleyenlerin oranı % 41,8, “hiç izlemeyenlerin” oranı ise % 4,9’dur. % 5,3’ü “her gün”, % 5’i “çoğunlukla” *Çizgi Film* izlemekte, % 41,2’si ise “hiç izlememektedir”. Ankete katılan Lise öğrencilerin % 2,4’ü “her gün”, % 3,6’sı “çoğunlukla” *Evlilik, Kadın ve Magazin Programlarını* seyrettikleri, % 65,3’ü ise “hiç” seyretmedikleri tespit edilmiştir. Böylece, Lise öğrencilerinin “her gün” takip ettikleri televizyon programı % 12,4 ile *Komedi, Yarışma, Müzik ve Eğlence Programları*, sonrasında ise % 11,9 oranıyla *Yerli Dizilerdir*. *Evlilik, Kadın ve Magazin Programları* (“her gün” % 2,4; “hiç” % 65,3) ve *Çizgi Filmler* (“her gün” % 5,3; “hiç” % 41,2) ise en az takip edilen televizyon programlarıdır.

Tablo 17: En Çok Tercih Edilen İçerikler

<i>İçerikler</i>	<i>1. sırada</i>		<i>2. sırada</i>		<i>3. sırada</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Şiddet, aksiyon, macera</i>	172	28,1	95	15,6	94	15,7
<i>Aşk, duygusallık, aile</i>	103	16,8	86	14,1	77	12,9
<i>Komedi, mizah</i>	154	25,2	162	26,6	110	18,4
<i>Eğlence, müzik</i>	41	6,7	98	16,1	93	15,6
<i>Haber, bilgi, kültür, sanat</i>	25	4,1	29	4,8	43	7,2
<i>Siyaset, güncel</i>	11	1,8	27	4,4	27	4,5
<i>Korku, gerilim</i>	40	6,5	71	11,7	90	15,1
<i>Spor</i>	61	10,0	39	6,4	63	10,5
<i>Diğer</i>	5	0,8	2	0,3	1	0,2
<i>Toplam</i>	612	100	609	100	598	100

Lise öğrencilerinin birinci sırada en çok tercih ettikleri televizyon program içeriği % 28,1 ile şiddet, aksiyon ve macera içerikli televizyon programlarıdır (dizi, film vb.). Birinci sıra tercihlerinden diğer en çok tercih edilen televizyon program içeriği ise, % 25,2 ile komedi ve mizah içerikli program türleridir. Lise öğrencilerinin birinci sıra tercihlerinden diğer bir en çok tercih edilen televizyon program içeriği ise, % 16,8 ile aşk, duygusallık ve aile içerikli televizyon program türleridir.

Birinci, ikinci ve üçüncü sıra tercihlerini birleştirdiğimizde ise lise öğrencilerinin en çok tercih ettikleri televizyon program içerikler ise sırasıyla, % 20,1 ile komedi ve mizah içerikli türler, % 19,8 ile şiddet, aksiyon ve macera içerikli türler ve % 14,6 ile aşk, duygusallık ve aile içerikli türlerdir.

Lise öğrencileri tarafından birinci sırada en az tercih edilen televizyon programları içerik türleri ise sırasıyla, % 1,8 ile siyaset, güncel içerikli programlar; % 4,1 ile haber, bilgi, kültür ve sanat içerikli programlar ve % 6,5 ile korku, gerilim içerikli programlardır.

Birinci, ikinci ve üçüncü sıra tercihlerini birleştirdiğimizde ise lise öğrencilerinin en az tercih ettikleri televizyon program içerikleri sırasıyla, % 3,56 ile siyaset ve güncel içerikli program türleri, % 5,36 ile haber, bilgi, kültür ve sanat içerikli program türleri ve % 8,9 ile spor içerikli program türleridir.

Böylece lise öğrencileri, en çok şiddet, aksiyon ve macera, komedi ve mizah içerikli televizyon programlarını tercih ederken, en az da siyaset, güncel, haber, bilgi, kültür ve sanat içerikli televizyon programlarını tercih etmektedirler.

Tablo 18: En Çok Tercih Edilen Yerli Diziler

<i>Yerli Diziler</i>	1. sırada		2. sırada		3. sırada	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>İzlemiyor</i>	27	4,2	72	11,3	127	20,1
<i>Kurtlar Vadisi</i>	165	25,8	53	8,3	42	6,7
<i>Aşk-ı Memnu</i>	37	5,8	28	4,4	26	4,1
<i>Arka Sokaklar</i>	21	3,3	33	5,2	29	4,6
<i>Ezel</i>	31	4,9	34	5,4	20	3,2
<i>Arka Sıradakiler</i>	45	7,0	55	8,7	43	6,8
<i>Türk Mahı</i>	23	3,6	35	5,5	37	5,9
<i>Geniş Aile</i>	61	9,5	77	12,1	59	9,4
<i>Kavak Yelleri</i>	17	2,7	16	2,5	10	1,6
<i>Kollama</i>	17	2,7	16	2,5	7	1,1
<i>Diğer Diziler</i>	195	30,5	216	34,0	231	36,6
<i>Toplam</i>	639	100,0	635	100,0	631	100,0

2010 Yılı'nın Nisan ayı itibariyle, katılımcı gençlerin birinci sırada en çok tercih ettikleri yerli dizi Kurtlar Vadisi serilerinin devamı olan *Kurtlar Vadisi Pusu* dizisidir (% 25,8). İkinci en çok tercih dizi *Geniş Aile*dir (% 9,5). Diğer bir en çok tercih edilen dizi ise *Arka Sıradakiler* dizisidir (% 7). Birinci, ikinci ve üçüncü sıraların oranlarını toplayıp ortalamasını aldığımızda da en çok tercih edilen dizi *Kurtlar Vadisi Pusu* (ortalaması % 13,6), sonraki en çok tercih edilen dizi *Geniş Aile*

(% 10,3), üçüncü en çok tercih edilen dizi ise Arka Sıradakiler dizisidir (% 7,5). İlk sırada en fazla tercih edilen dizi ile diğerleri arasında oldukça önemli bir fark vardır. Kurtlar Vadisi Pusu dizisi, lise öğrencilerinin dörtte biri tarafından en fazla tercih edilen dizidir. % 25,8 oranında en çok tercih edilen dizi olan Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleyenlerin % 89,1'i erkekler, % 10,9'u kızlar oluşturmaktadır. Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleyenlerin ise büyük çoğunluğu erkektir. Kızlar sırasıyla Arka Sıradakiler, Aşk-ı Memnu ve Geniş Aile dizilerini en çok tercih ederken; erkekler, Kurtlar Vadisi Pusu, Geniş Aile ve Ezel dizilerini tercih etmektedir.

Tablo 19: Kurtlar Vadisi Dizisini İzleme Sıklığı

	Sayı	Yüzde
<i>Hiç izlemedim</i>	174	27,4
<i>Çok nadir izlerim</i>	135	21,3
<i>Arada sırada vakit buldukça izlerim</i>	94	14,8
<i>Çoğunlukla izlerim</i>	97	15,3
<i>Her zaman izlerim</i>	135	21,3
<i>Toplam</i>	635	100,0

Bir önceki tabloda (Tablo 18) görüldüğü gibi en fazla tercih edilen dizi olan Kurtlar Vadisi Pusu dizisini, Tablo 19'a göre her zaman izleyenlerin oranı % 21,3'tür. % 15,3'ü ise çoğunlukla izlediğini belirtmişlerdir. Arada sırada izleyenlerin oranı ise % 14,8 olmaktadır. Hiç izlemeyenlerin oranı % 27,4'tür. Hiç izlemeyenlerin çok büyük oranını ise kızlar oluşturmaktadır.

Böylece öğrencilerin % 72,6'sı Kurtlar Vadisi dizini izledikleri; % 36,6'sının ise her zaman ve çoğunlukla izledikleri ve sadece % 27,4'ünün de hiç izlemedikleri

tespit edilmiştir. Bu izlenme oranlarına göre öğrencilerin neredeyse 3'te 2'sinin diziyi takip ettiği görülmektedir.

4.3. Sosyal Gerçeklik Algıları

Beş tür bağımlı değişken vardır: ilki, acımasız ve tehlikeli dünya algısı; ikincisi, şiddet algısı (sorunların çözümünde şiddeti en önemli bir araç olarak görme); üçüncüsü, şiddet korkusu (şiddet içerikli suçun mağduru olma ihtimali); dördüncüsü, toplumdaki şiddetin tahmini ve beşincisi de toplumdaki suçlu oranının tahminidir.

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı, 8 sorudan oluşan bir ölçeğin aritmetik ortalamalarından oluşturulan indeks sonucu oluşturulmuştur. Diğerleri tek bir soru yardımıyla dolaysız bir ölçümle oluşturulmuştur.

Tablo 20: Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Ortalamaları

	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S. Sapma</i>
Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı	640	3,7508	,56933
"tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız"	640	3,9297	,90195
"geceleeri dışarıda dolaşmak tehlikelidir"	640	3,6781	1,12009
"birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine sizden yararlanmaya çalışır"	640	3,9547	,98794
"insanlar yardımcı olmak yerine sadece kendilerini düşünürler"	640	3,6656	1,00736
"günümüzde artık çoğu insan kendini güvende hissetmiyor"	640	3,8469	,93027
"günümüzde çoğu insana güvenilmez"	640	4,0156	,94102
"insanlar ne derse desinler çoğu insan için hayat daha da kötüye gidiyor"	640	3,8406	,87546
"ortam çocuk dünyaya getirmek için uygun değil"	640	3,0750	1,23359

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı, Yetiştirme araştırmalarında kullanılan sorulardan seçilmiş 8 sorunun güncelleştirilerek ve yerel düzeyde uyumunun sağlanarak bir araya getirilip, aritmetik ortalamalarının alınması suretiyle oluşturulmuş bir indekstir. Söz konusu indeksin güvenilirlik katsayısı ise 69,7'dir ($\alpha=69,7$).

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı indeksinin aritmetik ortalaması 1 ile 5 puan üzerinden hesaplandığında 3,7508'dir. Acımasız ve tehlikeli dünya algısı 5'e yaklaştıkça yüksek, 1'e yaklaştıkça da düşüktür (1= kesinlikle katılmıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum). Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısı ortalamadan yükseğe doğru kaymış biçimdedir.

Her bir maddenin ortalamaları değerlendirildiğinde ise, en yüksek ortalamaya sahip madde, "günümüzde çoğu insana güvenilmez" yargısıdır (4,0156). Diğer bir yüksek yargı ise "birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine sizden yararlanmaya çalışır" yargısıdır (3,9547). Bu iki yargı da aynı zamanda ötekilerine karşı güvensizlik içeren ifadelerdir. Bazı Yetiştirme araştırmalarında bu iki madde, başlı başına güvensizliği ölçmek için kullanılır. Yüksek ortalamaya sahip bir diğer yargı "tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız" yargısıdır (3,9297). "günümüzde artık çoğu insan kendini güvende hissetmiyor" (3,8469) ve "insanlar ne derse desinler çoğu insan için hayat daha da kötüye gidiyor" (3,8406) yargıları da ortalamadan yüksek bir değer almaktadırlar. En düşük oranda katılımın olduğu yargı ise "ortam çocuk dünyaya getirmek için uygun değil" (3,0750) yargısıdır.

Tablo 21: Şiddet Algısı

<i>“Şiddet, Sorunların Çözümünde En Önemli Araçtır”</i>			
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
<i>Katılmıyorum</i>	437	68,3	68,6
<i>Kararsızım</i>	94	14,7	14,8
<i>Katılıyorum</i>	106	16,6	16,6
<i>Toplam</i>	637	99,5	100,0

Araştırmada kullanılan ikinci bağımlı değişken olan “şiddeti, sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak görme” yargısına ankete katılan lise öğrencilerinin % 16,6’sı katılmakta, % 68,6’sı ise katılmamaktadır. Böylece, Tablo 21’e göre Lise öğrencilerinin büyük çoğunluğu şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görmedikleri bulgulanmıştır.

Tablo 22: Şiddet Korkusu

<i>Şiddet İçerikli Bir Suçun Mağduru Olma İhtimali</i>		
	Sayı	Yüzde
<i>Evet, var</i>	230	35,9
<i>Hayır, yok</i>	410	64,1
<i>Toplam</i>	640	100,0

Araştırmada kullanılan üçüncü bağımlı değişken olan suç korkusu “son bir yıl içerisinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimaliniz var mı ?” sorusuyla ölçülmüştür. Lise öğrencilerinin % 35,9’u son bir yıl içerisinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimallerinin olduğunu, % 64,1’i ise böyle bir ihtimalin olmadığını belirtmişlerdir. Böylece, Tablo 22’ye göre Lise öğrencilerinin çoğunluğunun suç korkusuna sahip olmadıkları ama azımsanamayacak bir oranının da suç korkusuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 23: Toplumdaki Şiddet Oranının Tahmini

<i>Toplumda Cinayet, Tecavüz, Soygun ve Saldırı Gibi Şiddet İçeren Suçların Tahmini</i>		
	Sayı	Yüzde
<i>% 2'den az</i>	47	7,3
<i>% 10</i>	175	27,3
<i>% 20'den fazla</i>	418	65,3
<i>Toplam</i>	640	100,0

Araştırmada kullanılan dördüncü bağımlı değişken olan toplumdaki şiddet oranının tahmini “*ülkemizde cinayet, tecavüz, soygun ve ani saldırı gibi şiddet içeren suçların oranı nedir?*” sorusuyla ölçülmüştür. Lise öğrencilerinin % 65,3’ü toplumdaki şiddetin oranını % 20’den fazla olarak değerlendirmiş, % 27,3’ü % 10 civarında değerlendirmiş ve % 7,3’ü de % 2’den az olarak değerlendirmiştir. Tablo 23’e göre, Lise öğrencilerinin çoğunluğunun toplumdaki şiddet oranını olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir. Çok azı ise toplumdaki suç oranını gerçek değerlerinde tahmin etmişlerdir.

Toplumdaki şiddet oranı, şehir asayiş suçları olarak (mala –hırsızlık, gasp, diğer- ve şahsa ait suçlar- müessir fiil, müstehcen fiil gibi) 2006 yılı Emniyet Genel Müdürlüğü verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. Buna göre 2006 yılı verilerine göre Türkiye’de suç sayısı 785.510’dur. 2007 yılı *Türkiye Şehir Nüfusu* ise 44.496.468’dir. Böylece Türkiye’de kentlerde suç oranı % 1,58¹² şeklindedir (Sargın ve Temurçin, 2009).

Buna göre lise öğrencilerinin çok azı, toplumdaki gerçek şiddet oranını doğru tahmin etmiş, çoğunluğu ise şiddetin gerçek oranlarından çok daha fazla şiddet oranı tahmin etmiştir. Kısaca lise öğrencileri, çevresinde ve toplumda çok fazla şiddet bulunduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 24: Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini

<i>Toplumdaki Suçlu Sayısının Tahmini</i>		
	Sayı	Yüzde
<i>% 10’dan az</i>	46	7,2
<i>% 15</i>	236	36,9
<i>% 20’den fazla</i>	358	55,9
<i>Toplam</i>	640	100,0

¹² Araştırma, Konya İl Merkezindeki Liselerde yürütüldüğünden Şehirlerdeki suç oranı değerlendirmeye alınmıştır. Konya İli şehir asayiş suçları da Konya Şehir nüfusuna oranı % 0,95’tir.

Araştırmada kullanılan beşinci bağımlı değişken olan toplumdaki suçlu oranının tahmini “*toplumun yüzde kaçını suçludur?*” sorusuyla ölçülmüştür. Lise öğrencilerinin % 55,9’u toplumdaki suçlu oranını % 20’den fazla olarak değerlendirmiş, % 36,9’u % 15 civarında değerlendirmiş ve % 7,2’si de % 10’dan az olarak değerlendirmiştir. Tablo 24’e göre, Lise öğrencilerinin çoğunluğunun toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla olduğunu tahmin etmişlerdir. Çok azı ise toplumdaki suçlu oranını gerçek değerlerinde olduğunu tahmin etmişlerdir.

Toplumdaki gerçek suçlu oranı ise Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre hesaplanmıştır. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2010 verilerine göre, Türkiye’de sabıkalı sayısının Türkiye nüfusuna oranı % 6,96’dır.

Yukarıdaki bulgulara benzer biçimde lise öğrencilerinin çok azı, toplumdaki gerçek suçlu oranını doğru tahmin etmiş, çoğunluğu ise suçlu oranının gerçek oranlarından çok daha fazla suçlu oranı tahmin etmiştir. Kısaca lise öğrencileri, çevresinde ve toplumda çok fazla suçlu bulunduğunu düşünmektedir. Bunun temel nedenlerden en önemlisi olarak da ileride belirtileceği üzere medyada şiddetin çok fazla sunulması ve bu sunulan şiddete çok fazla maruz kalması düşünülmektedir. Kuşkusuz sosyal bilimlerde bir olay ya da olgu tek bir nedene bağlı olarak analiz edilemez, ancak en etkili faktörlerden biri olduğu da verilerden yansıyan bulgularla ileride tartışılacaktır.

4.4. Sosyo-Demografik Göstergeler İle Sosyal Gerçeklik Algıları Karşılaştırmaları

Bu bölüm, acımasız ve tehlikeli dünya algısı, şiddet algısı, suç korkusu, toplumdaki şiddet oranı ve toplumdaki suçlu oranı konusunda cinsiyet, yaş, gelir ve okul türü farklılıklarının karşılaştırılmalarından oluşmaktadır. Ancak öncelikle televizyonu az ve çok izleyenlerin cinsiyet, yaş, gelir ve okul türüne göre karşılaştırılması tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo 25: Az ve Çok TV İzleyenlerin Sosyo-Demografik Göstergelere Dağılımı

	TV Az izleyenler		TV çok izleyenler	
Cinsiyet	Sayı	%	Sayı	%
Kız	143	49,5	146	50,5
Erkek	147	41,9	204	58,1
	$X^2= 3,695$		$sd= 1$	
	$p= 0,033$			
Yaş	Sayı	%	Sayı	%
15–17	254	47,8	277	52,2
18–20	36	33,0	73	67,0
	$X^2= 8,001$		$sd= 1$	
	$p= 0,003$			
Gelir	Sayı	%	Sayı	%
1600 ve altı	202	43,1	267	56,9
1700 ve üstü	88	51,5	83	48,5
	$X^2= 3,561$		$sd= 1$	
	$p= 0,036$			
Okul Türü	Sayı	%	Sayı	%
Özel Liseler	23	57,5	17	42,5
Anadolu Liseleri	40	58,0	29	42,0
Genel Liseler	82	41,6	115	58,4
Meslek Liseleri	145	43,4	189	56,6
	$X^2= 8,427$		$sd= 3$	
	$p= 0,038$			

Tablo 25'e göre, kızların % 49,5'i televizyonu az (2 ve 2 saatten az) izlerken, % 50,5'i televizyonu çok (3 ve 3 saatten çok) izlemektedir. Erkeklerin ise % 41,9'u televizyonu az izlerken, % 58,1'i çok izlemektedir. Böylece, erkekler, kızlardan daha fazla televizyon izlemektedirler.

15–17 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin % 47,8'i televizyonu az izlerken, % 52,2'si televizyonu çok izlemektedirler. 18–20 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin % 33'ü televizyonu az izlerken, % 67'i televizyonu çok izlemektedirler. Üst yaş grubundaki lise öğrencileri, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla televizyon izlemektedirler. Yaş arttıkça televizyon izleme süresi artmaktadır.

Aile gelirleri 1600 TL ve altına sahip gelire sahip lise öğrencilerinin % 43,1'i televizyonu az izlemektedirken, % 56,9'u televizyonu çok izlemektedirler. Aile gelirleri 1700 TL ve üstüne sahip gelire sahip lise öğrencilerinin % 51,5'i televizyonu az izlemektedirken, % 48,5'i televizyonu çok izlemektedirler. Aile gelirleri alt gelir grubuna ait lise öğrencileri, üst gelir grubuna ait lise öğrencilerinden daha fazla televizyon izlemektedirler. Aile geliri arttıkça televizyon izleme süresi azalmaktadır.

Özel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 57,5'i televizyonu az izlemektedirken, % 42,5'i televizyonu çok izlemektedir. Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin % 58'i televizyonu az izlemektedirken, % 62'si televizyonu çok izlemektedir. Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 41,6'sı televizyonu az izlemektedirken, % 58,4'ü televizyonu çok izlemektedir. Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 43,4'ü televizyonu az izlemektedirken, % 56,6'sı televizyonu çok izlemektedirler. Televizyonu en çok Genel Liselerde öğrenim gören öğrenciler izlerken, televizyonu en az Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrenciler izlemektedirler.

4.4.1. Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırmaları

Bu bölüm, acımasız ve tehlikeli dünya algısının cinsiyet, yaş, gelir ve okul türü bakımından karşılaştırılmasından oluşmaktadır.

Tablo 26: Cinsiyet İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Kız</i>	289	3,9580	,48694	8,848	0,0001
<i>Erkek</i>	351	3,5801	,57619		

Kız ve erkeklerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı farklılaşmasına dair bulgular, t-testi sonuçlarıyla Tablo 26’da verilmiştir. T-testine göre, kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından anlamlı bir fark vardır ($p < ,05$).

Kız öğrencilerin acımasız ve tehlikeli dünya algısının ortalaması 3,9580 iken, erkek öğrencilerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı ortalaması ise 3,5801 biçimindedir. Kızlar, erkeklerin ortalamasından 0,37792 daha yüksek acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir. Buna göre, kız öğrenciler, erkek öğrencilerden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar.

Tablo 27: Yaş İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları

<i>Yaş</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>15–17 yaş</i>	531	3,7281	,56402	-2,178	0,031
<i>18–20 yaş</i>	109	3,8612	,58466		

15–17 yaş grubu ile 18–20 yaş grubunun acımasız ve tehlikeli dünya algısı farklılaşmasına dair bulgular Tablo 27’de verilmiştir. T-testi sonucuna göre, 15–17

yaş grubu ile 18–20 yaş grubu arasında acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından anlamlı bir fark vardır ($p < ,05$).

15–17 yaş arası Lise öğrencilerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısının ortalaması 3,7281 iken, 18–20 yaş arası Lise öğrencilerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı ortalaması ise 3,8612’dir. 18–20 yaş arası Lise öğrencileri, 15–17 yaş arası Lise öğrencilerinin ortalamasından 0,13313 daha yüksek biçimde acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir. Buna göre, üst yaş grubu lise öğrencileri, alt yaş grubu lise öğrencilerden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar. Kısaca, yaş arttıkça dünyayı acımasız ve tehlikeli bulma artmaktadır.

Tablo 28: Gelir İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı T-Testi Bulguları

<i>Gelir</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>1600 TL ve altı</i>	469	3,7772	,56755	1,944	0,053
<i>1700 TL ve üstü</i>	171	3,6784	,56959		

1600 TL ve altı gelir grubu ile 1700 TL ve üstü gelir grubunun acımasız ve tehlikeli dünya algısı farklılaşmasına dair bulgular Tablo 28’de verilmiştir. T-testi sonuçlarına göre, 1600 TL ve altı gelir grubu ile 1700 TL ve üstü gelir grubu arasında acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > ,05$).

Aile gelirleri 1600 TL ve altı olan Lise öğrencilerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısının ortalaması 3,7772 iken, Aile gelirleri 1700 TL ve üstü olan Lise öğrencilerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısı ortalaması ise 3,6784’tür. Aile gelirleri 1600 TL ve altı olan Lise öğrencileri, Aile gelirleri 1700 TL ve üstü olan Lise öğrencilerinin ortalamasından daha yüksek (0,09882) biçimde acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir. Buna göre, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da (çok sınırdaki) ailesinin geliri alt gelir grubuna ait lise öğrencileri, üst gelir grubu lise öğrencilerden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar.

Tablo 29: Okul Türü İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı ANOVA Bulguları

<i>Okul adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
<i>Özel Liseler</i>	40	3,7500	,64363			
<i>Anadolu ve S.B. Liseleri</i>	69	3,4457	,51915	3/636	12,889	0,0001
<i>Genel Liseler</i>	197	3,9118	,52693			
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	334	3,7189	,56513			

Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türleri, acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p<,05$).

Okul türlerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından ortaya çıkan farklılıklar ise Tablo 30'da Tamhane's T2 testi¹³ ile ortaya konulmuştur.

Tablo 30'a göre, Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören Lise öğrencileri ile Genel Lise ve Mesleki ve Teknik Lise öğrencileri arasında acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından fark vardır ($p<,05$).

Anadolu ve Sosyal Bilim Liselerinde öğrenim gören öğrenciler, Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerden (0,46615) ve Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerden (0,27328) daha az dünyayı acımasız ve tehlikeli olarak görmektedir.

Genel Liselerde öğrenim gören öğrenciler ise, Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden (0,46615) ve Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerden (0,19286) daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadır.

Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrenciler ise, Anadolu ve Sosyal Bilim Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden daha fazla (0,27328); Genel

¹³ Eğer ortalamalar arası varyanslar farklı ise Tamhane's T2 testi kullanılır. Ortalamalar arası fark yoksa Tukey testi kullanılır. Çalışmada varyanslar farklı olduğu için ($p<,05$) Tamhane's T2 testi kullanılmıştır.

Liselerde öğrenim gören öğrencilerden ise daha az (0,19286) olarak dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar.

Tablo 30'a göre, dünyayı en fazla olarak acımasız ve tehlikeli bulanlar Genel Liselerde okuyan öğrenciler, en az ise Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde okuyan öğrenciler olmuştur.

Tablo 30: Okul Türü İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısının Farklılaşmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

<i>(I) Okul adı</i>	<i>(J) Okul adı</i>	<i>Ortalamalar arası fark (I-J)</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>p</i>
	Anadolu ve S.B. Liseleri	,30435	,11943	,076
Özel Liseler	Genel Liseler	-,16180	,10847	,601
	Mesleki ve Teknik Liseler	,03106	,10636	1,000
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	Özel Liseler	-,30435	,11943	,076
	Genel Liseler	-,46615*	,07291	,000
	Mesleki ve Teknik Liseler	-,27328*	,06973	,001
<i>Genel Liseler</i>	Özel Liseler	,16180	,10847	,601
	Anadolu ve S.B. Liseleri	,46615*	,07291	,000
	Mesleki ve Teknik Liseler	,19286*	,04864	,001
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	Özel Liseler	-,03106	,10636	1,000
	Anadolu ve S.B. Liseleri	,27328*	,06973	,001
	Genel Liseler	-,19286*	,04864	,001

*. p< 0.05

4.4.2. Şiddet Algısı Karşılaştırmaları

Şiddet algısı, cinsiyet, yaş, gelir ve okul türü bakımından Ki-Kare tekniğiyle karşılaştırılmaktadır.

Tablo 31: Cinsiyet ile Şiddet Algısı İlişkisi

“Sorunların Çözümünde Şiddet En Önemli Araçtır”					
<i>Cinsiyet</i>		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
<i>Kız</i>	Sayı	238	32	18	288
	%	82,6%	11,1%	6,2%	100,0%
<i>Erkek</i>	Sayı	199	62	88	349
	%	57,0%	17,8%	25,2%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	437	94	106	637
	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
		$X^2=53,935$	$sd=2$	$p=0,0001$	

Cinsiyet ile “şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$).

Tablo 31’e göre, öğrencilerin % 68,6’sı şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görmediklerini, % 16,6’sı ise şiddeti, sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Erkeklerin % 25,2’si şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görmekteyken, kızların ise sadece % 6,2’si şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görmektedir. Buna göre, erkekler, kızlardan daha fazla şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görmektedir.

Tablo 32: Yaş ile Şiddet Algısı İlişkisi

“Sorunların Çözümünde Şiddet En Önemli Araçtır”					
Yaş		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
<i>15–17 yaş</i>	Sayı	369	72	87	528
	%	69,9%	13,6%	16,5%	100,0%
<i>18–20 yaş</i>	Sayı	68	22	19	109
	%	62,4%	20,2%	17,4%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	437	94	106	637
	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
<i>X²=3,415</i>		<i>sd=2</i>		<i>p=0,181</i>	

Yaş ile sorunların çözümünde şiddeti en önemli bir araç olarak görme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p<,05$). Şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görenlerin % 17,4’ü 18–20 yaş aralığındaki lise öğrencileriyken, % 16,5’i ise 15–17 yaş aralığındaki öğrencilerdir.

Tablo 33: Gelir ile Şiddet Algısı İlişkisi

“Sorunların Çözümünde Şiddet En Önemli Araçtır”					
Gelir		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
<i>1600 TL ve altı</i>	Sayı	325	62	79	466
	%	69,7%	13,3%	17,0%	100,0%
<i>1700 TL ve üstü</i>	Sayı	112	32	27	171
	%	65,5%	18,7%	15,8%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	437	94	106	637
	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
<i>X²=2,910</i>		<i>sd=2</i>		<i>p=0,233</i>	

Lise öğrencilerinin aile gelirleri ile sorunların çözümünde şiddeti en önemli araç olarak görme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

Tablo 33'e göre, şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görenlerin % 17'si aile gelirleri 1600 TL ve altına sahip öğrencilerken, % 15,8'i ise aile gelirleri 1700 TL ve üzerine sahip öğrencilerden oluşmaktadır. Buna göre, aile gelirleri alt gelir grubuna sahip lise öğrencileri, aile gelirleri üst gelir grubuna sahip lise öğrencilerinden daha fazla biçimde şiddeti, sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak görmektedirler.

Tablo 34: Okul Türleri ile Şiddet Algısı İlişkisi

<i>“Sorunların Çözümünde Şiddet En Önemli Araçtır”</i>					
<i>Okul türleri</i>		<i>Katılmıyorum</i>	<i>Kararsızım</i>	<i>Katılıyorum</i>	<i>Toplam</i>
<i>Özel Liseler</i>	Sayı	21	11	8	40
	%	52,5%	27,5%	20,0%	100,0%
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	Sayı	53	10	6	69
	%	76,8%	14,5%	8,7%	100,0%
<i>Genel Liseler</i>	Sayı	140	29	25	194
	%	72,2%	14,9%	12,9%	100,0%
<i>Mesleki ve Teknik L.</i>	Sayı	223	44	67	334
	%	66,8%	13,2%	20,1%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	437	94	106	637
	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
<i>X²=14,568</i>		<i>sd=6</i>		<i>p=0,024</i>	

Öğrencilerin okudukları okul türü ile “şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$).

Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim görenlerin % 20,1'i şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görürken, Özel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 20'si şiddeti, sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak görmektedir. Şiddeti, sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak görenlerin en düşük yüzdesi de Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerdir (% 8,7).

4.4.3. Suç Korkusu Karşılaştırmaları

Bu bölümde suç korkusu, cinsiyet, yaş, gelir ve okul türüne göre karşılaştırılmaktadır.

Tablo 35: Cinsiyet ile Suç Korkusu İlişkisi

<i>Şiddet İçerikli Suçun Mağduru Olma İhtimali</i>				
<i>Cinsiyet</i>		Evet, var	Hayır, yok	Toplam
<i>Kız</i>	Sayı	76	213	289
	%	26,3%	73,7%	100,0%
<i>Erkek</i>	Sayı	154	197	351
	%	43,9%	56,1%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	230	410	640
	%	35,9%	64,1%	100,0%
		$X^2=21,270$	$sd=1$	$p=0,0001$

Cinsiyet ile suç korkusu arasından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$). Öğrencilerin % 35,9'u son bir yıl içerisinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtmişlerdir. % 64,1'i ise son bir yıl içerisinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimallerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Kızların % 26,3'ü şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtirken, erkeklerin ise % 43,9'u son bir yılda şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtmektedirler. Buna göre, erkekler, kızlardan daha fazla suç korkusuna sahiptir.

Tablo 36: Yaş ile Suç Korkusu İlişkisi

<i>Şiddet İçerikli Suçun Mağduru Olma İhtimali</i>				
<i>Yaş</i>		<i>Evet, var</i>	<i>Hayır, yok</i>	<i>Toplam</i>
<i>15–17 yaş</i>	<i>Sayı</i>	182	349	531
	<i>%</i>	34,3%	65,7%	100,0%
<i>18–20 yaş</i>	<i>Sayı</i>	48	61	109
	<i>%</i>	44,0%	56,0%	100,0%
<i>Toplam</i>	<i>Sayı</i>	230	410	640
	<i>%</i>	35,9%	64,1%	100,0%
<i>X²=3,373</i>		<i>sd=1</i>	<i>p=0,035</i>	

Yaş ile suç korkusu arasından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$).

15–17 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin % 34,3'ü şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtirken, 18–20 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin ise % 44'ü son bir yılda şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtmektedirler. Buna göre, üst yaş grubundaki lise öğrencileri, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla suç korkusuna sahiptir. Tablo 36'ya göre, yaş arttıkça suç korkusuna sahip olma artmaktadır.

Tablo 37: Gelir ile Suç Korkusu İlişkisi

<i>Şiddet İçerikli Suçun Mağduru Olma İhtimali</i>				
<i>Gelir</i>		Evet, var	Hayır, yok	Toplam
<i>1600 TL ve altı</i>	Sayı	171	298	469
	%	36,5%	63,5%	100,0%
<i>1700 TL ve üstü</i>	Sayı	59	112	171
	%	34,5%	65,5%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	230	410	640
	%	35,9%	64,1%	100,0%
<i>$X^2=0,209$</i>		<i>$sd=1$</i>	<i>$p=0,359$</i>	

Tablo 37'ye göre, gelir ile suç korkusu arasından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

İstatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen genel olarak şu söylenebilir;

Gelirleri 1700 TL ve üstüne sahip ailelerden gelen lise öğrencilerinin % 34,5'i son bir yılda şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini ifade ederken, gelirleri 1600 TL ve altına sahip ailelerden gelen lise öğrencilerinin ise % 36,5'i şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini ifade etmişlerdir. Böylece Tablo 37'ye göre, alt gelir grubuna ait ailelere sahip lise öğrencileri, üst gelir grubuna sahip ailelerden gelen öğrencilerden daha fazla suç korkusuna sahiptir.

Tablo 38: Okul Türü ile Suç Korkusu İlişkisi

<i>Şiddet İçerikli Suçun Mağduru Olma İhtimali</i>				
<i>Okul Türleri</i>		Evet, var	Hayır, yok	Toplam
<i>Özel Liseler</i>	Sayı	15	25	40
	%	37,5%	62,5%	100,0%
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	Sayı	20	49	69
	%	29,0%	71,0%	100,0%
<i>Genel liseler</i>	Sayı	68	129	197
	%	34,5%	65,5%	100,0%
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	Sayı	127	207	334
	%	38,0%	62,0%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	230	410	640
	%	35,9%	64,1%	100,0%
$X^2=2,295$		$sd=3$		$p=0,513$

Tablo 38'e göre, okul türü ile suç korkusu arasından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

Son bir yıl içerisinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olabileceklerini belirtenlerin % 38'i Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrenciler, % 37,5'i Özel Lisede öğrenim gören öğrenciler, % 34,5'i Genel Liselerde öğrenim gören öğrenciler ve % 29'u da Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Buna göre, % 35,9 ile en çok suç korkusuna sahip okul türü Mesleki ve Teknik Lise öğrencileridir. En düşük suç korkusuna sahip okul türü ise % 29 ile Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerdir.

4.4.4. Toplumdaki Şiddetin Tahmini Karşılaştırmaları

Toplumdaki şiddet oranının tahmini, cinsiyet, yaş, gelir ve okul türüne göre karşılaştırılmaktadır.

Tablo 39: Cinsiyet ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini

<i>Toplumda Cinayet, Tecavüz, Soygun ve Ani Saldırı Gibi Şiddet İçeren Suçların Oranı</i>					
<i>Cinsiyet</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Kız</i>	Sayı	14	58	217	289
	%	4,8%	20,1%	75,1%	100,0%
<i>Erkek</i>	Sayı	33	117	201	351
	%	9,4%	33,3%	57,3%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
<i>X²=22,389</i>		<i>sd=2</i>		<i>p=0,0001</i>	

Cinsiyet ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$).

Kız öğrencilerin % 4,8'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 75,1'i ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir. Erkek lise öğrencilerinin % 9,4'ü toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 57,3'ü ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Böylece, Tablo 39'a göre, kızlar, erkeklerden daha fazla toplumdaki şiddeti olduğundan (toplumdaki gerçek verilerden) fazla tahmin ettikleri görülmektedir.

Tablo 40: Yaş ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini

<i>Toplumda Cinayet, Tecavüz, Soygun ve Ani Saldırı Gibi Şiddet İçeren Suçların Oranı</i>					
<i>Yaş</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>15–17 Yaş</i>	Sayı	36	156	339	531
	%	6,8%	29,4%	63,8%	100,0%
<i>18–20 Yaş</i>	Sayı	11	19	79	109
	%	10,1%	17,4%	72,5%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
		<i>X²=7,104</i>	<i>sd=2</i>	<i>p=0,029</i>	

Yaş ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,05$).

15–17 yaş aralığındaki öğrencilerin % 6,8'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 63,8'i ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir. 18–20 yaş aralığındaki öğrencilerinin % 10,1'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 72,5'i ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Tablo 40'a göre, üst yaş grubundaki lise öğrencileri, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir. Buna göre, lise öğrencilerinde yaş arttıkça toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla gösterme oranı artmaktadır.

Tablo 41: Gelir ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini

<i>Toplumda Cinayet, Tecavüz, Soygun ve Ani Saldırı Gibi Şiddet İçeren Suçların Oranı</i>					
<i>Gelir</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>1600 TL ve altı</i>	Sayı	36	121	312	469
	%	7,7%	25,8%	66,5%	100,0%
<i>1700 TL ve üstü</i>	Sayı	11	54	106	171
	%	6,4%	31,6%	62,0%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
<i>X²=2,189</i>		<i>sd=2</i>		<i>p=0,335</i>	

Gelir ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

Aile gelirleri 1600 TL ve altı gelire sahip lise öğrencilerinin % 7,7'si toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin etmekteyken, % 66,5'i olduğundan çok daha fazla tahmin etmektedirler.

Aile gelirleri 1700 TL ve üzeri gelire sahip lise öğrencilerinin % 6,4'ü toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin etmekteyken, % 62'si olduğundan çok daha fazla tahmin etmektedirler.

Tablo 42: Okul Türü ile Toplumdaki Şiddetin Tahmini

<i>Toplumda Cinayet, Tecavüz, Soygun ve Ani Saldırı Gibi Şiddet İçeren Suçların Oranı</i>					
<i>Okullar</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Özel Liseler</i>	Sayı	2	17	21	40
	%	5,0%	42,5%	52,5%	100,0%
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	Sayı	13	21	35	69
	%	18,8%	30,4%	50,7%	100,0%
<i>Genel Liseler</i>	Sayı	10	49	138	197
	%	5,1%	24,9%	70,1%	100,0%
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	Sayı	22	88	224	334
	%	6,6%	26,3%	67,1%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
<i>X²=22,609</i>		<i>sd=6</i>		<i>p=0,001</i>	

Okul türü ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,05$).

Toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla (% 2'den az) tahmin eden öğrencilerin oranı toplamda % 7,3'tür. Toplumdaki şiddeti aşırı biçimde (% 20'den fazla) fazla gösterenlerin oranı ise % 65,3'tür. Tablo 42'ye göre, öğrencilerin geneli toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 5,1'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 70,1'i ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 6,6'sı toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 67,1'i ise toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Özel Liselerde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 5'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 52,5'i ise toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 18,8'i toplumdaki şiddeti gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 50,7'si ise toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Tablo 42'ye göre, toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin eden en büyük grup Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktayken, en düşük grup Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır.

4.4.5. Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırmaları

Toplumdaki suçlu oranının tahmini, cinsiyet, yaş, gelir ve okul türü bakımından karşılaştırılmaktadır.

Tablo 43: Cinsiyet ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini

<i>Toplumdaki Suçlu Oranı</i>					
<i>Cinsiyet</i>		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Kız</i>	Sayı	10	90	189	289
	%	3,5%	31,1%	65,4%	100,0%
<i>Erkek</i>	Sayı	36	146	169	351
	%	10,3%	41,6%	48,1%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
		$X^2=23,314$	$sd=2$	$p=0,0001$	

Cinsiyet ile toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<,05$).

Kız öğrencilerin % 3,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 65,4'ü ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir. Erkek öğrencilerin % 10,3'ü toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 48,1'i ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Tablo 43'e göre, kızlar, erkeklerden daha fazla toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir.

Tablo 44: Yaş ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini

<i>Toplumdaki Suçlu Oranı</i>					
<i>Yaş</i>		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>15–17 Yaş</i>	Sayı	40	201	290	531
	%	7,5%	37,9%	54,6%	100,0%
<i>18–20 Yaş</i>	Sayı	6	35	68	109
	%	5,5%	32,1%	62,4%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
		<i>X²=2,303</i>	<i>sd=2</i>	<i>p=0,316</i>	

Yaş ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

15–17 yaş aralığındaki öğrencilerin % 7,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 54,6'sı ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir. 18–20 yaş aralığındaki öğrencilerinin % 5,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 62,4'ü ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Tablo 44'e göre, üst yaş grubundaki lise öğrencileri, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir. Fakat aradaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 45: Gelir ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini

<i>Toplumdaki Suçlu Oranı</i>					
<i>Gelir</i>		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>1600 TL ve altı</i>	Sayı	35	173	261	469
	%	7,5%	36,9%	55,7%	100,0%
<i>1700 TL ve üstü</i>	Sayı	11	63	97	171
	%	6,4%	36,8%	56,7%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
		<i>X²=0,211</i>	<i>sd=2</i>	<i>p=0,900</i>	

Gelir ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,05$).

Aile gelirleri 1600 TL ve altı gelire sahip lise öğrencilerinin % 7,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin etmekteyken, % 55,7'si olduğundan çok daha fazla tahmin etmektedirler.

Aile gelirleri 1700 TL ve üzeri gelire sahip lise öğrencilerinin % 6,4'ü toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin etmekteyken, % 56,7'si olduğundan çok daha fazla tahmin etmektedirler.

Tablo 46: Okul Türü ile Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini

<i>Toplumdaki Suçlu Oranı</i>					
<i>Okul Türleri</i>		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Özel Liseler</i>	Sayı	7	14	19	40
	%	17,5%	35,0%	47,5%	100,0%
<i>Anadolu ve Sosyal Bilimler Liseleri</i>	Sayı	4	31	34	69
	%	5,8%	44,9%	49,3%	100,0%
<i>Genel Liseler</i>	Sayı	10	65	122	197
	%	5,1%	33,0%	61,9%	100,0%
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	Sayı	25	126	183	334
	%	7,5%	37,7%	54,8%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
<i>X²=11,888</i>		<i>sd=6</i>		<i>p=0,065</i>	

Okul türü ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p > ,05$).

Toplumdaki suçlu oranını (% 10'dan az) tahmin edenler toplamda % 7,2'dir. Toplumdaki suçlu oranını aşırı biçimde (% 20'den fazla) fazla gösterenlerin oranı ise % 55,9'dur. Tablo 46'ya göre, öğrencilerin çoğunluğu (% 55,9) toplumdaki suçlu yüzdesini olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 5,1'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranıyla tahmin ederken, % 61,9'u ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 7,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 54,8'i ise toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 5,8'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 49,3'ü ise toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Özel Liselerde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 17,5'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin ederken, % 47,5'i ise toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla (aşırı) biçimde tahmin etmişlerdir.

Tablo 46'ya göre, toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin eden en büyük grup Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerden (% 61,9) oluşmaktayken, en düşük grup Özel Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden (% 47,5) oluşmaktadır.

4.5. Hipotez Testleri

4.5.1. Yetiştirme Farkına İlişkin Hipotezlerin Testleri

Araştırma Sorusu 1: Televizyonu az izleyenler ile çok izleyenlerin ve şiddet yoğun bir içeriğe sahip Kurtlar Vadisi (Pusu) dizisini az izleyenler ile çok izleyenlerin sosyal gerçeklik algılamaları (acımasız ve tehlikeli dünya algısı; şiddet algısı; suç korkusu; toplumdaki şiddet tahmini ve toplumdaki suçlu oranı) farklı mıdır?

Genel olarak televizyonu az ve çok izleyenlerin ve şiddet içerikli bir televizyon yerli dizisi olan Kurtlar Vadisi Pusu dizisini az ve çok izleyenlerin sosyal gerçeklik algılamaları arasındaki fark, bize aynı zamanda Yetiştirme farkını verecektir. Yetiştirme farkı, medyaya (televizyona) az ve çok maruz kalanların verdikleri cevapların farkıdır. Yetiştirme Kuramı, televizyona çok maruz kalanların, az maruz kalanlara göre daha fazla “televizyon cevabı” vereceklerini öngörür. Yürütülen

Yetiştirme araştırmalarında da bu öngörürü doğrulanmıştır. Çalışmada, televizyonu ve de Kurtlar Vadisi Pusu dizisini az ve çok seyredenlerin sosyal gerçeklik algılamaları (*acımasız ve tehlikeli dünya algısı; şiddet algısı; suç korkusu; toplumdaki şiddetin tahmini ve toplumdaki suçlu oranının tahmini*) açısından ne tür farkların olduğu bağımlı ve bağımsız değişkenler vasıtasıyla ortaya konulacaktır. Buna göre araştırmanın bağımlı değişkenleri, *acımasız ve tehlikeli dünya algısı; sorunların çözümünde şiddeti en önemli bir araç olarak görme; suç korkusu* (şiddet içerikli bir suçun mağduru olma korkusu); *toplumdaki şiddetin tahmini ve toplumdaki suçlu oranının tahmini* şeklinindedir. Bağımsız değişkenler ise genel olarak *televizyonu az ve çok izleme* ile şiddet yoğun bir televizyon programı olan *Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleme* şeklinindedir.

Tablo 47: Televizyon İzleme İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırması

<i>TV İzleme Süresi</i>	Sayı	Ortalama	S.s.	t	p	YF¹⁴
<i>Az izleyenler</i>	290	3,6841	,59146			
<i>ok izleyenler</i>	350	3,8061	,54501	-2,692	0,007	-,12202

Tablo 47’de lise öğrencilerinin televizyonu az izleyenler ile televizyonu çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olmaya ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir fark sorgulanmıştır. Tablo 47’e göre, az ile çok televizyon izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından t-testi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < ,05$).

Televizyonu az izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısının ortalaması 3,6841 ve televizyonu çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısının ortalaması 3,8061 olduğu saptanmıştır. Az ve çok televizyon izleyenlerin acımasız ve

¹⁴ YF, Yetiştirme Farkının (Cultivation Differential) kısaltılmasıdır. Yetiştirme Farkı, Yetiştirme araştırmalarında az ve çok televizyon izleyenlerin sosyal gerçekliğe ilişkin verilen cevapların farklılıklarını vurgular ve çok televizyon izleyenlerin “Televizyon Cevabı” (Television Answer) vereceklerini öngörür.

tehlikeli dünya algısı farkı 0,12202 olarak bulgulanmıştır. Aradaki fark aynı zamanda Yetiştirme farkı olarak ele alınmıştır. T-testi sonucuna göre televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir. Tablo 47'ye göre, böylece araştırmanın 1. hipotezi olan “*Televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir*” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 48: Cinsiyete Göre Az ve Çok Televizyon İzleyenlerin Yetiştirme Farkı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Grup</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>YF</i>
<i>Kız</i>	<i>Az</i>	143	3,9589	,50127	0,030	0,976	-,00172
	<i>Çok</i>	146	3,9572	,47421			
<i>Erkek</i>	<i>Az</i>	147	3,4167	,54962	-5,049	0,0001	-,28125
	<i>Çok</i>	204	3,6979	,56733			

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak cinsiyet değişkenini dâhil edildiğinde ise Tablo 48'e göre, kız öğrencilerin az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$). Erkek öğrencilerinin ise az ve çok televizyon izleyenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<,05$). Böylece televizyon izleme kızlarda Yetiştirme etkisi göstermemiş, erkeklerde ise Yetiştirme etkisi göstermiştir. Buna göre, Tablo 48'deki T-testi bulguları, *kısmen* Yetiştirme teorisinde geliştirilen anaakımlaştırma (mainstreaming) kavramıyla uyumlu bir bulgudur.

Tablo 49: Yaşa Göre Az ve Çok Televizyon İzleyenlerin Yetiştirme Farkı

<i>Yaş</i>	<i>Grup</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>YF</i>
<i>15–17 yaş</i>	<i>Az</i>	254	3,6781	,59436	-1,950	0,052	-,09577
	<i>Çok</i>	277	3,7739	,53166			
<i>18–20 yaş</i>	<i>Az</i>	36	3,7257	,57695	-1,719	0,090	-,20239
	<i>Çok</i>	73	3,9281	,58069			

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak yaş değişkeni dâhil edildiğinde ise Tablo 49'a göre, 15–17 yaş arası lise öğrencilerin az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$). 18–20 yaş arası lise öğrencilerin de az ve çok televizyon izleyenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$). Televizyon izleme hem alt yaş grubunda hem de üst yaş grubunda Yetiştirme etkisi göstermemiştir. Böylece yaş faktörüne göre televizyon izleme, anakımlaştırma etkisi göstermemiştir.

Tablo 50: Gelire Göre Az ve Çok Televizyon İzleyenlerin Yetiştirme Farkı

<i>Gelir</i>	<i>Grup</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ortalama</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>YF</i>
<i>1600 TL ve altı</i>	<i>Az</i>	202	3,7085	,60089	-2,253	0,025	-,12058
	<i>Çok</i>	267	3,8291	,53628			
<i>1700 TL ve üstü</i>	<i>Az</i>	88	3,6278	,56857	-1,196	0,233	-,10409
	<i>Çok</i>	83	3,7319	,56920			

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak gelir değişkeni dâhil edildiğinde aile gelirleri

1600 TL ve altı gelir grubuna ait lise öğrencilerinin, televizyonu az ve çok izleme süresi bakımından acımasız ve tehlikeli dünya algısı karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < ,05$). Aile gelirleri 1700 TL ve üstü gelire sahip lise öğrencilerinin, televizyonu az ve çok izleme bakımından karşılaştırıldığında ise acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > ,05$).

Televizyonu az izleyen alt gelir grubuna ait lise öğrencilerinin ortalaması 3,7085 iken, çok izleyen alt gelir grubuna ait lise öğrencilerinin ortalaması 3,8291'dir. Tablo 50'ye göre, alt gelir grubuna ait televizyonu çok izleyenler, az izleyenlerden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar (0,12058). Buna göre, Tablo 50'deki T-testi bulguları, *kısmen* Yetiştirme teorisinde geliştirilen anaakımlaştırma (mainstreaming) kavramıyla uyumlu bir bulgudur.

Tablo 51: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı Karşılaştırması

<i>Kurtlar Vadisi izleme</i>	Sayı	Ortalama	S.s.	sd	F	p
<i>Hiç izlemeyenler</i>	174	3,6561	,60729			
<i>Az izleyenler</i>	229	3,7718	,51798	2/637	6,285	0,002
<i>Çok izleyenler</i>	237	3,8520	,56337			

Kurtlar Vadisi dizisi izleme davranışları, acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p < ,05$). Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler, acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenlerin aralarındaki istatistiksel farkları aynı zamanda Yetiştirme farklarını vermektedir

Tablo 52: ANOVA Tamhane's T2 Testi Bulguları

Çoklu Karşılaştırma					
(I) Kurtlar Vadisi izleme	(J) Kurtlar Vadisi izleme	Ortalamalar arası Fark (I-J)	Std. Hata	P	
Tamhane	Az izleyenler	,08018	,05473	,372	
	Hiç izlemeyenler	-,19589*	,05814	,002	
	Az izleyenler	Hiç izlemeyenler	-,08018	,05473	,372
		Çok izleyenler	-,11572	,05223	,079
	Çok izleyenler	Hiç izlemeyenler	,19589*	,05814	,002
		Az izleyenler	,11572	,05223	,079

*. P< ,05

Tablo 52’de Kurtlar Vadisi izleme davranışları arasındaki ortalama farklılıkları ise Tamhane’s T2 testi¹⁵ ile ortaya konulmuştur. Tablo 52’ye göre, Kurtlar Vadisi dizisini çok izleyenler, hiç izlemeyenlerden istatistiksel olarak farklıdır (p<,05). Diziyi çok izleyenlerin ortalaması, hiç izlemeyenlerin ortalamasından 0,19589 oranında farklıdır. Televizyonu çok seyredenler, hiç izlemeyenlere göre daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algılamasına sahiptir. Buna göre, çalışmanın 2. hipotezi olan “Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir. Fakat diziyi çok seyredenler, az seyredenlerden acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Buna göre böylece, Kurtlar Vadisi Pusu dizisini çok izleyenlerin hiç izlemeyenlere ve az izleyenlere göre dünyayı daha acımasız ve tehlikeli bulduğu bulgulanmıştır.

¹⁵ Eğer ortalamalar arası varyanslar farklı ise Tamhane’s T2 testi kullanılır. Ortalamalar arası fark yoksa Tukey testi kullanılır. Çalışmada varyanslar farklı olduğu için (p<,05) Tamhane’s T2 testi kullanılmıştır.

Tablo 53: Televizyon İzleme İle Şiddet Algısı Karşılaştırması

<i>“Şiddet sorunların çözümünde en önemli araçtır”</i>					
<i>Televizyon İzleme</i>		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
	Sayı	210	38	41	289
<i>Az izleyenler</i>	%	72,7%	13,1%	14,2%	100,0%
	Sayı	227	56	65	348
<i>Çok izleyenler</i>	%	65,2%	16,1%	18,7%	100,0%
	Sayı	437	94	106	637
<i>Toplam</i>	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
$X^2=4,133$		$sd=2$		$p=0,128$	

Televizyonu az ve çok izleyenlerin şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>,05$). Böylece 3. hipotez olan “televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlerden daha çok, şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görür” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 53’e karşılaştırmalı bir tablo olarak bakıldığında ise, televizyonu çok izleyenler, az izleyenlere göre şiddeti sorunların çözümünde en önemli bir araç olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Az izleyenler ifadeye % 14,2 oranında katılırken, çok izleyenler ise % 18,7 oranında katılmaktadırlar.

Tablo 54: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Şiddeti Algısı Karşılaştırması

<i>“Şiddet sorunların çözümünde en önemli araçtır”</i>					
<i>KV İzleme</i>		<i>Katılmıyorum</i>	<i>Kararsızım</i>	<i>Katılıyorum</i>	<i>Toplam</i>
<i>Hiç izlemeyenler</i>	Sayı	143	17	12	172
	%	83,1%	9,9%	7,0%	100,0%
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	160	33	36	229
	%	69,9%	14,4%	15,7%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	134	44	58	236
	%	56,8%	18,6%	24,6%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	437	94	106	637
	%	68,6%	14,8%	16,6%	100,0%
<i>X²=34,064</i>		<i>sd=4</i>		<i>p=0,0001</i>	
<i>Gamma= 0,372 (p=0,0001)</i>		<i>Sommers'd= 0,179 (p=0,0001)</i>			

Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler ile “şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark/ilişki vardır ($p < ,05$). Söz konusu diziyi hiç izlemeyenler, % 7 oranında şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görürken, az izleyenler % 15,7 oranında ve çok izleyenler ise % 24,6 oranında şiddeti sorunların çözümünde önemli bir araç olarak değerlendirmişlerdir. Tablo 54’e göre her üç grup arasında da önemli farklar bulunmaktadır. Böylece araştırmanın 4. hipotezi olan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha çok, şiddeti sorunların çözümünde önemli bir araç olarak görür*” şeklindeki hipotez kabul edilmiştir.

Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler ile “şiddeti, sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme” arasında orta düzeyde

güçlü bir ilişki vardır ($\text{Gamma}^{16}=0,372$; $p<,05$). Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler ile “şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme” arasındaki ilişkinin ise % 17,9’sunu açıklayabilmekteyiz (Sommers’ $d^{17}= 0,179$; $p<,05$).

Tablo 55: Televizyon İzleme İle Suç Korkusu Karşılaştırması

<i>Şiddet içerikli suçun mağduru olma ihtimali</i>				
<i>Televizyon izleme</i>		Evet, var	Hayır, yok	Toplam
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	84	206	290
	%	29,0%	71,0%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	146	204	350
	%	41,7%	58,3%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	230	410	640
	%	35,9%	64,1%	100,0%
$X^2=11,196$		$sd=1$	$p=0,001$	
$\Phi=-0,132$ ($p=0,001$)		$Kruskal\ Tau= 0,017$ ($p=0,001$)		

Tablo 55’e göre, televizyonu az izleyenler ve çok izleyenler ile şiddet içerikli bir suça maruz kalma korkusu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ($p<,05$) olduğu için 5. hipotez olan “televizyonu çok izleyenler, televizyonu az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir” biçimindeki hipotez kabul edilmiştir. Televizyonu az izleyenler, şiddet içerikli bir suça maruz kalma ihtimalini % 29 oranında değerlendirirken, çok izleyenler, % 41,7 oranında şiddet içerikli bir suçun

¹⁶ Ki-kare testinde hem bağımlı hem de bağımsız değişken ordinal olduğu durumlarda kullanılan *Gamma* ilişkinin gücü hakkında bilgi verir ve 0 ile 1 arasında (negatif ya da pozitif yönde) bir değer alır. Değer, 1’e yaklaştıkça ilişkinin gücü artar, 0’a yaklaştıkça ise ilişkinin gücü azalır.

¹⁷ Ki-kare testinde hem bağımlı hem de bağımsız değişken ordinal olduğu durumlarda kullanılan *Sommers’ d* iki değişken arasındaki ilişkinin açıklama gücünü göstermektedir.

mağduru olma ihtimali olduğunu değerlendirmektedirler. Böylece televizyonu çok izleyenler, az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahip olduğu görülmektedir.

Televizyonu çok izleme ve az izleme ile suç korkusu arasında negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki vardır ($\Phi^{18}=-0,132$; $p<,05$). Televizyon izleme ile suç korkusu arasındaki ilişkinin ise % 1,7'sini açıklayabilmekteyiz (Kruskal Tau¹⁹=0,017; $p<,05$).

Televizyon izlemenin suç korkusunu artırdığı hipotezi birçok Yetiştirme araştırmasında kabul edilmiştir. Televizyonun programlarının toplamı şiddet içeren görüntülerle doludur. Televizyonu çok tüketenler aynı zamanda televizyondaki şiddete de çok maruz kalmaktadırlar. Böylece, televizyon şiddeti, izleyicilerine suç korkusunu artırıcı bir işlev sağlamaktadır.

Tablo 56: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Suç Korkusu Karşılaştırması

<i>Şiddet içerikli suçun mağduru olma ihtimali</i>				
<i>Kurtlar Vadisi İzleme</i>		Evet, var	Hayır, yok	Toplam
<i>Hiç izlemeyenler</i>	Sayı	38	136	174
	%	21,8%	78,2%	100,0%
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	91	138	229
	%	39,7%	60,3%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	101	136	237
	%	42,6%	57,4%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	230	410	640
	%	35,9%	64,1%	100,0%
$X^2=21,051$		$sd=2$	$p=0,0001$	
<i>Cramer's V= 0,181 (p=0,0001)</i>		<i>Kruskal Tau= 0,033 (p=0,0001)</i>		

¹⁸ Ki-kare testinde hem bağımlı hem de bağımsız değişkenin ya da en az birinin nominal olduğu durumlarda kullanılan *Phi* ilişkinin gücü hakkında bilgi verir ve 0 ile 1 arasında (negatif ya da pozitif yönde) bir değer alır. Değer, 1'e yaklaştıkça ilişkinin gücü artar, 0'a yaklaştıkça ise ilişkinin gücü azalır.

¹⁹ Ki- Ki-kare testinde hem bağımlı hem de bağımsız değişkenin ya da en az birinin nominal olduğu durumlarda kullanılan *Kruskal Tau* iki değişken arasındaki ilişkinin açıklama gücünü göstermektedir.

Kurtlar Vadisi dizisini izleme ile suç korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p<,05$) olduğundan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir*” şeklindeki çalışmanın 6. hipotezi kabul edilmiştir. Kurtlar Vadisi dizisini hiç seyretmeyenler % 21,8 oranında suç korkusuna sahipken, az seyredenler % 39,7 oranında şiddet içerikli bir suça maruz kalma ihtimali olduğunu, çok seyredenler ise % 42,6 oranında suç korkusuna sahip olduğu bulgulanmıştır. Tablo 56’ya göre, suç korkusuna en çok sahip olanlar, Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler olduğu görülmektedir.

Kurtlar Vadisi dizisini izleme ile suç korkusu arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki vardır (Cramer’s $V^{20}=0,181$; $p<,05$). Televizyon izleme ile suç korkusu arasındaki ilişkinin ise % 3,3’ünü açıklayabilmekteyiz (Kruskal Tau= 0,033; $p<,05$).

Tablo 57: Televizyon İzleme İle Toplumdaki Şiddetin Tahmini Karşılaştırması

<i>Toplumda cinayet, tecavüz, soygun ve ani saldırı gibi şiddet içeren suçların oranı</i>					
<i>Televizyon İzleme</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	30	93	167	290
	%	10,3%	32,1%	57,6%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	17	82	251	350
	%	4,9%	23,4%	71,7%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
<i>$X^2=15,680$</i>		<i>sd=2</i>		<i>p=0,0001</i>	
<i>Gamma= 0,296 (p=0,0001)</i>		<i>Sommers'd= 0,150 (p=0,0001)</i>			

²⁰ Phi’ye benzer olarak Ki-kare testinde hem bağımlı hem de bağımsız değişkenin ya da en az birinin nominal olduğu durumlarda kullanılan *Cramer’s V* ilişkinin gücü hakkında bilgi verir ve 0 ile 1 arasında (negatif ya da pozitif yönde) bir değer alır. Değer, 1’e yaklaştıkça ilişkinin gücü artar, 0’a yaklaştıkça ise ilişkinin gücü azalır. Phi’den farkı ise, iki değişken arasındaki ilişki tablosu 2x2’den fazla olduğu durumlarda tercih edilmesidir. Eğer ilişki tablosu 2x2 ve altında ise Phi kullanılır.

Televizyon izleme süresi ile toplumdaki şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu için ($p<,05$) araştırmanın “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar*” şeklindeki 7. hipotezi kabul edilmiştir. Televizyonu çok izleyenler (% 71,7) az izleyenlere (% 57,6) göre toplumdaki şiddetin oranını daha çok göstermişlerdir. Toplumdaki şiddetin gerçek oranına yakın olan oranı (% 2’den az) televizyonu az izleyenler, çok izleyenlerden daha çok tahmin etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, televizyonu çok izlemek gerçek dünyanın değil televizyon dünyasının cevabını vermeye neden olmaktadır.

Televizyon izleme ile toplumdaki suç oranını tahmin etme arasında pozitif yönde orta düzeyde güçlü bir ilişki vardır ($\text{Gamma}=0,296$; $p<,05$). Televizyon izleme ile toplumdaki suç oranını tahmin etme arasındaki ilişkinin ise % 15’ini açıklayabilmekteyiz (Sommers’ $d= 0,150$; $p<,05$).

Tablo 58: Kurtlar Vadisi Dizisi İzleme İle Toplumdaki Şiddetin Tahmini Karşılaştırması

<i>Toplumda cinayet, tecavüz, soygun ve ani saldırı gibi şiddet içeren suçların oranı</i>					
<i>Kurtlar Vadisi İzleme</i>		<i>% 2'den az</i>	<i>% 10</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Hiç izlemeyenler</i>	Sayı	9	43	122	174
	%	5,2%	24,7%	70,1%	100,0%
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	20	67	142	229
	%	8,7%	29,3%	62,0%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	18	65	154	237
	%	7,6%	27,4%	65,0%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	47	175	418	640
	%	7,3%	27,3%	65,3%	100,0%
		<i>$X^2=3,489$</i>	<i>$sd=4$</i>	<i>$P=0,408$</i>	

Kurtlar Vadisi dizisini izleme sıklığı ile toplumdaki suç oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığından ($p>,05$) çalışmanın 8. hipotezi olan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 59: Televizyon İzleme İle Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırması

		<i>Toplumdaki suçlu oranı</i>			
<i>Televizyon İzleme</i>		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	<i>Toplam</i>
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	35	114	141	290
	%	12,1%	39,3%	48,6%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	11	122	217	350
	%	3,1%	34,9%	62,0%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
		$X^2=23,509$	$sd=2$	$p=0,0001$	
		$\text{Gamma}=0,293 (0,0001)$		$\text{Sommers}'d=0,164 (0,0001)$	

Televizyon izleme süresi ile toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu için ($p<,05$) araştırmanın “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar*” şeklindeki 9. hipotezi kabul edilmiştir.

Televizyonu çok izleyenler (% 62) az izleyenlere (% 48,6) göre toplumdaki suçlu oranını daha fazla tahmin etmişlerdir. Toplumdaki suçlu oranının gerçek oranına yakın olan % 10'dan az oranı televizyonu az izleyenler, çok izleyenlerden daha çok tahmin etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, televizyonu çok izlemek gerçek dünyanın değil televizyon dünyasının cevabını vermeye neden olmaktadır.

Televizyon izleme ile toplumdaki suçlu oranını tahmin etme arasında pozitif yönde orta düzeyde güçlü bir ilişki vardır ($\Gamma=0,293$; $p<,05$). Televizyon izleme ile toplumdaki suç oranını tahmin etme arasındaki ilişkinin ise % 16,4'ünü açıklayabilmekteyiz (Sommers' $d= 0,164$; $p<,05$).

Tablo 60: Kurtlar Vadisi Dizisini İzleme İle Toplumdaki Suçlu Oranının Tahmini Karşılaştırması

<i>Kurtlar Vadisi İzleme</i>		<i>Toplumdaki suç oranı</i>			<i>Toplam</i>
		<i>% 10'dan az</i>	<i>% 15</i>	<i>% 20'den fazla</i>	
<i>Hiç izlemeyenler</i>	Sayı	12	55	107	174
	%	6,9%	31,6%	61,5%	100,0%
<i>Az izleyenler</i>	Sayı	18	87	124	229
	%	7,9%	38,0%	54,1%	100,0%
<i>Çok izleyenler</i>	Sayı	16	94	127	237
	%	6,8%	39,7%	53,6%	100,0%
<i>Toplam</i>	Sayı	46	236	358	640
	%	7,2%	36,9%	55,9%	100,0%
$X^2=3,438$		$sd=4$		$P=0,487$	

Kurtlar Vadisi dizisini izleme sıklığı ile toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığından ($p>,05$) çalışmanın 10. hipotezi olan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar*” hipotezi reddedilmiştir.

Böylece televizyon izleme süresi ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı; suç korkusu; toplumdaki şiddet tahmini ve toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve televizyon izleme ile şiddet algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı;

Kurtlar Vadisi Pusu dizisini izleme ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı; şiddet algısı; suç korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve toplumdaki şiddet tahmini ve toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgulanmıştır.

4.5.2. Yetiştirme Etkisine İlişkin Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi

Araştırma Sorusu 2: Acımasız ve tehlikeli dünya algısını hangi faktörler etkilemektedir? Hangi faktörler ne kadar etki etmektedir? Acımasız ve tehlikeli dünya algısı televizyon izleme süresi ne kadar etki etmektedir? Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde her bir etki eden değişkenin etki gücü nasıldır?

Araştırma sorusu ve hipotezlerini test etmek için araştırmanın bağımlı değişkeni olan acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili faktörler için aşamalı olarak ilk başta televizyon izleme süresi; sonra tür etkisini ölçmeye yönelik, haber programları; spor programları; eğlence programları; yerli diziler; yerli ve yabancı filmler; kadın ve evlilik programları; çizgi filmler; şiddet içerikli film ve diziler ve son olarak da yoğun şiddet gösteriminin bulunduğu Kurtlar Vadisi dizisinin az ve çok izlenme durumu ve üçüncü aşama olarak da sosyo-demografik değişkenlerin etkisini ölçmeye yönelik olarak yaş; ailenin geliri; cinsiyet; okul türü bağımsız değişkenleri regresyon modeline konuldu.

Ancak doğrusal regresyon analizinin en temel varsayımlarından olan ilişkinin doğrusallığı gerekliliği için değişkenler arasındaki korelasyona bakıldığında ise yukarıda ifade edilen bağımsız değişkenlerden bazıları ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında doğrusal olmayan ilişkiler gözlenmiş ve doğrusal olmayan değişkenler ise analizden çıkarılmıştır. Doğrusal bir ilişki saptanan geriye kalan bağımsız değişkenler ise Tablo 61’de gösterilmektedir.

Tablo 61'deki verilere göre; televizyon izleme ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,129$ ($p=0,001$)]; çok spor izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı [$r=-0,116$ ($p=0,002$)]; az dizi izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=-0,103$ ($p=0,005$)]; çok dizi izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,113$ ($p=0,002$)]; az eğlence programları izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=-0,109$ ($p=0,003$)]; çok eğlence programları izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,123$ ($p=0,001$)]; kadın ve evlilik programlarını az izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya arasında [$r=0,070$ ($p=0,040$)]; Kurtlar Vadisi dizisini çok izleyenler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,125$ ($p=0,001$)]; cinsiyet ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,330$ ($p=0,0001$)]; genel liselerde okuyan öğrenciler ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında [$r=0,191$ ($p=0,0001$)] doğrusal (Pearson korelasyon) bir ilişki vardır.

Tablo 61: Pearson Korelasyon Sonuçları

<i>Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı</i>		
	r	p
<i>Acımasız ve Tehlikeli dünya Algısı</i>	1,000	.
<i>Televizyon izleme süresi</i>	,129	,001
<i>Çok spor izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	,116	,002
<i>Az dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	-,103	,005
<i>Çok dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	,113	,002
<i>Az eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	-,109	,003
<i>Çok eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	,123	,001
<i>Az kadın ve evlilik programları izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	,070	,040
<i>Kurtlar Vadisini çok izleyenler (hiç izlemeyenler)</i>	,125	,001
<i>Genel Liseler (Anadolu Liseleri)</i>	,191	,000
<i>Cinsiyet (erkekler)</i>	,330	,000

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etki eden faktörleri saptayabilmek için kullanılan bağımsız değişkenlerin bazıları kategorik değişkenler olduğundan dummy değişkene (kukla değişken) dönüştürülmek suretiyle kullanılmıştır. Örneğin çok spor programı izleyenler kullanıldığında hiç spor programı izlemeyenler referans olarak alınmıştır. Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerindeki tür etkisini ölçmek için kullandığımız diğer program tercihlerinin her biri için de hiç izlemeyenler referans olarak alınmıştır. Cinsiyet değişkeni içinse erkekler referans olarak alınmıştır. Okul türü içinse genel liselerde öğrenim gören öğrenciler için Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrenciler referans olarak alınmıştır.

Hipotezleri test etmek üzere oluşturulan hiyerarşik çoklu regresyon modelleri genel olarak anlamlıdır. Ayrıca model 1, model 2 ve model 3 *F değişimi* $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır. Buna göre;

Televizyon izleme ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında kurulan birinci regresyon modeli anlamlıdır [$F=10,693$ ($p=0,001$)]. Kurulan model ise varyansın %1,5'sini açıklamaktadır (Adjusted $R^2=0,015$). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün düşük olduğu görülmektedir. Bkz. Tablo 62.

Televizyon izleme ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında kurulan ikinci regresyon modeli de anlamlıdır [$F=5,019$ ($p=0,0001$)]. Kurulan model ise varyansın %5'ini açıklamaktadır (Adjusted $R^2=0,049$). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün düşük olduğu görülmektedir. Bkz. Tablo 62.

Televizyon izleme ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı arasında kurulan üçüncü regresyon modeli de anlamlıdır [$F=12,179$ ($p=0,0001$)]. Kurulan model ise varyansın %15'ini açıklamaktadır (Adjusted $R^2=0,151$). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün orta düzeyde olduğu görülmektedir. Bkz. Tablo 62.

Dünyanın acımasız ve tehlikelerle dolu olduğu algısı üzerinde etkili olan faktörlerin etkisini ölçmeye yönelik oluşturulan hiyerarşik çoklu regresyon modelinin diğer verileri ise Tablo 62'de gösterilmektedir.

Tablo 62: Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	St. Hata	Std.Beta	t	p
1					
<i>(Sabit)</i>	3,610	,048		74,900	,0001
Televizyon izleme süresi	,047	,014	,129	3,270	,001
	<i>R=0,129</i>	<i>Adj. R²=0,015</i>	<i>F=10,693</i>	<i>p=0,001</i>	
2					
<i>(Sabit)</i>	3,598	,168		21,478	,0001
Televizyon izleme süresi	,043	,015	,120	2,906	,004
Çok spor izleyenler (hiç izlemeyenler)	,111	,050	,091	2,234	,026
Az dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)	,009	,148	,008	,058	,953
Çok dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)	,081	,150	,071	,540	,590
Az eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)	,000	,107	,000	,003	,998
Çok eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)	,097	,108	,085	,900	,368
Az kadın ve evlilik prog. (hiç izlemeyenler)	,038	,050	,030	,764	,445
K. V.'sini çok izleyenler (hiç izlemeyenler)	,143	,048	,121	2,959	,003
	<i>R=0,245</i>	<i>Adj. R²=0,050</i>	<i>F=5,702</i>	<i>p=0,0001</i>	
3					
<i>(Sabit)</i>	3,313	,162		20,505	,0001
Televizyon izleme süresi	,048	,014	,133	3,360	,001
Çok spor izleyenler (hiç izlemeyenler)	,016	,050	,013	,328	,743
Az dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)	,037	,140	,032	,261	,794
Çok dizi izleyenler (hiç izlemeyenler)	,117	,142	,0102	,823	,411
Az eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)	-,035	,101	-,033	-,376	,707
Çok eğlence izleyenler (hiç izlemeyenler)	,027	,102	,023	,260	,795
Az kadın ve evlilik prog. (hiç izlemeyenler)	-,020	,048	-,016	-,411	,681
K. V.'sini çok izleyenler (hiç izlemeyenler)	,011	,048	,009	,225	,822
Genel Liseler (Meslek Liseleri)	,180	,046	,146	3,873	,0001
Cinsiyet (Erkek)	,369	,051	,322	7,230	,0001
	<i>R=0,425</i>	<i>Adj. R²=0,167</i>	<i>F=13,656</i>	<i>p=0,0001</i>	

Tablo 62’de araştırmada Yetiştirme etkisini ortaya koymak üzere kullanılan regresyon analizi bulguları, kurulan regresyon modellerinin anlamlı olduğu göstermektedir. Buna göre; televizyon izleme süresi; spor programlarını çok izleyeme (hiç izlememeye göre); Kurtlar Vadisi dizisini çok izleyeme (hiç izlememeye göre); kızlar (erkeklere göre); Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim görme (Meslek Lisesinde öğrenim görmeye göre); Genel Liselerde öğrenim görme (Meslek Liselerinde öğrenim görmeye göre); acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan faktörlerdir.

Yetiştirme etkisini ölçmek için kurduğumuz regresyon modelinden yansıyan verileri, regresyon formülü üzerine yerleştirdiğimizde ise;

Birinci aşama için regresyon modeli formülünü kullanırsak;

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + e$$

Y= bağımlı değişken (acımasız ve tehlikeli dünya indeksi)

α = sabit beta katsayısı (3,610)

$\beta_1.X_1$ = televizyon izleme süresinin beta katsayısı (0,047)

e = standart hata (0,048)

$$\hat{Y}_{(tehlkeli\ dünya)} = 3,610 + 0,047_{(tv\ izleme)} + 0,048$$

(0,001)

Formüle göre başlangıçtaki her bir saatlik televizyon izlemenin acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,047 puan artırdığı görülmektedir. Buna göre “*Televizyon izleme süresi artıka acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olma artmaktadır*” hipotezi (Hipotez 11) doğrulanmıştır. Televizyon izleme süresiyle acımasız ve tehlikeli dünya sendromu arasında düşük düzeyde doğrusal bir ilişki vardır ve televizyon izleme süresi acımasız ve tehlikeli dünya algısını etkileyen önemli bir

faktördür. Hipotez doğrulanmıştır/kabul edilmiştir. Yetiştirme araştırmalarının en merkezi hipotezi doğrulanmıştır.

İkinci aşamada ise televizyon izleme etkisinin yanı sıra televizyon program tercihlerinin (tür etkisi) acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili birer faktör olup-olmadığı ve olduysa ne kadar etki ettiği sorgulanmıştır. Buna göre;

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \beta_3.X_3 + e$$

Y= bağımlı değişken (acımasız ve tehlikeli dünya indeksi)

α = sabit beta katsayısı (3,598)

$\beta_1.X_1$ = televizyon izleme süresinin beta katsayısı (0,043)

$\beta_2.X_2$ = spor programlarını çok fazla izleme beta katsayısı (0,111)

$\beta_3.X_3$ = Kurtlar Vadisi dizini çok fazla izleme beta katsayısı (0,143)

e = standart hata (0,168)

$$\hat{Y}_{(tehlkeli\ dünya)} = 3,598 + 0,043 (tv\ izleme) + 0,111(spor\ izleme) + 0,143 (K.Vadisi\ izleme) + 0,168$$

(0,004)

(0,026)

(0,003)

[0,120]

[0,091]

[0,121]

Model 2'den yansıyan acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgili verilerle oluşturulan formüle göre, acımasız ve tehlikeli dünya üzerinde televizyon izleme süresi, spor programlarını çok fazla izleme ve şiddet yoğun içeriğe sahip Kurtlar Vadisi dizisini çok izlemenin etkili birer faktör olduğu saptanmıştır. Televizyon izleme süresi arttıkça, spor programlarına çok fazla maruz kaldıkça ve şiddet içerikli Kurtlar Vadisi dizisini çok seyrettikçe araştırmamıza konu olan lise öğrencileri dünyanın tehlikelerle ve acımasız olduğu algısına sahip olmaktadır. Lise öğrencilerinin her bir saatlik televizyon

seyretmeleri acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,043 puanlık (5 üzerinden değerlendirilen aritmetik ortalama üzerinden hesaplanmaktadır) bir artış meydana getirmektedir. Yine lise öğrencilerinin spor programlarını hiç izlemeyenlere göre çok izleyenler acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,111 puanlık artırmaktadır. Ayrıca lise öğrencilerinin Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre çok izleyenler acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,143 puanlık bir artış oluşturmaktadır. Dolayısıyla 12. hipotezimiz olan “*Şiddet içerikli televizyon programlarına çok fazla maruz kalanlar daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir*” hipotez kabul edilmiştir. (spor programları şiddet içeriklidir). Bu hipotezin doğrulanması aynı zamanda Yetiştirme araştırmacılarının iddia ettiği gibi sadece genel televizyon izleyiciliğinin sosyal gerçeklik üzerinde Yetiştirme etkisinin olmadığı aynı zamanda da tür etkisinin de önemsenmesi gerektiği aşikârdır. Sadece genel televizyon izleme değil aynı zamanda şiddet içerikli izleme tercihlerinin de Yetiştirme etkisi gösterdiği araştırmada bulgulanmıştır. Model 2 ile acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde Yetiştirme etkisinin olduğu faktörleri sıralandırsak, en etkili faktörün Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlememeye göre çok izlemenin en etkili faktör olduğu (0,121); ikinci etkili faktör olarak genel televizyon izleyiciliğinin olduğu (0,120) son olarak da spor programlarını hiç tercih etmemeye karşın çok tercih etmenin önemli bir faktör olduğu (0,091) tespit edilmiştir. Genel olarak televizyon izleme yine de şiddet yoğun içeriğe sahip bir dizi olan Kurtlar Vadisi dizisine yakın bir etkili faktör olduğu da muhakkaktır.

Üçüncü ve son aşamada ise sosyo-demografik değişkenler modele dâhil edilmiştir. Sosyo-demografik değişkenlerden de okul türü ve cinsiyet anlamlı olarak (doğrusal bir ilişki) modele dâhil edilmiştir. Üçüncü aşamada bütün değişkenler bir arada olunca da ikinci aşamada anlamlı olan bazı değişkenler anlamsızlaşmıştır. Ancak televizyon izleme değişkeni bağımlı değişken üzerindeki etkinliğini sürdürmüştür. Bu aşamada cinsiyet ve okul türü kontrol değişkenleri acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerindeki etkinliği tür etkisini dışarıda bırakmıştır. Üçüncü modele göre elde edilen değerleri formül üzerine yerleştirilirse aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \beta_3.X_3 + e$$

Y= bağımlı değişken (acımasız ve tehlikeli dünya indeksi)

α = sabit beta katsayısı (3,313)

$\beta_1.X_1$ = televizyon izleme süresinin beta katsayısı (0,048)

$\beta_2.X_2$ = genel lise beta katsayısı (0,180)

$\beta_3.X_3$ = cinsiyet/kız öğrenciler beta katsayısı (0,369)

e = standart hata (0,162)

$$\hat{Y}_{(tehlkeli\ dünya)} = 3,313 + 0,048_{(tv\ izleme)} + 0,180_{(genel\ lise)} + 0,369_{(cinsiyet)} + 0,162$$

(0,001)	(0,0001)	(0,0001)
[0,133]	[0,146]	[0,322]

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan faktörleri test ettiğimiz regresyon analizinin üçüncü aşamasında acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde televizyon izleme süresi; Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liselerinde okuyan öğrencilere göre genel liselerde okuyan öğrenciler; cinsiyet değişkenleri etkili birer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet faktörü diğer faktörlerden daha da önemli bir etki gösterdiği de görülmektedir. Televizyon izleme süresi yine üçüncü aşamada da etkili bir faktördür. Kızlar referans kategorisi olarak aldığımız erkeklere göre acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir. Kızlar erkeklere göre acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,369 puanlık bir etki yapmaktadır. Buna göre kızlar erkeklere göre daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olduğu bulgulanmıştır. Her bir saatlik televizyon izleme acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,048 puanlık bir artış meydana getirmektedir. Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilere göre genel liselerde öğrenim gören öğrenciler acımasız ve tehlikeli dünya algısı konusunda 0,180 puanlık bir etki yapmaktadır. Formüle göre, acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde sırasıyla en etkili faktörler;

cinsiyet/kızlar (0,322), genel lise öğrencileri (0,146) ve son olarak televizyon izleme süresidir (0,133).

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde cinsiyetin oldukça etkili bir değişken olması özellikle kızların erkeklere göre acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde daha etkili olması Türk toplumunda kız çocuklarının ailede daha güvensiz yetiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle geleneksel ailelerde toplumsallaşma sürecinde kız çocukları ötekilerine karşı daha da duyarlı hale getirilmektedir. Bu da ailenin sosyalizasyon sürecinde en etkili bir araç olduğu konusundaki teorik açıklamalarla örtüşmekte olduğunu göstermektedir. Okul da benzer olarak özellikle gençlerde önemli bir toplumsallaşma aracıdır.

Televizyon izlemenin de hem sosyo-demografik değişkenlerin içinde etkili olması televizyonun Yetiştirme kanıtıdır. Gerek Gerbner ve arkadaşlarının Kültürel Göstergeler Projesi içerisinde yürüttükleri araştırmalarda gerekse dünyanın değişik ülkelerindeki Yetiştirme araştırmalarında televizyon izlemenin sosyal gerçeklik üzerinde Yetiştirme etkisi kanıtlanmıştır. Konya'daki lise öğrencileri üzerinde yürütülen bu araştırmada da televizyonun Yetiştirme etkisi hiyerarşik çoklu regresyon analizi yardımıyla kanıtlanmıştır.

4.5.3. Yetiştirme Etkisine İlişkin Lojistik Regresyon Analizi

Araştırma Sorusu 3: Lise öğrencilerinin şiddet içerikli bir suçun mağduru olma düşünceleri (suç korkusu) üzerinde etkili olan faktörler nelerdir? ve etki dereceleri ne şekildedir?

Lise öğrencilerinin şiddet içerikli bir suçun mağduru (suç korkusu) olma düşünceleri üzerinde etkili olan faktörler ve etki derecelerini ortaya koymaya yönelik lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Lojistik regresyon modeline göre, suç korkusu (Y) bağımlı değişken olarak alınmış ve şiddet içerikli bir suçun mağduru ihtimali var mı? sorusuna “hayır, yok” cevabı 0; “evet, var” cevabı ise 1 olarak tanımlanmış, şiddet içerikli bir suçun mağduru olma düşüncesi temel alınmıştır.

Referans kategorisi ise şiddet içerikli bir suçun mağduru olmama düşüncesi olarak belirlenmiştir.

Bağımlı değişkenin kodlanması

<i>Özgün değer</i>	<i>Girilen değer</i>
Hayır, yok	0
Evet, var	1

Modelde bağımsız değişkenler olarak ise;

- *Televizyon izleme süresi* (kategorik değildir)
- *Haber ve tartışma programları izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Spor programları izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Belgesel izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Yerli dizileri izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Yerli ve yabancı filmleri izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Yarışma, müzik ve eğlence programları izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Çizgi filmleri izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Evlilik, kadın ve magazin programları izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme

- *Kurtlar Vadisi dizisini izleme*; hiç izlememe (referans kategorisi), az izleme, çok izleme
- *Okul türü*; Özel Liseler, Anadolu Liseleri ve Sosyal Bilim Lisesi, Genel Liseler ve Mesleki ve Teknik Liseler (referans kategorisi)
- *Cinsiyet*; kız öğrenciler ve erkek öğrenciler (referans kategorisi)
- *Yaş*; 15–17 yaş aralığı ve 18–20 yaş aralığı (referans kategorisi)
- *Gelir*; 1600 TL ve altı (düşük gelir) ve 1700 TL ve üstü (referans kategorisi) olarak belirlenmiştir.

Tablo 63'te gösterildiği üzere, suç korkusu duyma üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p < ,05$). Aynı zamanda model açıklanabilir varyansın % 16,4'ünü açıklamaktadır. Bu da modelin açıklama gücünün orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Cox&Snell $R^2=0,119$ ve Nagelkerke $R^2=0,164$).

Tablo 63: Lojistik Regresyon İçin Modelin Omnibus Testi

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		<i>Ki-kare</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Step 1	Step	77,391	37	,000
	Block	77,391	37	,000
	<i>Model</i>	77,391	37	,000

Araştırmadaki Lojistik regresyon analizinde gözlemlenen değerler ile modelle tahmin edilen değerler arasında fark çıkmamıştır ($p > ,05$). Bu da lojistik regresyon modelinin tahmininin doğru olduğunu göstermektedir. Kurulan modelle % 67,3 oranında doğru tahmin yapılmıştır (bkz. Tablo 64).

Tablo 64: Lojistik Regresyon İçin Sınıflandırma Tablosu

Gözlenen		Beklenen		
		Suç korkusu		Düzeltilmiş yüzde
		Hayır, yok	Evet, var	
Suç korkusu	Hayır, yok	339	53	86,5
	Evet, var	146	71	32,7
Genel yüzde				67,3

Tablo 65: Lojistik Regresyon Denklemindeki Değişkenler

Bağımsız değişkenler	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95.0% C.I. for EXP(B)	
							En düşük	En yüksek
1- TV izleme	,198	,064	9,634	1	,002	1,219	1,076	1,381
2- Kurtlar Vadisi			9,738	2	,008			
Az	,792	,254	9,715	1	,002	2,208	1,342	3,633
Çok	,588	,274	4,591	1	,032	1,800	1,051	3,083
3- Cinsiyet (kız)	-,517	,243	4,526	1	,033	,596	,370	,960
Sabit	-3,177	1,321	5,786	1	,016	,042		

Suç korkusu üzerinde etkili olan faktörleri ortaya koyma amacıyla oluşturulan bağımsız değişkenlerden bazılarının anlamlılık düzeyi düşük çıktığı için lojistik regresyon modeli denkleminde çıkarılmışlardır. Suç korkusu duyup duymamada *Haber programlarını izleme; Spor programları izleme; Belgesel izleme, Yerli dizileri izleme; Yerli ve yabancı filmleri izleme; Spor programları izleme; Belgesel izleme; Yerli dizileri izleme; Yerli ve yabancı filmleri izleme;*, *Yarışma, müzik ve eğlence programları izleme; Çizgi filmleri izleme; Evlilik, kadın ve magazin programları*

izleme; Okul türü; Yaş ve Gelir düzeyi değişkenleri anlamsız çıktığı ($p>,05$ olduğu için) için denkleme konulmamıştır.

Suç korkusu üzerinde etkili olan faktörlerse *televizyon izleme süresi, Kurtlar Vadisi dizisi izleme ve cinsiyet* şeklinde olmuştur.

Televizyon izleme süresi suç korkusunu etkilemektedir. Televizyon izleme süresi arttıkça lise öğrencilerinin suç korkusu duyma olasılığı artmaktadır. Televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusu duyma olasılığı % 21,9 oranında artmaktadır²¹. Buna göre araştırmanın 13. hipotezi olan “*televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusu olasılığı artmaktadır*” şeklindeki hipotez kabul edilmiştir.

Kurtlar Vadisi dizisini izlemek suç korkusu olasılığını arttırmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre az izleyenlerin suç korkusu duyma olasılığı artmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre az izleyenlerin suç korkusu olasılığı % 80 artmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre çok izleyenlerin de suç korkusu olasılığı artmaktadır. Hiç izlemeyenlere göre çok izleyenlerin suç korkusu olasılığı %120,8 artmaktadır. Buna göre de araştırmanın 14. hipotezi olan “*şiddet yoğun bir televizyon programı (Kurtlar Vadisi dizisi) izleme suç korkusu olasılığını artırmaktadır*” hipotezi kabul edilmiştir.

Cinsiyet de suç korkusu üzerinde etkili bir diğer faktördür. Kızların erkeklere göre suç korkusu olasılığı daha düşüktür. Erkeklere göre kızların suç korkusu olasılığı % 40,4 oranında azalmaktadır.

Böylece lise öğrencilerinin suç korkusu (ya da bir suçun mağduru olma korkusu) üzerinde televizyon izleme, şiddet içeriği yoğun bir televizyon dizisini izleme ve cinsiyet etkili birer faktördürler. Televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusu artmakta; Kurtlar Vadisi dizisini çok izleme, diziyi hiç izlememeye göre ve erkeklerin kızlara göre suç korkusu olasılığı artmaktadır.

²¹ $[Exp(B)-1] \times 100$ formülüyle elde edilmiştir.

4.6. Araştırma Bulgularının Özeti

4.6.1. Genel Bulguların Özeti

Konya İl Merkezindeki 8 Ortaöğretim Okulunda yaşları 14 ile 20 arasında değişen 289 kız ve 351 erkek toplam 640 lise öğrencisi üzerine uygulanan saha araştırmasında;

Televizyon İzleme Eğilimleri

Araştırmaya katılan Lise öğrencilerinin tamamının evinde en az bir adet televizyon, yarısından fazlasının da evinde en az iki televizyon bulunduğu; öğrencilerin ortalama televizyon izleme süresi yaklaşık üç saattir. Erkek öğrencilerin, kızlardan daha çok televizyon izledikleri; üst yaş grubundakilerin (18–20) alt yaş grubundakilerden (14–17) daha çok televizyon izledikleri; Genel Liselerdeki ve Mesleki ve Teknik Liselerdeki öğrencilerin, Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerindeki ve Özel Liselerdeki öğrencilerden daha çok televizyon izledikleri;

Katılımcıların çoğunluğunun, *Ana Yayın Kuşağı* (Prime-time) denilen 19–24 saatleri arasındaki zaman diliminde televizyon izlediği; en çok *Komedi, Yarışma, Müzik ve Eğlence Programlarının, Yerli Dizilerin* izlendiği; *Evlilik, Kadın ve Magazin Programları* ve *Çizgi Filmlerin* ise en az izlediği televizyon program türleri olmuştur. Lise öğrencilerinin en çok tercih ettikleri televizyon program içerikleri ise sırasıyla komedi ve mizah içerikli türler; şiddet, aksiyon ve macera içerikli türler ve aşk, duygusallık ve aile içerikli türlerdir. Ankete katılan öğrenciler en çok Kurtlar Vadisi pusu, geniş aile ve arka sıradakiler dizileri tercih edilmiştir. Kurtlar Vadisi Pusu dizisi, Lise öğrencilerinin neredeyse üçte ikisi tarafından izlendiği,

Acımasız ve Tehlikeli Dünya Algısı İle İlgili Karşılaştırmalı Bulgular

- Araştırmaya katılan kızların, erkek öğrencilerden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli buldukları;
- Üst yaş grubu lise öğrencilerinin, alt yaş grubu lise öğrencilerinden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli buldukları (yaş arttıkça dünyayı acımasız ve tehlikeli bulma artmaktadır);

- Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerin, Anadolu ve Sosyal Bilim Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden daha fazla, Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerden ise daha az dünyayı acımasız ve tehlikeli buldukları; kısacası dünyayı en fazla acımasız ve tehlikeli bulanların, Genel Liselerde okuyan öğrenciler, en azı ise Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde okuyan öğrenciler olduğu;

Suç Korkusu İle İlgili Karşılaştırmalı Tablolar

- Erkeklerin, kızlardan daha fazla suç korkusuna (şiddet içerikli bir suçun mağduru olma korkusuna) sahip olduğu;
- Üst yaş grubundaki lise öğrencilerinin, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla suç korkusuna sahip olduğu (yaş arttıkça suç korkusuna sahip olma arttığı);

Toplumdaki Şiddetin Tahminiyle İlgili Karşılaştırmalı Tablolar

- Kızların, erkeklerden toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin ettikleri;
- Üst yaş grubundaki lise öğrencilerinin, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin ettikleri ve lise öğrencilerinin yaşı arttıkça toplumdaki şiddeti olduğundan daha fazla gösterme oranının arttığı;
- Toplumdaki şiddeti olduğundan çok daha fazla tahmin eden en büyük grup Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktayken, Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin en düşük grubu oluşturduğu bulgulanmıştır.

Toplumdaki Suçlu Sayısının Tahminiyle İlgili Karşılaştırmalı Tablolar

- Kızlar, erkeklerden daha fazla toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir.
- Üst yaş grubundaki lise öğrencileri, alt yaş grubundaki lise öğrencilerinden daha fazla toplumdaki suçlu oranını olduğundan çok daha fazla tahmin etmişlerdir. Fakat aradaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

- Aile gelirleri 1700 TL ve üzeri gelire sahip lise öğrencilerinin % 6,4'ü toplumdaki suçlu oranını gerçek oranlarıyla tahmin etmekteyken, % 56,7'si olduğundan çok daha fazla tahmin etmektedirler.

- Genel Liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 5,1'i toplumdaki suçlu oranını gerçek oranıyla tahmin ederken, % 61,9'u ise olduğundan çok daha fazla (aşırı) tahmin etmişlerdir.

4.6.2. Hipotez Testlerinin Özeti

Birinci hipotez için;

Televizyonu çok izleyenlerin, televizyonu az izleyenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olduğu bulgulanmış ve böylece araştırmanın 1. hipotezi olan “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir*” hipotezi kabul edilmiştir.

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak cinsiyet değişkenini dâhil edildiğinde ise; kız öğrencilerin az ve çok televizyon izleyenlerinin acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > ,05$). Fakat erkek öğrencilerinin ise az ve çok televizyon izleyenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < ,05$). Televizyon izleme, kızlarda Yetiştirme etkisi göstermemiş, erkeklerde ise Yetiştirme etkisi göstermiştir.

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak yaş değişkeni dâhil edildiğinde ise; televizyon izleme hem alt yaş grubunda hem de üst yaş grubunda Yetiştirme etkisi göstermemiştir.

Televizyonu az ve çok izleyenlerin acımasız ve tehlikeli dünya algısına ilişkin fark konusunda kontrol grubu olarak gelir değişkeni dâhil edildiğinde ise 1600 TL ve altı gelir grubuna ait lise öğrencilerinin, televizyonu az ve çok izleme süresi bakımından acımasız ve tehlikeli dünya algısı karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < ,05$). Aile gelirleri 1700 TL ve

üstü gelire sahip lise öğrencilerinin, televizyonu az ve çok izleme bakımından karşılaştırıldığında ise acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$). Aile gelirleri alt gelir grubuna sahip öğrencilerin televizyonu çok izleyenleri, az izleyenlerinden daha fazla dünyayı acımasız ve tehlikeli bulmaktadırlar.

İkinci hipotez için;

Kurtlar Vadisi dizisi izleme davranışları, acımasız ve tehlikeli dünya algılaması bakımından anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p<,05$). Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler, acımasız ve tehlikeli dünya algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Televizyonu çok seyredenler, hiç izlemeyenlere göre daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algılamasına sahiptir. Buna göre, çalışmanın 2. hipotezi olan *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir”* hipotezi kabul edilmiştir.

Üçüncü hipotez için;

Televizyonu az ve çok izleyenlerin şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>,05$). Böylece 3. hipotez olan *“televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlerden daha fazla yaşamında şiddeti en önemli araç olarak görür”* hipotezi reddedilmiştir.

Dördüncü hipotez için;

Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenler, az izleyenler ve çok izleyenler ile *“şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görme”* arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark/ilişki vardır ($p<,05$). Söz konusu diziyi hiç izlemeyenler, % 7 oranında şiddeti sorunların çözümünde en önemli araç olarak görürken, az izleyenler % 15,7 oranında ve çok izleyenler ise % 24,6 oranında şiddeti sorunların çözümünde önemli bir araç olarak değerlendirmişlerdir. Böylece araştırmanın 4. hipotezi olan *“Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla yaşamında şiddeti en önemli araç olarak görür”* şeklindeki hipotez kabul edilmiştir.

Beşinci hipotez için;

Televizyonu az izleyenler ve çok izleyenler ile şiddet içerikli bir suça maruz kalma korkusu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ($p<,05$) olduğu için 5. hipotez olan “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir*” biçimindeki hipotez kabul edilmiştir. Televizyonu az izleyenler, şiddet içerikli bir suça maruz kalma ihtimalini % 29 oranında değerlendirirken, çok izleyenler, % 41,7 oranında şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimali olduğunu değerlendirmektedirler. Böylece televizyonu çok izleyenler, az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahip olduğu görülmektedir.

Altıncı hipotez için;

Kurtlar Vadisi dizisini izleme ile suç korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p<,05$) olduğundan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretemeyenler ve az seyredenlerden daha fazla suç korkusuna sahiptir*” şeklindeki çalışmanın 6. hipotezi kabul edilmiştir. Kurtlar Vadisi dizisini hiç seyretemeyenler % 21,8 oranında suç korkusuna sahipken, az seyredenler % 39,7 oranında şiddet içerikli bir suça maruz kalma ihtimali olduğunu, çok seyredenler ise % 42,6 oranında suç korkusuna sahip olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuca göre, suç korkusuna en çok sahip olanlar, Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler olduğu görülmektedir.

Yedinci hipotez için;

Televizyon izleme süresi ile toplumdaki ağır şiddetin tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu için ($p<,05$) araştırmanın “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar*” şeklindeki 7. hipotezi kabul edilmiştir. Televizyonu çok izleyenler (% 71,7) az izleyenlere (% 57,6) göre toplumdaki ağır şiddetin oranını daha fazla tahmin etmişlerdir. Toplumdaki şiddetin gerçek oranına yakın olan oranı (% 2’den az) televizyonu az izleyenler, çok izleyenlerden daha çok tahmin etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, televizyonu çok izlemek gerçek dünyanın değil televizyon dünyasının cevabını vermeye neden olmaktadır.

Sekizinci hipotez için;

Kurtlar Vadisi dizisini izleme sıklığı ile toplumdaki suç oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığından ($p>,05$) çalışmanın 8. hipotezi olan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki şiddeti daha fazla algılar*” hipotezi reddedilmiştir.

Dokuzuncu hipotez için;

Televizyon izleme süresi ile toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu için ($p<,05$) araştırmanın “*televizyonu çok izleyenler televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar*” şeklindeki 9. hipotezi kabul edilmiştir.

Onuncu hipotez için;

Kurtlar Vadisi dizisini izleme sıklığı ile toplumdaki suçlu oranının tahmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığından ($p>,05$) çalışmanın 10. hipotezi olan “*Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenler hiç seyretmeyenler ve az seyredenlere göre toplumdaki suçlu sayısını daha fazla algılar*” hipotezi reddedilmiştir.

Onbirinci ve Onikinci hipotezler için Çoklu Regresyon Sonuçları

Acımasız ve tehlikeli dünya algısını etki eden faktörleri ortaya koymak ve acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde televizyon izlemenin etkisini ölçmek üzere kurulan dokuzuncu, onbirinci, onikinci ve onüçüncü hipotezlerin testi için hiyerarşik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi için araştırmanın bağımlı değişkeni acımasız ve tehlikeli dünya algısı ve bağımsız değişkenler de aşamalı olarak ilk başta televizyon izleme süresi; sonra tür etkisini ölçmeye yönelik, haber programları; spor programları; eğlence programları; yerli diziler; yerli ve yabancı filmler; kadın ve evlilik programları; çizgi filmler; şiddet içerikli film ve diziler ve son olarak da yoğun şiddet gösteriminin bulunduğu Kurtlar Vadisi dizisinin az ve çok izlenme durumu ve üçüncü aşama olarak da sosyo-demografik değişkenleri regresyon modeline dâhil edilmiştir.

Hipotezleri test etmek üzere oluşturulan hiyerarşik çoklu regresyon modelleri genel olarak anlamlıdır. Ayrıca model 1, model 2 ve model 3 *F değişimi* $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Yetiştirme etkisini ortaya koymak üzere kullanılan regresyon analizi bulguları, kurulan regresyon modellerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre; televizyon izleme süresi; spor programlarını çok izleyeme (hiç izlememeye göre); Kurtlar Vadisi dizisini çok izleyeme (hiç izlememeye göre); kızlar (erkeklerle göre); Anadolu ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğrenim görme (Meslek Liselerinde öğrenim görmeye göre); Genel Liselerde öğrenim görme (Meslek Liselerinde öğrenim görmeye göre); acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan faktörlerdir.

Televizyon izleme süresiyle acımasız ve tehlikeli dünya sendromu arasında düşük düzeyde doğrusal bir ilişki vardır ve televizyon izleme süresi, acımasız ve tehlikeli dünya algısını etkileyen önemli bir faktördür. Buna göre *“Televizyon izleme süresi arttıkça acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahip olma artmaktadır”* hipotezi (Hipotez 11) doğrulanmıştır.

Televizyon izleme süresi arttıkça, spor programlarına çok fazla maruz kaldıkça ve şiddet içerikli Kurtlar Vadisi dizisini çok seyrettikçe araştırmamıza konu olan lise öğrencileri dünyanın tehlikelerle ve acımasız olduğu algısına sahip olmaktadır. Dolayısıyla 12. hipotezimiz olan *“Şiddet içerikli televizyon programlarına çok fazla maruz kalanlar daha fazla acımasız ve tehlikeli dünya algısına sahiptir”* hipotez kabul edilmiştir.

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde etkili olan faktörleri test ettiğimiz regresyon analizinin üçüncü aşamasında acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde televizyon izleme süresi; Anadolu, fen ve sosyal bilimler liselerinde okuyan öğrencilere göre genel liselerde okuyan öğrenciler; cinsiyet değişkenleri etkili birer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet faktörü diğer faktörlerden daha da önemli bir etki gösterdiği de görülmektedir. Televizyon izleme süresi yine üçüncü aşamada da etkili bir faktördür. Kızlar referans kategorisi olarak aldığımız erkeklerle göre acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir.

Kızlar erkeklere göre acımasız ve tehlikeli dünya algısını 0,369 puanlık bir etki yapmaktadır.

Onüçüncü ve Ondördüncü hipotezler için Lojistik Regresyon Sonuçları

Lise öğrencilerinin şiddet içerikli bir suçun mağduru (suç korkusu) olma düşünceleri üzerinde etkili olan faktörler ve etki derecelerini ortaya koymaya yönelik lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Suç korkusu duyma üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p < 0,05$).

Suç korkusu üzerinde etkili olan faktörlerse *televizyon izleme süresi*, *Kurtlar Vadisi dizisi izleme* ve *cinsiyet* şeklinde olmuştur. Televizyon izleme süresi suç korkusunu etkilemektedir. Televizyon izleme süresi arttıkça lise öğrencilerinin suç korkusu duyma olasılığı artmaktadır. Televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusu duyma olasılığı % 21,9 oranında artmaktadır. Buna göre araştırmanın 13. hipotezi olan “*televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusu olasılığı artmaktadır*” şeklindeki hipotez kabul edilmiştir.

Kurtlar Vadisi dizisini izlemek suç korkusu olasılığını arttırmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre az izleyenlerin suç korkusu duyma olasılığı artmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre az izleyenlerin suç korkusu olasılığı % 80 artmaktadır. Kurtlar Vadisi dizisini hiç izlemeyenlere göre çok izleyenlerin de suç korkusu olasılığı artmaktadır. Hiç izlemeyenlere göre çok izleyenlerin suç korkusu olasılığı % 120,8 artmaktadır. Buna göre de araştırmanın 14. hipotezi olan “*şiddet yoğun bir televizyon programı (Kurtlar Vadisi dizisi) izleme suç korkusu olasılığını artırmaktadır*” hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Televizyon programlarındaki şiddetin Ortaöğretim öğrencileri üzerindeki Yetiştirme etkisini Yetiştirme Kuramı açısından ortaya koymaya yönelik yürütülen bu araştırmada, başta sorduğumuz üç soruya cevap aranmıştır. Buna göre; televizyonu çok izleyenlerin, televizyonu az izleyenlerden dünyayı daha fazla acımasız ve tehlikeli bulduğu; şiddet içeriği yoğun bir televizyon dizisi olan Kurtlar Vadisi (Pusu) dizisini çok izleyenlerin, hiç izlemeyenlere göre dünyayı daha fazla acımasız ve tehlikeli bulduğu; televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlerden daha fazla suç korkusuna sahip olduğu; Kurtlar Vadisi dizisini çok seyredenlerin, hiç seyretmeyenler ve az seyredenlerden daha fazla suç korkusuna sahip olduğu; televizyonu çok izleyenlerin, televizyonu az izleyenlere göre toplumdaki şiddeti ve toplumdaki suçlu sayısını daha çok tahmin ettiği tespit edilmiştir.

Acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde televizyon izleme süresi; okul türü ve cinsiyet değişkenleri etkili birer faktör olduğu; acımasız ve tehlikeli dünya algısı üzerinde en etkili faktörün cinsiyet, sonra televizyon izleme süresi ve en son okul türü olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca televizyon izleme süresi artıkça dünyayı acımasız ve tehlikeli olarak algılamının arttığı; spor programlarını ve şiddet içerikli televizyon dizisi olan Kurtlar Vadisi dizisini çok izlemenin dünyayı acımasız ve tehlikeli olarak görmeyi artırdığı tespit edilmiştir.

Suç korkusu ya da kendini bir suçun mağduru olma korkusu üzerinde etkili olan faktörlerinse televizyon izleme süresi, Kurtlar Vadisi dizisini çok izleme ve cinsiyet olduğu ve böylece televizyon izleme süresi arttıkça suç korkusunun arttığı; Kurtlar Vadisi dizisini çok izlemenin suç korkusunu artırdığı bulgulanmıştır.

Televizyona çok maruz kalmanın ve televizyon programlarındaki şiddetin, Konya İl Merkezindeki Ortaöğretim okullarında öğrenim gören gençler üzerinde büyük oranda Yetiştirme etkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Televizyonu ve şiddet içerikli televizyon programlarına çok maruz kalan gençlerin, dünyayı daha fazla

acımasız ve tehlikeli buldukları; şiddeti, sorunların çözümünde önemli bir araç gördükleri, daha fazla suç korkusuna sahip oldukları ya da daha fazla biçimde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma korkusuna sahip oldukları, toplumdaki şiddet oranını ve toplumdaki suçlu oranını toplumdaki gerçek verilerden daha çok biçimde algıladıkları bulgularına ulaşmıştır.

Türkiye’de televizyonun gençlerin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamaya devam ettiği görülmektedir. Özellikle öğrenim gören gençler açısından düşündüğümüzde, gençlerin neredeyse okulda geçirdikleri süre kadar televizyona vakit ayırdıkları görülmekte; adeta televizyonla büyüyen gençler, televizyonla yetişmeye devam etmektedirler. Televizyon programlarındeki içeriklerin önemli bir bölümünün şiddet yüklü dersler ve imgeler taşıdıkları düşünüldüğünde ve üstelik gençlerin genelde şiddet içerikli televizyon program türlerini daha çok tercih ettikleri düşünüldüğünde yürütülen bu araştırmada da bulgulandığı gibi televizyon dünyasından yansıyan derslerden ve imgelerden etkilenmemeleri düşünülemez. Televizyon şiddet yüklü hikâyelerini anlatmaya devam etmekte ve alıcı da bulmakta ya da alıcı bulunduğu iddia edilmektedir.

Bu durumda akıl ve zihin sağlığının önemli olduğu hatta devlet politikası teminatında olan gençlerin hem de eğitim ve öğrenim gören gençlerin televizyona, televizyon şiddetine maruz bırakılması sosyal devlet ilkesi gereğince sorgulanması ve acilen tedbir alınması gerekmektedir. Alınacak tedbirlerle ilgili medyaya; Milli Eğitim Bakanlığı, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, RTÜK gibi devletin ilgili kurumlarına; sivil toplum örgütlerine; eğitimcilere ve ailelere önemli sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKLAR

- Adak, Nurşen (2004). “Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet”, *Bilig*, Yaz / 2004, Sayı: 30.
- Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (2011). *2010 Yılı Sabıkalı Sayısı*, Ankara.
- Akan, Vildan (2003). “Birey ve Toplum”, *Sosyolojiye Giriş*, Editör: İhsan Sezal, Martı Yayınları, İstanbul.
- Allison, Paul David (1999). *Multiple Regression: A Primer Pine Forge Press Series in Research Methods and Statistics*, Sage Publications, Inc.
- Ayrancı, Ü., Köşgeroğlu, N. ve Günay, Y. (2004). “Televizyonda Çocukların En Çok Seyrettikleri Saatlerde Gösterilen Filmlerdeki Şiddet Düzeyi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5 (3).
- Aziz, Aysel (1982). *Toplumsallaşma ve Kitle İletişimi*, A.Ü. B.Y.Y.O. Yayınları, Ankara.
- Ball-Rokeach, Sandra ve DeFleur, M. L. (1976). “A Dependency Model of Mass-Media Effects”, *Communication Research*, Cilt.3, No.1.
- Bandura, Albert ve Walters, R. H. (1963). *Social Learning And Personality Development*, Holt, Rinehart ve Winston, New York.
- Barrat, David (1990). *Media Sociology*, Routledge, London and New York.
- Batmaz, Veysel (1986). *Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Batmaz, Veysel ve Asu Aksoy (1995). *Türkiye’de Televizyon ve Aile*, Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Bauman, Zygmunt (1998). *Sosyolojik Düşünmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berger, Arthur Asa (1991). “Bir Terör Aygıtı Olarak Televizyon: Kuramsal Bir Yaklaşım Denemesi”, *Enformasyon Devrimi Efsanesi*, (Derleyen ve Çeviren: Yusuf Kaplan), Rey Yayıncılık, Kayseri-İstanbul.
- Berger, Peter L. ve Thomas Luckmann (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Bibliography of Publications Relating to Cultivation Analysis and The Cultural IndicatorsProject(2010).
people.umass.edu/mmorgan/CulturalIndicatorsBibliography.pdf
- Bouwman, Harry (1984). “Cultivation Analysis: The Dutch Case”, *Cultural Indicators: An International Symposium*, (ed.: G. Meliscek, K.E. Rosengren, ve J. Stappers), Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna, Austria.
- Bryant, Jennings, Rodney A. Carveth ve Dan Brown (1981). “Television Viewing and Anxiety: An Experimental Examination”, *Journal of Communication*, 31 (1).
- Cangöz, İncilay (1999). *Kitle İletişim Kuramlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Eskişehir.
- Chandler, J. J. ve Bushman, B. J. (2007). “Mean World Syndrome”, *Encyclopedia of Children, Adolescents, and The Media (Cilt: 2)*, (Ed.: J. J. Arnett), Sage Pub., Thousand Oaks, CA.
- Cramer, Duncan ve Dennis Howitt (2004). *The Sage Dictionary of Statistics*, Sage Pub.

- Çelenk, Sevilay (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür: 90'lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Çığ, Ünsal (2006). "George Gerbner", *Kadife Karanlık II: Ayna Şövalyeleri*, (Ed.: Barış Çoban), Su Yayınları, İstanbul.
- Çöloğlu, Defne Özönur (2010). *Televizyon Mesih Mi? Şeytan Mı?: Televizyon ve Şiddet Üzerine...*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Dağ, İhsan vd. (2005). *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri*, (Araştırma Raporu), RTÜK, Ankara.
- Damlapınar, Zülfikar (2008). "Kamusal Söylem, Medyatik Gerçeklik ve Kültürlendirme: *Kurtlar Vadisi*'nin 'İletişimci' İzleyicileri Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk İletişim*, Cilt: 5, Sayı: 3.
- DeFleur, Melvin L. ve Sandra J. Ball-Rokeach (1988). *Theories of Mass Communication*, Longman, New York.
- Doob, Anthony N. ve Glenn E. Macdonald (1979). "Television Viewing and Fear of Victimization: Is the Relationship Causal?", *Journal of Personality and Social Psychology*, 37 (2).
- Erdoğan, İrfan (1998). "Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme", *Kültür ve İletişim*, 1 (2).
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar (2002). *Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Erk, Ankara.
- Erdönmez, Erhan (2009). *The Effect of Media on Citizens' Fear of Crime in Turkey*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of North Texas.
- Esslin, Martin (2001). *Televizyon Çağı: T.V. Beyaz Camın Arkası*, Pınar Yayınları, İstanbul.

- Fejes, Fred (1999). “Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri”, *Medya, İktidar, İdeoloji*, (Derleyen ve Çeviren: Mehmet Küçük), Bilim ve Sanat Yayınları/Ark, Ankara.
- Fichter, Joseph (1994). *Sosyoloji Nedir?* (Çev; Nilgün Çelebi), Atilla Kitabevi, Ankara.
- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Ark Yayınları, Ankara.
- Furedi, Frank (2001). *Korku Kültürü: Risk Almamanın Riskleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gerbner, George (1969). “Toward 'Cultural Indicators': The Analysis of Mass Mediated Message Systems”, *AV Communication Review*, 17 (2).
- Gerbner, George (1994). “George Gerbner on Media Violence”, *Richard D. Heffner ile TV Programı: The Open Mind*, 1/11/1994.
- Gerbner, George (1998). “Cultivation Analysis: An Overview”, *Mass Communication & Society*, 1 (3/4).
- Gerbner, George (1999). “What Do We Know”, *Television and its Viewers Cultivation Theory and Research* önsözü, (J. Shanahan ve M. Morgan), Cambridge University Press.
- Gerbner, George (2005). “Kitle İletişim Araçları ve İletişim Kuramı”, *Kitle İletişim Kuramları*, (Derleyen: Erol Mutlu), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Gerbner, George vd. (1977). “TV Violence Profile No. 8: The Highlights”, *Journal of Communication*, 27 (2).
- Gerbner, George vd. (1978). “Cultural Indicators: Violence Profile No. 9”, *Journal of Communication*, 28 (3).
- Gerbner, George vd. (1979). “The Demonstration of Power: Violence Profile No: 10”, *Journal of Communication*, 29 (3).

- Gerbner, George vd. (1980). "The Mainstreaming of America: Violence Profile No:11", *Journal of Communication*, 30 (3).
- Gerbner, George vd. (1982). "Charting the Mainstream: Television's Contributions to Political Orientations", *Journal of Communication*, 32 (2).
- Gerbner, George vd. (1984). "Political Correlates of Television Viewing", *Public Opinion Quarterly*, 48 (1).
- Gerbner, George vd. (1986). "Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process", *Perspectives on Media Effects*, (Ed.: Jennings Bryant ve Dolf Zillmann), Lawrence Erlbaum.
- Gerbner, George vd. (2002). "Growing up with Television: The Cultivation Perspective", *Media Effects: Advances in Theory and Research*, (Ed. Jennings Bryant ve Dolf Zillmann), Lawrence Erlbaum.
- Gerbner, George ve Lary Gross (1976). "Living with Television: The Violence Profile", *Journal of Communication*, 26 (2).
- Gerbner, George, Morgan, Michael ve Nancy Signorielli (1997). "The Scary World of Media Violence", *Gerbner Series: Media Education Foundation Study Guide*, Media Education Foundation, www.mediaed.org.
- Görmez, Kemal vd. (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Grabe, Maria Elizabeth ve Dan Drew (2007). "Crime Cultivation: Comparisons Across Media Genres and Channels", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 51 (1).
- Gunter, Barrie (1994). "The Question of Media Violence", *Media Effects: Advanced in Theory and Research*, (Ed.: Jennings Bryant ve Dolf Zillman), Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Halloran, James D. (1974). "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri", *Televizyonun Etkileri*, (Der.: Halloran, Masson, Brown & McQuail), İstanbul Reklam Yayınları, İstanbul.
- Halloran, James D. (1983). "Kitle İletişimi: Şiddetin Belirtisi mi, Yoksa Nedeni mi?" *İletişim ve Toplum Sorunları: Kuram ve Uygulama*, (Yay. Haz.: Oya Tokgöz), UNESCO/Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Hawkins, Robert P., Suzanne Pingree ve Ilya Adler (1987). "Searching for Cognitive Processes in the Cultivation Effect", *Human Communication Research*, 13 (4).
- Heath, Linda ve John Petraitis (1987). "Television Viewing and Fear of Crime: Where is The Mean World?", *Basic and Applied Social Psychology*, 8 (1/2).
- Hetsroni, Amir ve Riva Tukachinsky (2006). "Television-World Estimates, Real-World Estimates, and Television Viewing: A New Scheme for Cultivation", *Journal of Communication*, 56 (1).
- Hirsch, Paul (1980). "The 'Scary World' of the Nonviewer and Other Anomalies; A Reanalysis of Gerbner et al.'s Findings of Cultivation Analysis", *Communication Research*, 7 (4).
- Hirsch, Paul (1981). "On Not Learning from One's Own Mistakes: A Reanalysis of Gerbner, et al.'s Findings on Cultivation Analysis, Pt. II", *Communication Research*, 8 (1).
- Huesmann, L. R. ve Miller, L. (1994). "Long Term Effects of Repeated Exposure to Media Violence in Childhood", *Aggressive Behavior: Current Perspective*, (Ed. L. R. Huesmann), Plenum Pres, New York.
- Hughes, Michael (1980). "The Fruits of Cultivation Analysis: A Re-examination of the Effects of Television Watching on Fear of Victimization, Alienation, and the Approval of Violence", *Public Opinion Quarterly*, 44 (3).

- Huston, Aletha C. vd. (1992). *Big World, Small Screen: The Role Of Television in American Society*, University of Nebraska Pres, Lincoln and London.
- İçli, Tülin Günşen (2003). “Çocuk, Şiddet, Suç ve Medya”, *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri (Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu, 23 Mart 2002 Ankara)*, RTÜK Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- İnal, Ayşe (2003). “Medyanın “Etkisi” Sorunsalına Başka Bir Bakış”, *Medya ve Toplum, Habercinin El Kitabı Dizisi*, (Der.: Seveda Alankuş), IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Jack M. McLeod ve Bryon Reeves (2003). “Medya Etkilerinin Doğası Üzerine”, *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- Jack M. McLeod, Gerald M. Kosicki ve Zhongdang Pan (2003). “Medya Etkilerinin Anlaşılması ve Yanlış Anlaşılması”, *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- Jensen, Klaus Bruhn ve Karl Erik Rosengren (2005). “İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek”, *Medya ve İzleyici*, (Der. ve Çev.: Şahinde Yavuz), Vadi Yayınları, Ankara.
- Kalender, Ahmet (2005). *Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kang, J., S. Andersen ve M. Pfau (1996). “Television Viewing and Perception of Social Reality Among Native American Adolescents”, *Intercultural Communication Studies VI*: 1.
- Kapoor, S., J.G. Kang, W. Kim ve K. Kim (1994). “Televised Violence and Viewers' Perceptions of Social Reality: The Korean Case”, *Communication Research Reports*, 11 (2).

- Kepplinger, Hans Mathias (2003a). “Etki Kavramının Sınırları”, *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- Kepplinger, Hans Mathias (2003b). “İletişim Araştırmalarında Paradigma Değişmesi”, *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- Kolbeins, Gudbjörg Hildur (2004). “The Non-finding of the Cultivation Effect in Iceland”, *NORDICOM Review*, 25 (1/2).
- Lang, Kurt (2005). “İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişmesi”, *Kitle İletişim Kuramları*, (Derleyen: Erol Mutlu), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Lull, James (2001). *Medya İletişim Kültürü*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınları, İstanbul.
- Mattelart, Armand ve Michele Mattelart (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- McDonald, Daniel G. (2004), “Twentieth-Century Media Effects Research”, *The Sage Handbook of Media Studies*, (Ed.: John D. H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger, Ellen Wartella), Sage Pub., Thousand Oaks, London, New Delhi.
- McLeod, Jack M., Gerald M. Kosicki ve Zhongdang Pan (2003). “Medya Etkilerinin Anlaşılması ve Yanlış Anlaşılması”, *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- McQuail, Denis (1983). “Kitle İletişim Araçlarının Etkileri”, *Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar*, (Der.: Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya), Savaş Yayınevi, Ankara.
- McQuail, Denis (1994). *Kitle İletişim Kuramı (Giriş)*, (Çev.: A.H. Yüksel), Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir.

- McQuail, Denis (1997). *Audience Analysis*, Sage Publications, Thousand Oaks London New Delhi.
- McQuail, Denis (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*, Sage Publications, London
- McQuail, Denis ve Sven Windahl (1997). *Kitle İletişim Modelleri*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Merten, Klaus (2003). "Medya Etki Araştırmalarının Buluntuları. Baskın Paradigmanın Varsayımlarının Eleştirilmesi", *Medya Etki Araştırmaları*, (Der. ve Çev.: Murat S. Çebi), Alternatif Yayınları, Ankara.
- Mierlo, Jan Van Jan ve Van Den Bulck (2004). "Benchmarking The Cultivation Approach to Video Game Effects: A Comparison of The Correlates of TV Viewing and Game Play", *Journal of Adolescence*, 27.
- Morgan, Michael (1982). "Television and Adolescent's Sex-Role Stereotypes: A Longitudinal Study", *Journal of Personality and Social Psychology*, 43 (5).
- Morgan, Michael (2002). "Violence and Effects Research", *Television Studies*, (Ed.: T. Miller), British Film Institute, London.
- Morgan, Michael (2007). "Cultivation Theory", *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media*, (Ed.: Jeffrey Jensen Arnett), Sage Publications, Thousand Oaks.
- Morgan, Michael (2008). "Cultivation Theory", *International Encyclopedia of Communication*, (Ed.: Wolfgang Donsbach), Blackwell Publications/ International Communication Association.
- Morgan, Michael ve James Shanahan (1992a). "Comparative Cultivation Analysis: Television and Adolescents in Argentina and Taiwan", *Mass Media Effects Across Cultures*, (Ed.: Felipe Korzony ve Stella Ting-Toomey), Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.

- Morgan, Michael ve James Shanahan (1992b). "Television Viewing and Voting 1975–1989", *Electoral Studies*, 11 (1).
- Morgan, Michael ve James Shanahan (2010). "The State of Cultivation", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54 (2).
- Morgan, Michael ve Larry Gross (1980). "Television Viewing, IQ, and Academic Achievement". *Journal of Broadcasting*, 24 (2).
- Morgan, Michael ve Nancy Signorielli (1990). *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, Sage Publications, Thousand Oaks.
- Mutlu, Erol (1991). *Televizyonu Anlamak*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Mutlu, Erol (1999). *Televizyon ve Toplum*, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Nalçaoğlu, Halil (2003). "Medya ve Toplum İlişisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve", *Medya ve Toplum, Habercinin El Kitabı Dizisi*, (Der.: Seveda Alankuş), IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1983). "The Effect of Media on Media Effects Research", *Journal of Communication*, 33, (3).
- Ogles, Robert M. ve C. Hoffner (1987). "Film Violence and Perceptions of Crime: The Cultivation Effect", *Communication Yearbook 10*, (Ed.: M.L. McLaughlin), Sage, Beverly Hills.
- Özer, Ömer (2003). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, Ömer (2004). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Özer, Ömer (2005a). “Televizyonun Yetiştirme Rolü: Ankara Çevik Kuvvet Örneği”, *İletişim*, Sayı: 20.
- Özer, Ömer (2005b). “Yetiştirme Kuramı: Televizyonla Yaşamın İdeolojik Kültürel Sonuçlarına Yönelik Yapılan Araştırma”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, No: 1, Eskişehir.
- Özer, Ömer (2005c). “Yetiştirme Kuramının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi: Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma”, *Kültür ve İletişim*, 8 (1).
- Özer, Ömer (2006). “Televizyonun Şiddet Özelinde Bilin Altına yaptığı Etkiyeye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma”, *I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı*, Marmara İletişim Fakültesi, İstanbul.
- Özer, Ömer (2007). *Medya Şiddet Toplum*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özer, Ömer ve Svetlana Geresimova (2010). “Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Yetiştirme Rolüne İlişkin Türkiye ve Rusya’da Yapılan Araştırma”, *Medyada Şiddet Kültürü*, (Ed.: Ömer Özer), Literatürk, Konya.
- Pallant, Julie (2007). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SSPS for Windows*, Open University Pres, McGraw-Hill House, Berkshire, England.
- Perry, Stephen D., Carrier, Rebecca, Lee, Kevin C. ve Jong G. Kang (2003). “Media (Side) Effects”, *Communication Theories For Everyday Life*, (Ed.: John R. Baldwin, Stephen D. Perry, Mary Anne Moffitt), Pearson Education, Boston, N.Y.
- Perse, Elizabeth (2001). *Media Effects and Society*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.
- Perse, Elizabeth M., Douglas Ferguson, and Douglas McLeod (1994). “Cultivation in the Newer Media Environment”, *Communication Research*, 21.

- Pingree, Suzanne ve Robert P. Hawkins (1981). "U.S. Programs on Australian Television: The Cultivation Effect", *Journal of Communication*, 31 (1).
- Postman, Neil (2004). *Televizyon: Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Potter, W. James (1991). "The Relationship Between First- and Second- Order Measures of Cultivation", *Human Communication Research*, 18 (1).
- Potter, W. James (1993). "Cultivation Theory and Research: A Conceptual Critique", *Human Communication Research*, 19, (4).
- Potter, W. James (1994). "A Methodological Critique of Cultivation Research", *Journalism Monographs*, 147.
- Potter, W. James (1999). *On Media Violence*, Sage Publications, London.
- Roberts, Churchill L. (1985). "The Cultivation Effects of Television Violence: Further Testing", *The Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication*'da sunulan tebliğ metni, Memphis.
- Romer, D., Jamieson, K. H., ve Aday, S. (2003). "Television News and The Cultivation of Fear of Crime", *Journal of Communication*, 53 (1).
- Rosengren, K.E, Johnson-Smaragdi ve Sonesson, I. (1994). "For Better and For Worse: Effects Studies and Beyond", *Media Effects and Beyond*, (Ed.: K.E. Rosengren), Routledge.
- Rossmann, Constanze ve Hans-Bernd Brosius (2004). "The Problem of Causality in Cultivation Research", *Communications*, 29.
- Rothschild, Nancy (1984). "Small Group Affiliation as a Mediating Factor in the Cultivation Process", *Cultural Indicators: An International Symposium*, (Ed.: G. Melischek, K.E. Rosengren ve J. Stappers), Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna, Austria.

- RTÜK (2009). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2*, RTÜK, Ankara.
- Salmi, V., M. Smolej ve J. Kivivuori (2007). "Crime Victimization, Exposure to Crime News and Social Trust Among Adolescents", *Young*, 15.
- Sargın, Sevil ve Kadir Temurçin (2009). *Türkiye'nin Suç Coğrafyası: Şehir Asayiş Suçları*, Beyaz Kalem Yayınları, Ankara.
- Shanahan, James (2004). "A Return to Cultural Indicators", *Communications*, 29.
- Shanahan, James ve M. Morgan (1999). *Television and its Viewers: Cultivation Theory and Research*, Cambridge University Press.
- Shanahan, James ve Victoria Jones (1999). "Cultivation and Social Control", *Mass Media, Control and Social Change: A Macrosocial Perspective*, (Ed.: D. Demers ve K. Viswanath), Iowa State Pres.
- Shrum, L. J., ve Valerie D. Bischak (2001). "Mainstreaming, Resonance and Impersonal Impact: Testing Moderators of The Cultivation Effect For Estimates of Crime Risk", *Human Communication Research*, 27 (2).
- Signorielli, Nancy (1989). "Television and Conceptions about Sex-Roles: Maintaining Conventionality and the Status Quo". *Sex Roles*, 21 (5/6).
- Signorielli, Nancy (1990). "Television's Mean and Dangerous World: A Continuation of the Cultural Indicators Perspective", *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, (Ed.: Morgan, Michael ve Nancy Signorielli), Sage Publications.
- Signorielli, Nancy (1991). "Adolescents and Ambivalence Toward Marriage: A Cultivation Analysis", *Youth and Society*, 23 (1).
- Signorielli, Nancy (2005). *Violence in the Media: A Reference Handbook*, ABC Clio inc., Santa Barbara, California.

- Signorielli, Nancy vd. (1995). "Violence on Television: The Cultural Indicator Project", *Journal of Broadcasting & Eletronic Media*, 39 (2).
- Signorielli, Nancy ve Michael Morgan (1990). *Cultivation Analysis: New Directions In Media Effects Research*, Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.
- Signorielli, Nancy ve Michael Morgan (2009). "Cultivation Analysis: Research and Practice", *An Integrated Approach to Communication Theory and Research*, (Ed.: M. Salwen ve D. Stacks), Erlbaum, Hillsdale, NJ.
- Sparks, Glenn G. ve Robert Ogles (1990). "The Difference Between Fear of Victimization and the Possibility of Being Victimized", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 34 (3).
- Şirin, Mustafa Ruhi (2003). "Televizyon, Şiddet İçerikli Haber Öyküleri ve Çocuk", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri (Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu, 23 Mart 2002 Ankara)*, RTÜK Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Thompson, John B. (2008). *Medya ve Modernite*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Trend, David (2008). *Medyada Şiddet Efsanesi: Eleştirel Bir Giriş*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tudor, Andrew (2005). "Kültür, Kitle İletişimi ve Toplumsal Etken", *Kitle İletişim Kuramları*, (Derleyen: Erol Mutlu), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- TÜİK, "2009 ADNS Sonucu", <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, Erişim: Aralık 2010.
- Türkoğlu, Nurçay (2004). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, Babil Yayınları, İstanbul.

- Vural, Sacide (1998). "Televizyondaki Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkisi", *III. Aile Şurası Tebliğleri*, T.C. Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Wartella, Ellen, Olivarez, Adriana ve Nancy Jennings (2004). "Children and Television Violence in the United States", *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*, (Ed.: Denis McQuail), Sage Publications, London.
- Williams, Raymond (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Wober, J. M. (1978). "Televised Violence and Paranoid Perception: The View From Great Britain", *Public Opinion Quarterly*, 42 (3).
- Wober, J. M. ve Barrie Gunter (1988). *Television and Social Control*, St. Martin's Pres, New York.
- Wright, Charles R. (1959). *Mass Communication: A Sociological Perspective*, Random House.
- Wu, Yi-Kuo (1989). *Television and The Value Systems of Taiwan's Adolescents: A Cultivation Analysis*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Massachusetts Amherst, Massachusetts.
- Yaylagül, Levent (2008). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yumlu, Konca (1987). *Kitle Kültürünün Oluşumunda Televizyonun Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yüksel, Erkan (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Zillioğlu, Merih (1986). *Sinematografik Bilim-Kurgu Yayınlarının Çocukların Dünya Görüşünün Oluşumu Üzerindeki Etkileri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Zillmann, Dolf ve Jacob Wakshlag (1985). "Fear of Victimization and the Appeal of Crime Drama", *Selective Exposure to Communication*, (Ed.; D. Zillmann ve J. Bryant), Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ.

EK 1: SORU FORMU

Sevgili öğrenciler!

Elinizdeki anket, Selçuk Üniversitesi S.B.E. Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Sonuçların güvenilir ve geçerli olabilmesi için doğru ve samimi cevaplar vermeniz büyük önem taşımaktadır. Katılımınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Hasan H. Taylan

1- Evinizde kaç adet televizyon vardır?.....adet.

2- Günde ortalama kaç saat televizyon izlersiniz?.....saat.

3- Televizyonu hangi saatler arası izlersiniz?

1- Sabah (07-12 saat arasında), kaç saat:.....

2- Öğleden sonra (13-18 saat arasında), kaç saat:.....

3- Akşam (19-24 saat arasında), kaç saat.....

4- Gece (24'den sonrasında), kaç saat.....

4- En çok hangi televizyon kanallarını izlersiniz? sırasıyla ilk üç tanesini yazınız.

Birinci sırada.....

İkinci sırada.....

Üçüncü sırada.....

Aşağıdaki program türlerini ne sıklıkla izlersiniz? Lütfen uygun yere işaretleyiniz.

Program Türleri		Her gün düzenli izlerim	Çoğunlukla izlerim	Ara sıra izlerim	Çok nadir izlerim	Hiç izlemem
5	Haber ve tartışma programları	5	4	3	2	1
6	Spor (maç) müsabaka ve programları	5	4	3	2	1
7	Belgeseller	5	4	3	2	1
8	Yerli diziler	5	4	3	2	1
9	Yerli ve yabancı filmler	5	4	3	2	1
10	Komedi, yarışma, müzik ve eğlence programları	5	4	3	2	1
11	Çizgi filmler	5	4	3	2	1
12	Evlilik ve kadın ve magazin programları	5	4	3	2	1

13- Televizyonda en çok tercih ettiğiniz içerik nelerdir? (sıklık derecesine göre 1.2.3 şeklinde sıralayınız)

- ()- Şiddet/aksiyon ve macera içerikli türler
- ()- Aşk/duygusallık/aile
- ()- Komedi/mizah/güldürü
- ()- Eğlence/müzik
- ()- Kültür/sanat/bilgi/haber
- ()- Siyaset/güncel
- ()- Korku ve gerilim
- ()- Spor
- ()- Diğer.....

14- (yerli dizileri seyredenler için) Şu sıralar yayınlananlar içinde en çok tercih ettiğiniz diziler hangileridir?

- Birinci sırada.....
- İkinci sırada.....
- Üçüncü sırada.....

15- Kurtlar Vadisi isimli diziyi izleme sıklığınız nedir?

- 1- Hiç izlemedim ()
- 2- Çok nadir izlerim ()
- 3- Arada sırada vakit buldukça izlerim ()
- 4- Çoğunlukla izlerim ()
- 5- Her zaman izlerim ()

Lütfen Aşağıdaki İfadelere Katılma Durumunuzu Belirtiniz

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
16- Genel olarak söylersek, tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız”.	5	4	3	2	1
17- “Geceleri dışarıda yalnız dolaşmak tehlikelidir”.	5	4	3	2	1
18- “Birçok insan eline fırsat geçtiğinde, dürüst olmak yerine sizden yararlanmaya çalışır”.	5	4	3	2	1
19- “İnsanlar yardımcı olmak yerine sadece kendilerini düşünürler”	5	4	3	2	1
20- “Günümüzde artık çoğu insan kendini güvende hissetmiyor”.	5	4	3	2	1
21- “Günümüzde çoğu insana güvenilmez”.	5	4	3	2	1
22- “İnsanlar ne derse desinler pek çok ortalama insan için hayat daha kötüye gidiyor”.	5	4	3	2	1
23- “Ortam, çocuk dünyaya getirmek için uygun değil”.	5	4	3	2	1
24- “Şiddet, sorunların çözümünde en önemli araçlardan biridir”.	5	4	3	2	1
25- “Televizyondaki kavga ve dövüşler (şiddet) gerçek yaşamdakine benziyor”	5	4	3	2	1
26- “Televizyonda gösterilen insanlar, gerçek dünyadakilere benziyor”.	5	4	3	2	1
27- “Televizyon bize gerçek yaşamda olanları aktarıyor”.	5	4	3	2	1

28- Bir yıl içinde şiddet içerikli bir suçun mağduru olma ihtimaliniz var mıdır?

1- Evet, var ()

2- Hayır, yok ()

29- Sizce ülkemizde cinayet, tecavüz, soygun ve saldırı (şiddetli, ani saldırı) gibi şiddet içeren suçların oranı nedir?

1- % 2'den az ()

2- % 10 ()

3- % 20'den fazla ()

30- Toplumun yüzde kaç suçludur? Ya da ülkemizdeki insanların yüzde kaçının suç kaydı vardır?

1- % 10'dan az ()

2- % 15 ()

3- % 20'den fazla ()

31- Okulunuzun adı:.....

32- Lise kaçınıcı sınıfsınız?.....

33- Cinsiyet: 1- Kız () 2- Erkek ()

34- Yaşınız.....

35- Ailenizin toplam aylık geliri ne kadardır?

36- Bir haftalık ortalama harcamanız (okul harçlığınız) ne kadardır?

.....

37- Annenizin eğitim durumunu belirtir misiniz?

1- Okur-yazar değil ()

2- Okur-yazar fakat diploma yok ()

3- İlkokul mezunu ()

4- Ortaokul mezunu ()

5- Lise ve dengi okul mezunu ()

6- Üniversite (önlisans ve lisan) mezunu ()

7- Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) mezunu ()

38- Babanızın eğitim durumunu belirtir misiniz?

1- Okur-yazar değil ()

2- Okur-yazar fakat diploma yok ()

3- İlkokul mezunu ()

4- Ortaokul mezunu ()

5- Lise ve dengi okul mezunu ()

6- Üniversite (önlisans ve lisan) mezunu ()

7- Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) mezunu ()

Özgeçmiş Bilgileri

Doğum Yeri ve Tarihi : Akhisar / 1977

Adres : Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Selçuklu / Konya

Tel : 0 (332) 2231440
0 (535) 3388124

e-posta : hhtaylan@gmail.com

Öğrenim:

Lisans: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 1999.

Yüksek Lisans: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji
Anabilim Dalı, 2003.

Doktora: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim
Dalı, 2011.

Mesleki Deneyimler:

Öğretmen: Milli Eğitim Bakanlığı, 1999 – 2001.

Araştırma Görevlisi: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat / Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı, 2002–

Çalışma ve İlgi Alanları:

Medya Sosyolojisi (Medya Etki Araştırmaları, İzleyici Araştırmaları);

Kültür Sosyolojisi (Tüketim Kültürü, Yaşam Tarzları);

Aile Sosyolojisi;

Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Sosyal Bilimlerde İstatistikî Teknikler.